УРОКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ

ПУТІВНИК ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

german cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

ChildFund International

СМАРТ ОСВІТА

nus.org.ua

УІРО
УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

УДК 373.015.31:17](477)(072)
У71

Авторки: Інна Большакова, Наталія Єфремова, Юлія Журлакова,
Ольга Мірошникова, Світлана Олексюк, Ганна Остапенко, Світлана Ройз

Упорядниця: Галина Титиш

Верстка, художнє оформлення посібників: Олена Марчишина

Літературна редакторка: Юлія Романенко

Координаторки: Наталія Церклевич, Катерина Костенко

Фото: depositphotos.com, freepik.com

ISBN 978-617-502-157-6

Забороняється відтворювати, зберігати в інформаційно-пошукових системах, передавати в будь-якій формі та будь-якими засобами — електронними, механічними та ін. способами — будь-яку частину цього видання без письмового дозволу авторів.

Всі права застережено.

Чи можна навчати суспільної доброчесності в початковій школі? Як це допоможе зменшити прояви побутової корупції в майбутньому? Як обговорювати з молодшими школярами складні теми й ситуації, з якими вони стикаються в повсякденному житті? Як стимулювати дітей робити вибір на користь доброчесної поведінки?

Відповіді на ці та інші непрості запитання ви знайдете в посібниках «Уроки доброчесності»: «Путівник для вчителя» та «Путівник для учня» (у двох частинах), а також у рамковому документі, який є частиною комплекту навчальних матеріалів.

У посібниках є методичні рекомендації та детальні конспекти уроків, спрямовані на формування в учнів та учениць загальновизнаних етичних цінностей — законослухняності, людяності, відповідальності, справедливості, чесності, гідності, служіння, що є основою доброчесної поведінки.

Матеріали посібників створено на засадах інтегрованого, компетентнісного, діяльнісного підходів. Вони відповідають вимогам чинного Державного стандарту початкової освіти й концепції «Нова українська школа» і призначені для впровадження в освітньому процесі початкової школи (3–4 класи).

Посібник видано у межах проєкту «Навчання суспільної доброчесності в українській початковій освіті як довготривалий та ефективний інструмент подолати «побутову корупцію», що реалізується у партнерстві з німецькою організацією Kinderhilfswerk ChildFund Deutschland («Дитячий Фонд Німеччини») за підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ))

Позиції та думки, викладені у посібнику, не обов'язково відображають погляди ChildFund Deutschland e.V. та Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини.

Видано українською мовою.

Зміст

Передмови

Від ГО «Смарт освіта» 4

Від Дитячого Фонду Німеччини (Kinderhilfswerk ChildFund Deutschland)..... 8

Від «Українського інституту розвитку освіти»..... 10

Перша зустріч. Вступне заняття..... 12

Тема 1. Навіщо потрібні правила? 18

Тема 2. Не будь байдужим! 34

Тема 3. Що означає бути відповідальним? 46

Тема 4. Я хочу жити в справедливому суспільстві 62

Тема 5. Суперечка інтересів 76

Тема 6. Я обираю чесність! 92

Тема 7. Я маю гідність!..... 106

Тема 8. Що отримуєш, віддаючи?..... 120

Тема 9. Де є доброчесність, корупції немає 134

Тема 10. Доброчесність — мій вибір! 144

Квест..... 150

ПЕРЕДМОВА

Від ГО «Смарт освіта»

Шановні освітяни та батьки!

Перед вами — посібник із навчання доброчесності в початковій школі. Він створений з особливими увагою й турботою ГО «Смарт освіта» й партнерів, освітніх експертів, методистів, учителів-практиків та психологів.

Понад пів року ми аналізували наявні матеріали та підходи в навчанні доброчесності в початковій школі, виокремлювали важливий для України фокус та готували комплект навчальних матеріалів, з яким ви вже почали ознайомлюватися на сторінках цього посібника.

Ми хочемо жити в доброчесному суспільстві. Хочемо, аби нас лікували лікарі, які добре й наполегливо вчились. Аби нас захищали непідкупні, професійні та небайдужі правоохоронці. Щоби нас судили судді, які розуміють, що таке — служіння. Наші маршрутки, автобуси, поїзди і просто автівки водили ті, хто не купували права, а старанно вчилися кермувати транспортом.

Усе це — про доброчесність. Бо вона пронизує абсолютно всі сфери нашого життя. У доброчесному світі хочеться жити, але його дуже важко будувати.

Особливо, коли живеш у суспільстві з цінностями виживання, де порушувати правила — вигідно, брати хабарі — вигідно, діяти лише задля власного блага, а не дбати про суспільне — майже умова для виживання.

Це — сумна правда нинішніх реалій. Але хороша новина в тому, що цінності можна змінити. Це займає багато часу й потребує зусиль. Та щоби зміни відбулись, і в майбутньому ми жили в кращому суспільстві, потрібно починати зі змін у школі.

Ми справді віримо, що якщо практики доброчесності будуть впроваджуватися у школах системно й систематично, це дасть нашій країні

величезний шанс на якісно нове майбутнє. Діти, які відчують себе суб'єктами з правами та власною гідністю, з проактивною лідерською позицією, вже дорослими не братимуть хабарів і не намагатимуться когось перехитрити, щоб незаконно урвати собі шматок суспільного пирога. Адже така дія принижуватиме їхні честь та гідність.

Діти навчатимуться рефлексувати й аналізувати, шукати відповіді на складні запитання та зможуть ухвалювати зважені рішення. Бо це — теж про доброчесність.

Цей проєкт ще і про засадничу для ГО «Смарт освіта» тему педагогіки партнерства. Адже практики доброчесності не приживуться в школі, де постійно принижують учнів і панує принцип «У кого влада — той завжди має рацію». Або ж: «Педагогам порушувати правила можна, а дітям — ні».

Учні мають бачити, що правила працюють постійно, їх поважають.

Доброчесність не приживеться в школі, у якій до дітей ставлять нереалістичні очікування й вимагають їх досягнення. Бо так школа провокує списування й недоброчесність. Школа має вірити в потенціал дитини й підтримувати її.

Доброчесність не приживеться, якщо вона буде лише на кількох уроках курсу. Ба більше, якщо вона буде діяти на практиці лише на уроках, а у всьому іншому пануватимуть геть інші підходи.

Ми не можемо цими уроками змінити повністю взаємодію в шкільній спільноті. Але віримо, що вони допоможуть вибудувати стосунки, які базуються на повазі й довірі. Адже це — теж про доброчесність.

У навчальних матеріалах, які ви переглядаєте, йдеться не тільки про академічну доброчесність. Ми акцентуємо увагу на суспільній доброчесності — у англійській мові це public integrity.

Визначення, яке міститься в рамковому документі Організації економічного співробітництва та розвитку,— ось таке: «Суспільна доброчесність означає чинити правильно, навіть коли ніхто не бачить».

Більш повне визначення ОЕСР звучить так:

«послідовне дотримання та відданість загальновизнаним етичним цінностям, принципам і нормам із метою обстоювання й виведення суспільних інтересів у пріоритет відносно приватних у суспільному житті».

У навчанні доброчесності ОЕСР виділяє три важливі розділи:

- нетерпимість до будь-яких проявів корупції;
- дотримання етичних норм і принципів у суспільному житті;
- дотримання законів та правил.

Навчання цих трьох напрямів має вибудувати в учнівства основи доброчесної поведінки.

А це — важливий крок розбудови демократичного й доброчесного суспільства. Допомогти з цим має на меті комплект матеріалів для навчання суспільної доброчесності в 3–4 класах Нової української школи. До нього входять рамковий документ, а також два посібники — для вчителя і для учня.

Рамковий документ містить три великі змістовні блоки:

- Докладне пояснення поняття «суспільна доброчесність», підходів до навчання її в різних країнах.

  Цей документ для вчительства розробила команда «Ед-Кемп Україна», яка понад два роки досліджує тему доброчесності та антикорупції, а також розробляє уроки та інструменти для шкіл. У основу напрацювань увійшли рамковий документ ОЕСР та багато інших джерел.

- Вікові особливості дітей, які потрібно враховувати для навчання доброчесності.

  Цю частину підготувала сімейна й дитяча психологиня Світлана Ройз. Тут описано: коли діти можуть свідомо діяти задля блага спільноти (а не лише свого персонального), коли виховується моральна поведінка й чому є проблеми з контролем своїх дій у дітей початкової школи. Світлана також пояснює: працюючи над розвитком цінностей доброчесності, ми робимо значно більше, ніж простими розмовами про корупцію.

  Інакше кажучи — саме такий формат, як обрано в матеріалах для вчителів і учнів, якнайкраще сприятиме розвитку доброчесної та антикорупційної поведінки. Психологиня уважно перевірила кожен урок цього курсу, щоби переконатися, що саме такі завдання підходять для дітей 3–4 класів і сприятимуть досягненню поставлених у матеріалах цілей.

- Методичні рекомендації до «Уроків доброчесності».

  Їх розробили співавторки навчальних матеріалів Світлана Олексюк, Інна Большакова та Ольга Мірошникова. У цій частині розміщено важливі відповіді на запитання вчительства щодо того, як користуватися матеріалами, інтегрувати їх у навчальний процес тощо.

Окремим бонусом є стаття соціологині та дослідниці цінностей Вікторії Бриндзи. Її текст вводить нас глибше в український контекст та цінності українського суспільства, дає зрозуміти: для реального навчання доброчесної поведінки важливо не лише говорити про те,

що правильно, а й що — ні. Не менш важливі середовище й те, як побудовані стосунки між учителями та учнями.

«Путівник для вчителя» містить конспекти уроків із методичними коментарями та зауважами психолога.

«Путівник для учня» — це робочий зошит дитини, який допоможе вчителю повноцінно організувати і провести уроки доброчесності. У ньому учень / учениця вона може писати, малювати, проходити самооцінювання та вирізати заготовки для поробок.

Ми в ГО «Смарт освіта» разом з усією командою розробників та партнерів проєкту «Навчання суспільної доброчесності в українській початковій школі як довготривалий і ефективний інструмент для подолання «побутової корупції» сподіваємось, що ви надихнетеся цими матеріалами та будете використовувати їх у навчанні ваших учнів.

Сил і наснаги вам у вихованні доброчесних українців!

Щиро ваша,
ГО «Смарт освіта»

ПЕРЕДМОВА

Від Дитячого Фонду Німеччини (Kinderhilfswerk ChildFund Deutschland)

Шановні вчителі, батьки та учні!

Чому важлива суспільна доброчесність? Доброчесна людина — це незалежна та вільна особистість, людина з честю. Особистість, яка не обтяжена такими порушеннями як підкуп, махінації, непотизм, обман. Доброчесна людина насамперед чесна перед собою та перед своїм оточенням і суспільством.

Як держави, так і суспільства та сім´ї будують своє благополуччя на засадах доброчесності, яку надзвичайно важко опанувати за один місяць чи рік. Ця якість виховується, практикується та передається через приклади з покоління в покоління. Учителі та батьки відіграють вирішальну роль у цьому процесі. Вони дають перші прикладні соціальні моделі поведінки дітям та стають ціннісними маяками в житті молодих людей.

Суспільна доброчесність має багато складників, один із яких — усвідомлення, протидія чи боротьба з побутовою корупцією. Блаженніший Любомир Гузар зауважив, що людей потрібно вчити не підтримувати корупцію.

«Що таке корупція? Це гріх. А жоден гріх законом не поборете. Це треба виховувати».

Виховання — це завдання як батьків, так і вчителів. Проте воно має бути живим, цікавим, ненав´язливим, прикладним та інтерактивним. Тоді воно матиме максимальний результат: стане невід´ємною частиною мислення, поведінки та дії. Таке виховання зробить життя кожної людини й усього суспільства цілісним та рівноправним.

Саме таке завдання й має інтерактивний путівник для вчителя «Уроки доброчесності», який ви зараз тримаєте в руках чи читаєте з екрану. Він урахував погляди дітей, учителів, батьків, сучасну методику, міжнародний та український досвіди, розроблений з огляду на вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, надає практичні вправи та приклади. Проте варто врахувати, що ця книга

дасть свій результат, якщо цінності та суспільна доброчесність, які вона пропонує, будуть частиною цілої екосистеми, у якій виростає дитина: школа, дім та мікросередовище.

Щиро дякую колективу авторів, експертам, залученим учителям, партнерській організації — ГО «Смарт освіта» — за копітку роботу, а також Федеральному міністерству економічного співробітництва та розвитку Німеччини — за фінансову підтримку у виданні цих та інших матеріалів для вчителів, батьків та учнів, що відбувається в межах проєкту «Навчання суспільної доброчесності в українській початковій освіті як довготривалий та ефективний інструмент подолати «побутову корупцію».

Вірю, що вкладені спільні зусилля, енергія та віра в освіту про суспільну доброчесність змінять українську систему освіти на благо цілого суспільства та держави України.

Переконаний, що молоді люди, які сьогодні стали першими учасниками програми з виховання суспільної доброчесності, через 20 років стануть підприємцями, політиками, суддями, освітянами та науковцями з незаплямованою честю і взірцем доброчесності.

Богдан Андрощук,
доктор філософії,
керівник департаменту країн Східного партнерства,
ChildFund Deutschland e.V.

ПЕРЕДМОВА

Від «Українського інституту розвитку освіти»

Шановні колеги!

Бути чесним — перед собою, перед тими, хто тебе оточують, перед усім суспільством — непросто. Практика повсякденності не завжди цьому сприяє. Але бути чесним означає ще й бути переконаним, упевненим, сміливим в обстоюванні життєвих принципів. Ба більше, готовим змінювати правила життя, якими би непорушними вони не здавалися. Одне з таких так званих «правил» — побутова корупція. Це вкрай небезпечне явище, але воно зовсім не є нездоланним. Якщо йдеться про суспільну свідомість, де доброчесність — це аксіома, то треба починати змалечку. Формувати таку свідомість, як кажуть, зі шкільної лави.

І реформа «Нова українська школа» (НУШ) якраз на це і спрямована. Випускник НУШ — це патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний ухвалювати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини.

Й один із важливих елементів його профілю — соціальність. Тобто передбачається, що дитина розумітиме, чому важливо брати участь у громадському житті, та знатиме, як це робити, поважатиме закон, права людини.

Власне, громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії та справедливості, визначені в законі «Про освіту» як одні з ключових. Вони знайшли відображення в обов'язкових результатах навчання учнів 3–4 класів, закріплених Державним стандартом початкової освіти. Йдеться серед іншого про вміння поводитися етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо; спілкуватися з урахуванням особливостей інших людей; пояснювати, чому потрібно діяти справедливо тощо.

Звісно, усі ці положення Стандарту мають втілюватися в навчальному процесі. Зокрема, через насичення інтерактивними методами роботи, спрямування на рефлексію, розвиток аналітичного мислення тощо. Важливо, щоби для цього вчитель був озброєний необхідними методичними та дидактичними матеріалами.

Усе це ми бачимо в Путівнику для вчителя «Уроки доброчесності». Поява цього путівника, а також Путівника для учня, загальних настанов щодо суспільної доброчесності — це подія. Особливо для Українського інституту розвитку освіти (УІРО), завдання якого — бути впроваджувальною агенцією для втілення концепції НУШ.

Минулого року УІРО уклав меморандум про співпрацю з громадською організацією «Смарт освіта». У його межах ми домовилися про співпрацю для реалізації проєкту «Навчання суспільної доброчесності в українській початковій освіті як довготривалий та ефективний інструмент подолати «побутову корупцію». І сьогодні ми бачимо, які цікаві та корисні матеріали для учнів 3–4 класів та рекомендації з'явилися в межах цього проєкту.

Я переконаний, що їх використання в навчальному процесі зміцнить рамки реформи НУШ. Адже йдеться про велику місію проєкту, спрямовану в майбутнє, — розбудову інших стосунків у суспільстві, коли ідея доброчесності закладається вже в молодшому шкільному віці.

Для нас також важливо, щоби сформувалася мережа вчителів-амбасадорів, які поширюватимуть матеріали серед колег, заохочуватимуть використовувати їх в інших школах.

УІРО надаватиме в цьому всіляку підтримку, поширюючи напрацювання серед закладів загальної середньої, післядипломної педагогічної освіти та управлінців нашої галузі.

Вадим Карандій,
директор Українського інституту розвитку освіти

ПЕРША ЗУСТРІЧ

вступне заняття

Цінності:

доброчесність, чесність.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками [4 МОВ 4.1];
- обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення [4 МОВ 1.7];
- пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку [4 МОВ 3.1];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє зміст поняття «доброчесність»;
- має уявлення про курс і його очікувані результати;
- виявляє готовність і бажання вивчати цінності та пізнавати власні почуття, риси характеру, поведінку.

Методичний коментар до теми

Обговоріть із дітьми поняття «доброчесність», розкажіть про важливість доброчесної поведінки для кожної людини і для спільноти людей. Наголосіть, що краще жити в суспільстві, де всі проявляють доброчесність. Розкажіть, що на окремих заняттях цього курсу та на інших уроках діти вчитимуться бути доброчесними. Розгляньте з ними Путівники для учня (роздруківки Путівників), познайомте з Інт'ОКом, зацікавте дітей новим навчальним курсом.

Пропонуємо опрацювати цю тему під час одного уроку (40 хв.).

І. Вступ

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
на окремих аркушах букви слів «чесність» і «доброчесність» — для кожної групи.

Ігрова вправа «Складіть слова» (робота в групах)

Зверніться до дітей:

«Сьогодні в нас перший урок нового навчального курсу. Про що він буде? Дізнаєтеся, коли складете із цих літер слова».

Попросіть дітей у групах скласти з букв (чи складів) слово «доброчесність» та наклеїти його на аркуш (не називайте слово дітям, вони самі мають вам його сказати). Запитайте в учнів, що означає це слово. Запитайте, з якими словами асоціюється це поняття.

Поясніть, що саме це поняття (а також інші, пов'язані з ним) діти матимуть змогу обговорювати під час вивчення нового курсу. Розмістіть поняття на стіні слів у класі.

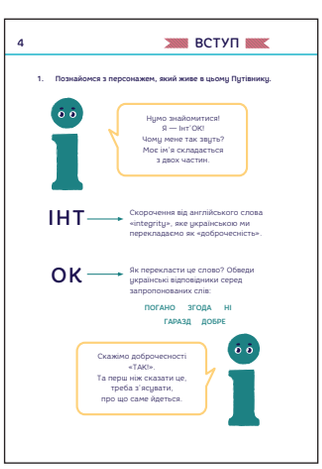
Скажіть:

«Ми розпочинаємо захопливу дослідницьку подорож у світ доброчесності. Упродовж наступних 10 уроків ми обговорюватимемо важливі питання. Що означає бути доброчесним? Чому важливо чинити доброчесно? Як діяти в складних ситуаціях, щоби допомогти собі та іншим?».

ІІ. Основна частина

Тривалість: 8 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.4), білий картон А5, ножиці, фломастери.

4 ВСТУП

1. Познайомся з персонажем, який живе в цьому Путівнику.

Нумо знайомитися!
Я — Інт'ОК!
Чому мене так звуть?
Моє ім'я складається
з двох частин.

ІНТ — Скорочення від англійського слова «integrity», яке українською ми перекладаємо як «доброчесність».

ОК — Як перекласти це слово? Обведи українські відповідники серед запропонованих слів:

ПОГАНО ЗГОДА НІ
ГАРАЗД ДОБРЕ

Скажімо доброчесності «ТАК!».
Та перш ніж сказати це,
треба з'ясувати,
про що саме йдеться.

Творча вправа «Знайомство з Інто'ОКом»

Скажіть:

«Зараз ми познайомимося з персонажем, який супроводжуватиме нас у подорожі».

Намалюйте велику букву І: ви — на дошці чи великому аркуші паперу, а діти — на аркушах картону формату А5.

Попросіть дітей «перетворити» букву на веселого доброго героя. Подумайте разом, як його можна назвати, якщо використати букви К, Н, І, Т, О. Запишіть названі варіанти на дошці. Обведіть імя Інт'ОК.

Запитайте, чи може Інт'ОК стати героєм, який буде з ними на заняттях курсу й чому?

Запропонуйте дітям у парах прочитати пояснення про героя в Путівнику.

Попросіть поставити одне одному запитання за прочитаним. Обговоріть значення імені персонажа з усім класом.

Ім’я складається з двох частин.

«Інт» — скорочення від англійського слова «integrity», яке українською ми перекладаємо як «доброчесність».

«ОК» — англійське слово, що в українському перекладі звучить як «добре» або «гаразд».

Інт’ОК закликає:

Скажімо доброчесності «Так!».

Поговоріть із дітьми, яким є цей герой: веселим, розумним, кмітливим, доброчесним…

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 2, с.5; №3, с.6), ручки.

Привіт! 5

2. Прочитай визначення поняття «доброчесність». Розфарбуй його.

Доброчесність — це вибір людини діяти гідно та правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить.

ДОБРОЧЕСНІСТЬ

У світі, де панує доброчесність, можна:

жити спокійно й комфортно
отримувати допомогу, коли вона потрібна
очікувати, що все зроблено якнайкраще
знати, що всі дотримуються правил
почуватися захищеними
Я завжди буду поруч!

Правда ж, було б добре жити в такому світі? Для цього нам треба створювати його щодня й починати із себе: діяти доброчесно!

Путівник, який ти тримаєш у руках, допоможе тобі робити вибір на користь доброчесної поведінки в будь-якій ситуації.

Виконуючи завдання від сторінки до сторінки, ти утвердишся у своїх цінностях і відчуєш власну силу, яка допомагає чинити гідно.

Обговорення «Що таке доброчесність?»

Поясніть:

«Діяти доброчесно означає діяти гідно і правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить».

Запропонуйте дітям виконати завдання 2 в Путівнику для учня.

Скажіть:

«У світі, де панує доброчесність, можна:

- жити спокійно й комфортно;
- почуватися захищеними;
- знати, що всі дотримуються правил;
- очікувати, що все зроблено якнайкраще;
- отримувати допомогу, коли вона потрібна.

Правда ж, було б добре жити в такому світі? Для цього треба його створювати й починати з себе: діяти доброчесно! З’ясуймо, що це значить. Доброчесність виявляється в багатьох життєвих ситуаціях».

Наведіть приклади доброчесної поведінки із запропонованого нижче переліку в тому обсязі, який актуальний для вашого класу. Стежте, щоби розмова не була надто довгою й нудною, додавайте приклади, які знайомі саме вашому класу.

Скажіть:

1. **Коли ми дбаємо про інтереси інших, а не лише про себе, це означає бути доброчесним.**

Наприклад, маючи можливість узяти собі безплатних цукерок, ми беремо небагато, бо пам’ятаємо, що й іншим захочеться їх скуштувати.

6 ВСТУП

3. Прочитай, як доброчесне навчання впливає на життя.

НАДІЯ

Надія добре вчилася в школі: відвідувала гурток із зоології, сумлінно виконувала завдання, не списувала на іспитах. Тепер вона професійна лікарка: може правильно встановити пацієнтові діагноз і призначити ліки, які допоможуть одужати.

- Продумай і запиши, які позитивні результати матимеш ти, якщо вчитимешся старанно й доброчесно.

Я хочу стати ..... і старанно вчуся.

У парку викидаємо сміття лише в смітники, адже дбаємо про суспільне благо, яким є чистий парк. Не псуємо ігрове обладнання на дитячому майданчику. Це — також вияв доброчесної поведінки, адже ми дбаємо про те, що є суспільним, тобто належить місту, селу чи невеликій громаді.

2. **Коли ми добре знаємо свою справу і працюємо віддано, це означає діяти доброчесно.**

Наприклад, коли ми старанно навчаємося, то здобуваємо ґрунтовні знання й можемо застосовувати їх у житті.

Надія добре вчилася в школі: відвідувала гурток із зоології, сумлінно виконувала завдання, не списувала на іспитах. Тепер вона професійна лікарка: може правильно встановити пацієнтові діагноз і призначити ліки, які допоможуть одужати.

Запропонуйте дітям продумати й записати в Путівнику для учня ті позитивні результати, яких досягнуть вони, коли вчитимуться старанно й доброчесно.

Продовжте розповідь:

3. **Коли ми відмовляємося від цукерки, подарунка, які нам пропонують за нечесні дії, це означає бути доброчесним.**

Ми дружимо з кимось не за цукерки чи перегляди відео на смартфоні, а тому що нам хочеться спілкуватися та та взаємодіяти.

4. **Коли ми дотримуємося правил і не намагаємося від них відступати, хитрувати, аби отримати для себе вигоду, ми діємо доброчесно.**

Наприклад, не занижуємо свій вік, щоби не платити за квиток у транспорті, а чесно сплачуємо за послугу».

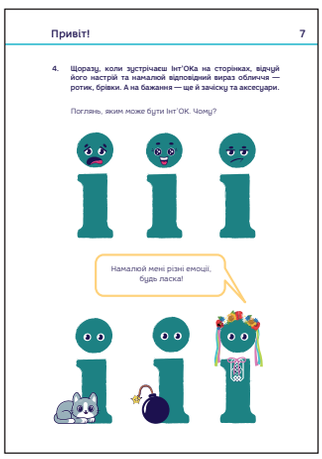
Наголосіть:

«Насправді часом непросто бути доброчесним. Аби допомогти вам робити вибір на користь доброчесної поведінки в будь-якій ситуації, створено цей курс і Путівник для учня. Ми вчитимемося бути доброчесними, будемо аналізувати різні ситуації, читати тексти, розв'язувати кросворди й багато міркувати, обговорювати, дискутувати. Виконуючи завдання від сторінки до сторінки, ви утверджуватиметесь у своїх цінностях і відчуєте власну силу, яка допомагає чинити гідно».

III. Фінал

Тривалість: 3 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 4, с.7), олівці.

Вправа «Емоції Інт'ОКа»

Поясніть дітям:

«Щоразу, коли зустрічатимете Інт'ОКа на сторінках Путівника для учня, вгадуйте його емоцію й домальовуйте відповідний вираз обличчя — ротик, брівки. А на бажання — ще й зачіску та аксесуари».

Запропонуйте їм потренуватися домальовувати емоції на зображеннях у Путівнику.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
картонні фігурки Інт'ОКа, які діти зробили на початку уроку, палички, ножиці, скотч.

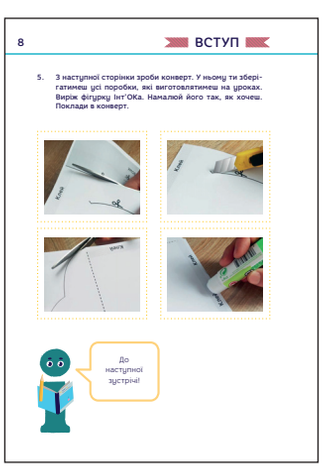
Театралізація з Інт'ОКом

Запросіть дітей об'єднатись у пари, приклеїти до створених ними персонажів палички і скласти діалог двох героїв про зустріч із вами, про цей курс, про це заняття.

Запросіть охочих показати інсценівки, можна під музику.

Тривалість: 2 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 5 с.8), ножиці, клей-олівець.

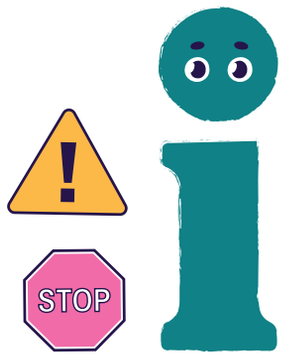
Художньо-продуктивна діяльність «Конверт цінностей»

Запропонуйте дітям зробити конверт зі сторінки Путівника для учня (за зразком) і покласти в нього фігурки Інт'ОКів.

Наприкінці запитайте учнів про те, що нового вони дізналися, та повідомте, коли відбудеться наступне заняття з доброчесності.

ТЕМА 1

Навіщо потрібні правила?

Цінності:

законність, дотримання правил у суспільстві.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію [4 МОВ 1.1];
- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку [4 МОВ 3.1];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту [4 МОВ 4.1];
- визначає разом із однокласниками та використовує правила та процедури вирішення питань, які стосуються життя класу; пояснює, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших осіб [4 ГІО 8.1];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- демонструє різноманітні практики поведінки, які запобігають або зменшують ризики для життя і здоров'я [4 СЗО 1.1];
- моделює, конструює та виготовляє виріб із готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями [4 ТЕО 1.4].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє важливість правил у житті людей, зокрема і у власному житті;
- розрізняє поняття «закони», «правила» і «традиції», пояснює їхні значення для власного життя та життя навколишніх;
- вчиться робити вибір на користь доброчесної поведінки навіть тоді, коли ніхто не бачить.

Методичний коментар до теми

Під час розгляду цієї теми поговоріть із дітьми про те, чому існують правила, навіщо дотримуватись їх навіть тоді, коли ніхто не бачить і не може зробити зауваження. Заохочуйте учнів і учениць помічати ситуації, у яких вони схильні порушувати правила, і вчіть їх робити вибір на користь доброчесної поведінки. Використовуйте приклади ситуацій із життя учнівства вашого класу.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допомо-жуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання, що підходять і для першого, і для другого років на-вчання.

Коментар психолога

Здатність дотримуватися правил виникає в дитини поступово, з визріванням префронтальної кори головного мозку. Дитина, яка розвивається відповідно до норм, здатна контролювати імпульси й діяти за правилами після 7 років. Проте дошкільник і молодший школяр не можуть витримати багато обмежень і додержувати багатьох правил.

Дитині легше дотримуватись етичних норм і правил, коли вона вже має досвід вольових зусиль. Ви можете допомогти їй набути такого досвіду. Для цього:

- пропонуйте ігри за правилами (витримати паузу, донести склянку з водою, не розхлюпавши тощо);
- запровадьте в житті класу певні ритуали (режим роботи впродовж дня, ритуали вітання і прощання тощо);
- пропонуйте розфарбовувати зображення, не виходячи за контури;
- заохочуйте доводити розпочату справу до кінця;
- давайте дитині змогу відчути власну відповідальність за якусь (посильну) справу (поливати квіти тощо).

Словник ключових понять

Закон — це нормативно-правовий акт, який приймається органами законодавчої влади держави або шляхом референдуму в спеціальному порядку та регулює найважливіші суспільні відносини.

Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с. (с.178)

Права людини — це визнані світовим співтовариством блага й умови життя, яких може домагатися особа від держави й суспільства, у яких вона живе, та забезпечення яких реальне в умовах досягнутого людством прогресу.

Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с. (с. 50)

Конвенція ООН про захист прав людини і основоположних свобод визначає такі права людини:

- Право на життя
- Заборона катування
- Заборона рабства і примусової праці
- Право на свободу та особисту недоторканність
- Право на справедливий суд
- Ніякого покарання без закону
- Право на повагу до приватного та сімейного життя
- Свобода думки, совісті й релігії
- Свобода вираження поглядів
- Свобода зібрань та об'єднань
- Право на шлюб
- Право на ефективний засіб юридичного захисту
- Заборона дискримінації

Правило — положення, що виражає якусь закономірність; принцип, яким керуються в житті.

Правило — це зібрання положень, які визначають порядок ведення або дотримання чого-небудь.

Сучасний тлумачний словник української мови /
Укладачі А.М Яковлева; Т.М Афонська. —
Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. — 672 с.

Традиція — історично складений і переданий із покоління в покоління досвід, практика в будь-якій галузі суспільного життя, норми поведінки, смаки та ін.

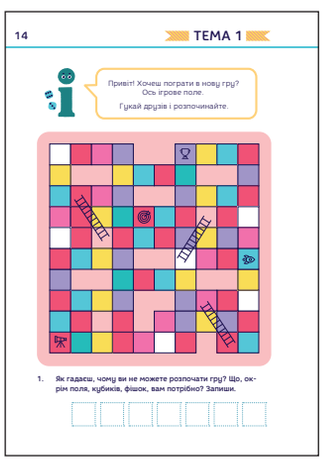
Тлумачний словник української мови/
Укладач А.О. Івченко. - Харків: Фоліо, 2005. — 685 с.

Модуль І

І. Вступ

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.14), ручки.

Гра без правил

Запропонуйте дітям пограти в гру, користуючись ігровим полем у Путівнику для учня або на роздруківці. Коли їм не вдасться зробити це через те, що бракує правил, за якими грати, поставте запитання.

Запитання та завдання

- Чому для гри потрібні правила?
- Назвіть ситуації, коли ви, ваші друзі чи інші люди дотримуються різних правил.
- Назвіть правила нашого класу. Для чого вони потрібні? Чому важливо їх дотримуватися?

Скажіть:

«Сьогодні ми розглянемо важливість правил у нашому житті. Ви дізнаєтесь, які вони бувають і навіщо потрібні. А також спробуєте сформулювати правила, які стануть у пригоді в різних ситуаціях».

ІІ. Основна частина

Тривалість: 15 хв.

Матеріали: класна дошка або фліпчарт, крейда або маркери.

Обговорення «Закони, правила, традиції в нашому житті»

Запитайте:

«Чи є правила, вказівки, звичаї, яких ви дотримуєтесь? Назвіть їх».

Коли діти почнуть називати правила, записуйте їхні думки в три колонки на дошці, одразу розподіляючи за трьома блоками: закон, правило, традиція.

Назв колонок поки не вказуйте. Їх варто озвучити вже після того, як класифікуєте всі названі дітьми правила на дошці (фліпчарті).

Діти можуть назвати такі правила: «не ходити у вуличному взутті в кімнаті», «не брати чужих речей», «вітатися, зустрівшись». Здебільшого діти справді наводитимуть приклади правил, які стосуватимуться їхнього досвіду.

Аби розширити коло прикладів, запропонуйте інші варіанти, як-от: «не записувати інших на відео без їхнього дозволу», «не перебігати дорогу в недозволеному місці», «дарувати подарунки на Новий рік чи на Святого Миколая», «колядувати», «розмальовувати писанки».

Запитайте:

«Чому всі приклади можна розподілити на три групи? Чим схожі приклади з першої колонки? Як її можна назвати?».

Після того, як діти дадуть відповіді, підпишіть назви колонок.

Наприклад:

Закон	Правило	Традиція
Правила дорожнього руху.	Знімати вуличне взуття, зайшовши до квартири.	Дарувати подарунки на Новий рік.
Право на освіту.	Приходити вчасно на урок.	Вітатися, зустрівшись.
Право на недоторканість особистості.	Чекати своєї черги, щоби висловитися.	Вітати іменинників.

Якщо діти не назвуть прикладів законів чи традицій, поясніть їм, що це, і разом доберіть відповідні приклади.

Під час класифікації варто уточнювати формулювання дітей так, щоби підкреслити відмінність між законом і правилом. Наприклад, якщо діти сказали «Не красти», то щоби записати цей приклад до колонки «Закон», потрібно сформулювати його так: «Право на приватну власність». Якщо сказали «Не бити», пишіть: «Право на недоторканість особистості».

Тривалість: 6 хв.

Розповідь учителя про різновиди правил. Обговорення

Розкажіть дітям про те, що таке правила та як вони виникають.

> *Правила — це норми суспільного життя, які визначають дії людей, організацій, колективів у певних ситуаціях.*

Правила бувають дуже різні, але їх можна класифікувати за певними ознаками. Насамперед, правила можна згрупувати відповідно до того, хто їх запровадив, затвердив.

Різновиди правил:

1. Установлені державою (закони, стандарти, правила дорожнього руху тощо).
2. Правила, що формуються через багаторазове повторення в житті людей (звичаї, традиції, мораль).
3. Установлені окремими організаціями (школою, музеєм, театром, громадською організацією, клубом тощо).

Суспільство не може існувати без правил. Нині окремі правила (закони) створюють державні органи влади. Є правила, які виникають під час взаємодії людей у суспільстві. Саме такі правила регулюють взаємини між людьми, допомагають запобігати конфліктам і розв'язувати їх.

Обговорюючи різновиди правил, залучайте досвід дітей. Попросіть їх наводити приклади правил кожного різновиду.

Наголосіть:

«Правила ми формуємо самі, але вони не мають порушувати чи обмежувати права інших людей».

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня
част.1 (№ 2, с.15), ручки.

Навіщо потрібні правила? 15

2. Прочитай пояснення до слів на берегах сторінки. Що спільного й різного в цих понять? Розглянь малюнки і, заповнюючи пропуски, склади речення. У якому з речень ідеться про норму закону, дотримання традиції та виконання правила?

А. Брати участь у ..... — це .....

Б. ..... до Нового року — це .....

В. ..... — у театрі чи ..... це .....

Правило — це норма, яка визначає перебіг певної діяльності; правилами за домовленістю керуються всі учасники цієї діяльності.

Закон — загальнообов'язкове, встановлене державною владою правило, яке має найвищу юридичну силу.

Традиція — це досвід, звичай, усталена норма, яка склалася історично й передається від покоління до покоління.

Вправа «Закон, правило, традиція»

Запропонуйте дітям дописати речення в Путівнику для учня та здогадатися, у якому з них ідеться про норму закону, дотримання традиції та виконання правила.

Стисло обговоріть, наскільки легко їм було виконувати це завдання. За потреби уточніть формулювання:

А. Прикрашати ялинку до Нового року — це традиція.

Б. Вимикати мобільний телефон у театрі чи в класі — це правило.

В. Брати участь у виборах можна лише з 18 років — це закон.

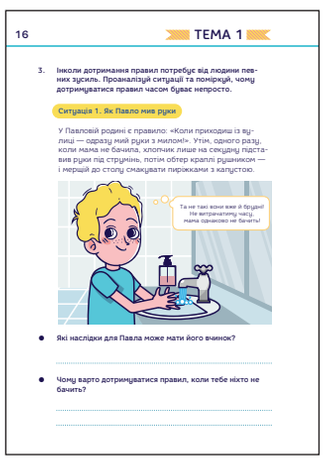
Перерва

Основна частина (продовження)

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 3, с.16–17), ручки.

16 ТЕМА 1

3. Інколи дотримання правил потребує від людини певних зусиль. Проаналізуй ситуації та поміркуй, чому дотримуватися правил часом буває непросто.

Ситуація 1. Як Павло мив руки

У Павловій родині є правило: «Коли приходиш із вулиці — одразу мий руки з милом!». Утім, одного разу, коли мама не бачила, хлопчик лише на секунду підставив руки під струмінь, потім обтер краплі рушником — і мерщій до столу смакувати пиріжками з капустою.

Та не такі вони вже й брудні! Не витрачатиму часу, мама однаково не бачить!

- Які наслідки для Павла може мати його вчинок?
- Чому варто дотримуватися правил, коли тебе ніхто не бачить?

Обговорення та моделювання ситуацій із життя

Скажіть:

«Інколи дотримуватися правил буває непросто».

Запропонуйте дітям розглянути малюнки в Путівнику для учня та обговоріть зображені ситуації.

Ситуація 1. Як Павло мив руки

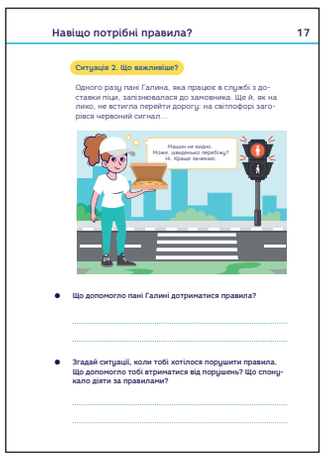
У Павловій родині є правило: «Коли приходиш із вулиці — одразу мий руки з милом!». Утім, одного разу, коли мама не бачила, хлопчик лише на секунду підставив руки під струмінь, потім обтер краплі рушником — і мерщій до столу смакувати пиріжками з капустою.

Запитання для обговорення

- Чи дотримався Павло правила?
- Які наслідки для Павла може мати його вчинок?
- Як ви діяли б на місці хлопчика?

Підсумуйте обговорення:

«Будь-яка поведінка має наслідки. Цього разу Павло зробив недоброчесний вибір».

Навіщо потрібні правила? 17

Ситуація 2. Що важливіше?

Одного разу пані Галина, яка працює в службі доставки піци, запізнювалася до замовника. Ще й, як на лихо, не встигла перейти дорогу: на світлофорі загорівся червоний сигнал…

Машин не видно. Може, швиденько перебіжу? Ні, краще зачекаю.

- Що допомогло пані Галині дотриматися правила?
- Згадай ситуації, коли тобі хотілося порушити правила. Що допомогло тобі втриматися від порушень? Що спонукало дітей за правилами?

Ситуація 2. Що важливіше?

Одного разу пані Галина, яка працює в службі доставки піци, запізнювалася до замовника. Ще й, як на лихо, не встигла перейти дорогу: на світлофорі загорівся червоний сигнал… «Машин не видно. Може, швиденько перебіжу?», — спало на думку дівчині, однак вона все-таки вирішила зачекати, а тоді поквапилася до замовника.

Запитання для обговорення

- Чи дотрималася пані Галина правила?
- Чому вона не перебігла дорогу на червоне світло, хоч і поспішала?
- Що допомогло їй дотриматися правила?
- Що могло би статися, якби Галина порушила це правило?

Згадайте ситуації, коли вам хотілося порушити правила. Що допомогло втриматися від порушень? Що спонукало діяти за правилами?

Старші люди кажуть: «Поспішай повільно». Прокоментуйте ці слова з огляду на ситуацію з працівницею служби доставки.

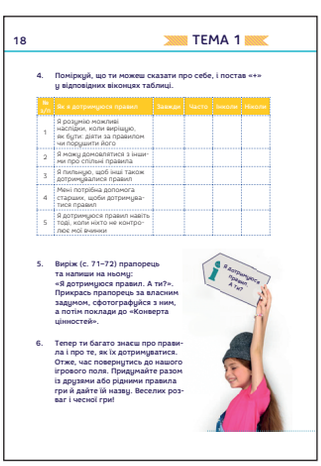
Підсумуйте обговорення:

«Коли люди дотримуються правил, їхнє життя стає комфортним і гармонійним. Часто перед нами стоїть вибір: дотримуватися правил чи ні. Перш ніж вирішувати, маємо передбачити, які наслідки матимуть наші дії для нас та інших людей. Діймо відповідально та доброчесно».

III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 4, с.18), ручки.

18 ТЕМА 1

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я дотримуюся правил	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я розумію можливі наслідки, коли вирішую, як бути: діяти за правилом чи порушити його				
2	Я можу домовлятися з іншими про спільні правила				
3	Я пильную, щоб інші також дотримувалися правил				
4	Мені потрібна допомога старших, щоби дотримуватися правил				
5	Я дотримуюся правил навіть тоді, коли ніхто не контролює мої вчинки				

5. Вріж (с. 71–72) прапорець та напиши на ньому: «Я дотримуюся правил. А ти?». Прикрась прапорець за власним задумом, сфотографуйся з ним, а потім поклади до «Конверта цінностей».

6. Тепер ти багато знаєш про правила і про те, як їх дотримуватися. Отже, час повернутись до нашого ігрового поля. Придумайте разом із друзями або рідними правила гри й дайте їй назву. Веселих розваг і чесної гри!

Самооцінювання. Тест «Як я дотримуюся правил»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

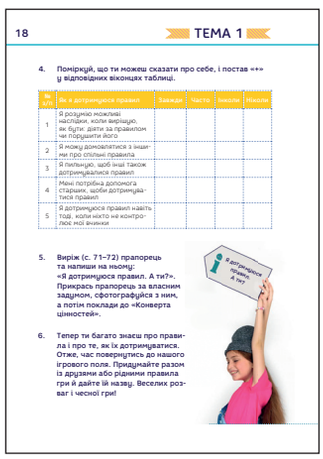
«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

№ з/п	Як я дотримуюся правил	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я розумію можливі наслідки, коли вирішую, як бути: діяти за правилом чи порушити його				
2	Я можу домовлятися з іншими про спільні правила				
3	Я пильную, щоб інші також дотримувалися правил				
4	Мені потрібна допомога старших, щоби дотримуватися правил				
5	Я дотримуюся правил навіть тоді, коли ніхто не контролює мої вчинки				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, аби не давати дітям підстави засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності.

Тривалість: 12 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 5, с.18; с.71), ножиці, олівці, фломастери.

18 ТЕМА 1

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

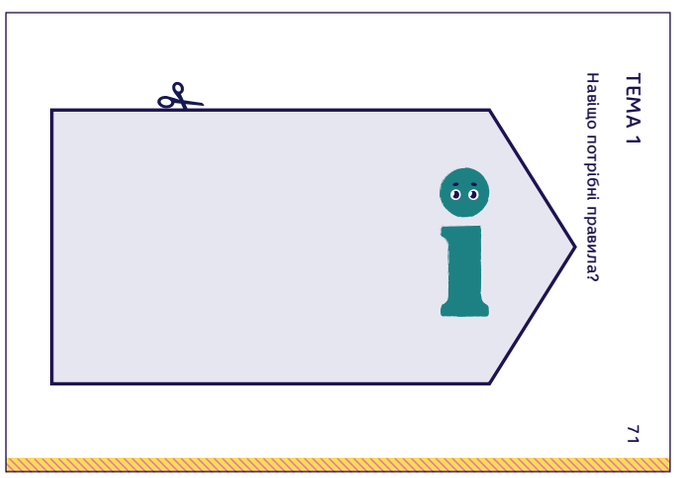
№ з/п	Як я дотримуюся правил	Завжди	Часто	Іноді	Ніколи
1	Я розумію можливі наслідки, коли вирішую, як бути: діяти за правилом чи порушити його				
2	Я можу домовлятися з іншими про спільні правила				
3	Я пильную, щоб інші також дотримувалися правил				
4	Мені потрібна допомога старших, щоби дотримуватися правил				
5	Я дотримуюся правил навіть тоді, коли ніхто не контролює мої вчинки				

5. Виріж (с. 71–72) прапорець та напиши на ньому: «Я дотримуюся правил. А ти?». Прикрась прапорець за власним задумом, сфотографуйся з ним, а потім поклади до «Конверта цінностей».

6. Тепер ти багато знаєш про правила і про те, як їх дотримуватися. Отже, час повернутись до нашого ігрового поля. Придумайте разом із друзями або рідними правила гри й дайте їй назву. Веселих розваг і чесної гри!

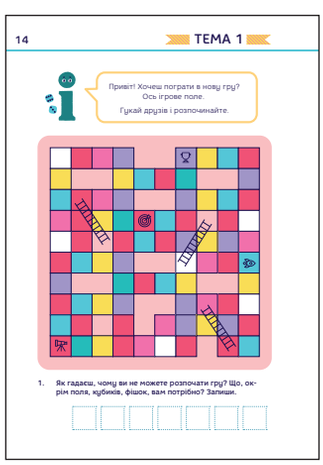
Художньо-продуктивна діяльність «Прапорець правил»

Запропонуйте дітям зробити прапорець із написом «Я дотримуюся правил. А ти?» і сфотографуватися з ним. Після цього прапорець можна покласти до конверта.

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 6, с.18; №1, с.14), фішки, гральні кубики.

14 ТЕМА 1

Привіт! Хочеш пограти в нову гру? Ось ігрове поле. Гукай друзів і розпочинайте.

1. Як гадаєш, чому ви не можете розпочати гру? Що, окрім поля, кубиків, фішок, вам потрібно? Запиши.

Настільна гра

Скажіть:

«Тепер ви багато знаєте про правила і про те, як їх дотримуватися. Отже, час повернутися до ігрового поля. Придумайте разом із друзями або рідними правила гри й дайте їй назву. Веселих розваг і чесної гри!».

Додаткові матеріали

Матеріали:
набори предметів, які складно об'єднати й використовувати в одній грі, наприклад: каструля, капелюх, ножиці, іграшковий ведмедик тощо — за кількістю груп (по 4–8 дітей).

Проблемна ситуація «Гра без правил»

Об'єднайте учнів у кілька груп і дайте кожній набір різних предметів: каструлю, капелюх, ножиці, іграшкового ведмедика тощо. Запропонуйте пограти з предметами.

Звісно, діти не розумітимуть, як саме грати. Важливо дочекатися, поки вони запитають: «А які правила?». Після цього запитайте: «Чому без правил складно грати?».

Матеріали:
уявні керма для «водіїв», символічні позначки для машин служб екстреної допомоги тощо.

Проблемна ситуація «Гармидер на вулиці»

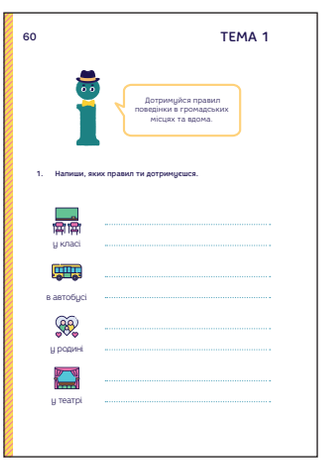
Запропонуйте учням та ученицям розіграти (змоделювати за допомогою іграшок або пантоміми) таку ситуацію:

«Овва! У місті зламалися всі світлофори! А водії та пішоходи геть забули правила дорожнього руху. Що відбуватиметься в місті?».

Запитання для обговорення

- Що треба зробити, щоби відновити безпечний рух у місті?
- Чому від дотримання правил залежить твоя безпека?

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.60), ручки.

60 ТЕМА 1

Дотримуйся правил поведінки в громадських місцях та вдома.

1. Напиши, яких правил ти дотримуєшся.

у класі .....

в автобусі .....

у родині .....

у театрі .....

Вправа «Яких правил ми дотримуємося?»

Разом із дітьми пригадайте правила, яких вони дотримуються в школі, громадському транспорті, театрі тощо (усно або письмово).

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 2, с.61), ручки.

Перед проведенням цієї форми роботи упевніться, що ваші учні розуміють, що таке права, і знають, які права вони мають.

Визначення понять «Права і правила»

Розкажіть дітям, що вони мають права, закріплені відповідними законами. Наприклад, право на безпечне середовище, право на вільне висловлення власної думки тощо. Правила є для того, аби захищати їхні права.

Наприклад, такі правила як «не перебивати іншого», «не дражнитися» й «не битися», «слухати, коли говорять інші» — захищають права дитини на безпечне середовище та вільне висловлення власної думки.

Запропонуйте дітям з'єднати лініями шкільні правила і права.

Переконайтеся, що діти правильно виконали завдання:

Право навчатися в чистому середовищі

- Прибирай за собою.
- Бережливо стався до шкільного майна.
- Використовуй приладдя й меблі за призначенням.
- Допомагай іншим підтримувати чистоту.
- Брудні речі тримай окремо від чистих.

Право висловлювати власну думку

- Уважно й мовчки слухай, коли говорять інші.
- Дай іншим змогу висловитися.
- Критикуй ідеї, а не тих, хто їх висловлюють.
- Доводь свою думку прикладами і фактами, а не силою голосу.
- Поважай інші, відмінні від твоєї, думки.

Матеріали:
муляж мікрофона.

Метод «Уявний мікрофон»

Запропонуйте дітям продовжити одне з речень (на вибір):

- Якщо зникнуть правила, то…
- Правила потрібні, щоб…

Вправа «Права і правила» адаптована й модифікована за матеріалами ОЕСР (с.77)

Матеріали:
дошка або фліпчарт,
крейда або маркери.

Обговорення крилатого вислову

Запишіть на дошці латинський вислів «Бережи порядок — і порядок збереже тебе».

Скажіть:

«Прочитайте вислів. Як ви його розумієте? Що означає «порядок збереже тебе»? Наведіть приклади».

Запропонуйте висловитися всім охочим, а також мотивуйте взяти участь у розмові тих, хто зазвичай не надто активні. За можливості організуйте обговорення в парах або групах.

Перед обговоренням поясніть дітям, що в цьому контексті слово «порядок» є синонімом до слова «правило».

Матеріали:
аркуші, ручки, капелюхи
6 кольорів.

Обговорення «Чи треба виконувати правила, коли ніхто тебе не бачить?»

Дискусія

Об'єднайте дітей у групи. Запропонуйте кожній групі навести аргументи «за» чи «проти» до поданого твердження, а потім презентувати та обговорити їх.

Або

Метод «Шість капелюхів мислення»

Метод «Шість капелюхів» — це психологічна рольова гра, сенс якої полягає в тому, щоби розглянути одну й ту саму проблемну ситуацію з шести незалежних один від одного поглядів. Це дає змогу сформувати якнайповніше уявлення про предмет дискусії, а також оцінити переваги та недоліки на логічному й емоційному рівнях.

Капелюх певного кольору передбачає активізацію відповідного напряму мислення, якого має дотримуватися учень чи команда в момент аргументації своєї позиції під час дискусійної гри.

Об'єднайте учнів класу в шість груп. Кожна команда буде представляти капелюх певного кольору. Наприклад, команда білого капелюха — аналіз фактів, жовтого — оцінка переваг, чорного — оцінка негативного розвитку тощо.

Оголосіть проблемне питання та визначте час для підготовки командного виступу.

Запропонуйте учням із кожної команди зробити стислий виступ, спираючись на особливості відповідного напряму мислення (тривалість доповіді кожної команди має бути попередньо узгоджено).

Метод «Шість капелюхів» спроєктований Едвардом де Боно.

Зробіть спільні висновки, залучаючи всіх учнів та учениць і спираючись на їхні виступи. Підсумуйте, чому важливо розглядати предмет дискусії з різних поглядів. Оцініть разом переваги методу «Шести капелюхів» у конкретних умовах.

Матеріали:
ватман, фломастери, аркуші, ілюстрації, ножиці, клей, папка, олівці.

Вправа може бути реалізована як довготривалий проєкт, оскільки потребує підготовчої роботи та часу на оформлення.

Створення правил або статуту класу

Обговоріть, запишіть і проілюструйте з дітьми правила, яких мають дотримуватися всі учні та учениці класу (якщо цього не робили раніше). Можна записати окремі правила або ж укласти статут.

> ***Статут*** *— це створений засновниками організації перелік правил, за якими діють усі її члени.*

Важливо наголосити, що статут можна змінювати відповідно до потреб колективу.

Робота над проєктом

1. **Підготовча робота.** Обговоріть ті правила, які вже діють у класі.
2. **Формулювання правил.** Запропонуйте визначити, які правила потрібно ще запровадити, щоби кожен почувався в класі безпечно й комфортно (наприклад: з повагою ставтеся одне до одного; поважайте думки інших; дотримуйтеся правил безпеки, щоб уникнути травм тощо).

Робота може бути організована як:

- групова, коли кожна група формулює та оформлює певне правило;
- колективна, коли кожен учень надає свої ідеї за допомогою онлайн-ресурсу (наприклад, Падлет-дошки).

3. **Оформлення.** Статут класу може мати вигляд альбома або плаката. Його можна прикрасити піктограмами, малюнками, зображеннями літературних чи мультиплікаційних персонажів. Важливо, щоб усі діти долучилися до цієї роботи.
4. **Використання.** Розмістіть статут на видноті й переглядайте його під час конфліктних ситуацій чи для заохочення доброчесної поведінки.

Матеріали:
клубочок / м’який м’ячик.

Формування власної позиції щодо цінності правил

Станьте разом із дітьми в коло, за порядком продовжуйте фразу «Я дотримуюся правил навіть тоді, коли мене ніхто не бачить, тому що…» і передавайте одне одному символічний предмет (клубочок чи м’який м’ячик).

ТЕМА 2

Не будь байдужим!

Цінності:

людяність, емпатія, вдячність, небайдужість, турбота.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючись на власний досвід [4 МОВ 1.5];
- описує емоційний стан персонажів, співпереживає [4 МОВ 2.3];
- висловлює власне ставлення до літературних персонажів, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 2.4];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- виявляє та засуджує негідну поведінку [4 ГІО 6.2];
- самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- може пояснити зміст поняття «людяність», розуміє, що це важлива риса кожної людини, що реалізується в діях сприяння та допомоги;
- обирає доброчесну поведінку, людяне ставлення до інших;
- розуміє, що людяність виявляється не тільки в словах, а й насамперед у діях.

Методичний коментар до теми

Під час розгляду цієї теми створіть умови, аби діти мали змогу відчути власні емоції, пов'язані з турботою про інших, розумінням емоційного стану іншої людини та співпереживанням.

Пропонуємо опрацювати цю тему в два етапи з двома перервами (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

— завдання для першого року навчання за програмою;

— завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

— завдання, що підходять і для першого, і для другого років навчання.

Словник ключових понять

Емпа́тія — здатність відчувати почуття і психологічний стан іншого; співпереживання.

Тлумачний словник сучасної української мови. / Укладачі Л.П. Коврига, Т.В. Ковальова, В.Д. Пономаренко./ За ред. доктора філологічних наук, проф. В.С. Калашника. — Харків: Белкар-книга, 2005. — 800с. (с.219)

Людяність — риса характеру особистості, що означає діяльне співпереживання щодо істот свого та інших видів.

Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=59921

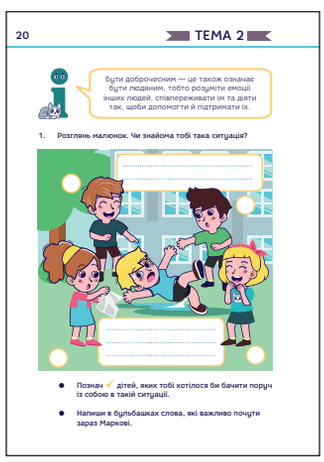
Турбота — увага до чиїхось потреб; піклування про когось або про щось.

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.1486)

І. Вступ

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.20), ручки.

20 ТЕМА 2

Бути доброчесним — це також означає бути людяним, тобто розуміти емоції інших людей, співпереживати їм та діяти так, щоби допомогти й підтримати їх.

1. Розглянь малюнок. Чи знайома тобі така ситуація?

- Познач ✓ дітей, яких тобі хотілося би бачити поруч із собою в такій ситуації.
- Напиши в бульбашках слова, які важливо почути зараз Маркові.

Обговорення ситуації «Як Марко сів у калюжу»

Запропонуйте дітям роздивитися малюнок у Путівнику для учня або на роздруківці.

Розкажіть історію:

«Діти разом граються на майданчику, аж раптом Марко падає в калюжу. Надійка та Роман одразу ж заходяться сміхом: «Оце так хлюпнуло!». Данилко мовчки допомагає другові підвестися, а Софійка подає серветки витерти бруд».

Запитання та завдання

- Чи траплялося подібне з вами? Що ви тоді відчували?
- Чи є люди, які вас підтримують?
- Пригадайте, як ви почувалися, коли хтось виявляв до вас співчуття й турбувався про вас.
- Як люди виявляють турботу одне про одного? Чому вони це роблять?
- Чому вам важливо, аби хтось піклувався про вас?
- Чи ви самі помічаєте ситуації, коли хтось потребує допомоги або підтримки? Що робити в таких ситуаціях? Що ви відчуваєте за цих обставин?

Дайте учням / ученицям час позначити на малюнку дітей, яких їм хотілось би бачити поруч із собою в такій ситуації, і записати в бульбашках біля персонажів слова, які важливо почути в скруті. А потім запропонуйте охочим озвучити їхні відповіді.

Скажіть:
«Сьогодні ми дізнаємося більше про таку важливу для кожного рису як людяність та з'ясуємо, як вона пов'язана з доброчесністю. А також учитимемося бути людяними».

ІІ. Основна частина

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 2, с.21), ручки, олівці.

Читання та обговорення вірша «У чому людяність?»

Запропонуйте дітям прочитати вірш Надії Красоткіної.

Не будь байдужим! 21

2. Прочитай вірш.

У чому людяність?

У чому людяність? Вона в усьому:
У теплім слові, в щирій доброті,
Як допоміг комусь, хоча б одному,
Сказав слова хороші і прості.
Коли подав дорожньому поїсти,
Тварину, що замерзла, прихистив.
Чи місцем поступився, щоб присісти
Могла людина, що не має сил.
Чи перевів когось через дорогу,
Чи руку з транспорту комусь подав.
Чи заспокоїв, зняв чиюсь тривогу,
Піднятись допоміг тому, хто впав...
Чи вислухав чиїсь жалі і болі,
І повз біду байдужо не пройшов...
Тим допоміг, хто немічні і кволі,
І зверхність у собі переборов.
От в тому й людяність. Бо ж ми всі — люди.
Й живемо в цьому світі між людьми.
І лиш тоді усім нам добре буде,
Як людяними будемо всі ми.

Надія Красоткіна

- Знайди й підкресли в тексті вірша дії, у яких описано вияви турботи.
- Проаналізуй значення цих слів і словосполучень. Як вони пов'язані з поняттям «людяність»?

У чому людяність?

У чому людяність? Вона в усьому:
У теплім слові, в щирій доброті,
Як допоміг комусь, хоча б одному,
Сказав слова хороші і прості.
Коли подав дорожньому поїсти,
Тварину, що замерзла, прихистив.
Чи місцем поступився, щоб присісти
Могла людина, що не має сил.
Чи перевів когось через дорогу,
Чи руку з транспорту комусь подав.
Чи заспокоїв, зняв чиюсь тривогу,
Піднятись допоміг тому, хто впав...
Чи вислухав чиїсь жалі і болі,
І повз біду байдужо не пройшов...
Тим допоміг, хто немічні і кволі,
І зверхність у собі переборов.
От в тому й людяність. Бо ж ми всі — люди.
Й живемо в цьому світі між людьми.
І лиш тоді усім нам добре буде,
Як людяними будемо всі ми.

Запитання та завдання

- Знайдіть і підкресліть у тексті вірша фрагменти, у яких описано вияви турботи.
- Які емоції вони викликають у вас?
- Як ці дії пов'язані з поняттям «людяність»?

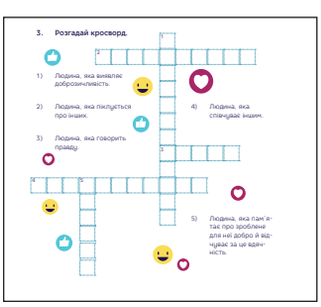
Простежте, щоби діти обрали всі підкреслені тут фрагменти. Допоможіть їм назвати ще й ті дії, які вони пропустили.

Обговоріть, чому для життя серед людей необхідно бути людяним.

Відповідаючи на запитання «Чому ці дії пов'язані з людяністю?», діти можуть давати найрізноманітніші відповіді, але вам важливо тримати у фокусі цінність «турботу», тобто скеровувати дітей до формулювання: «Бо у вірші описано приклади виявляння турботи про інших». Поясніть, що вияв турботи про інших — це і є людяність.

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 3, с.22), ручки, олівці.

3. Розгадай кросворд.

1) Людина, яка виявляє доброзичливість.
2) Людина, яка піклується про інших.
3) Людина, яка говорить правду.
4) Людина, яка співчуває іншим.
5) Людина, яка пам'ятає про зроблене для неї добро й відчуває за це вдячність.

Розгадування кросворда

Запропонуйте дітям розгадати кросворд у Путівнику для учня чи на роздруківці.

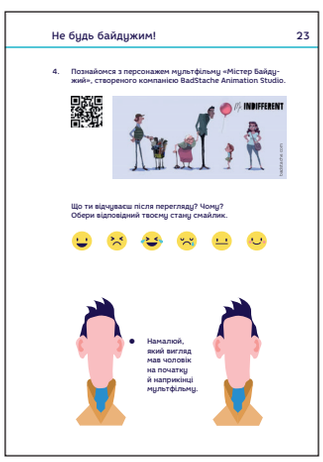
1. Людина, яка виявляє доброзичливість. (Доброзичлива.)
2. Людина, яка піклується про інших. (Турботлива.)
3. Людина, яка говорить правду. (Чесна.)
4. Людина, яка співчуває іншим. (Співчутлива.)
5. Людина, яка пам'ятає про зроблене для неї добро й відчуває за це вдячність. (Вдячна.)

Перерва

ІІ. Основна частина (продовження)

Тривалість: 20 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 1 (№ 4, с. 23–24), ручки, олівці, мультимедійне обладнання.

Не будь байдужим! 23

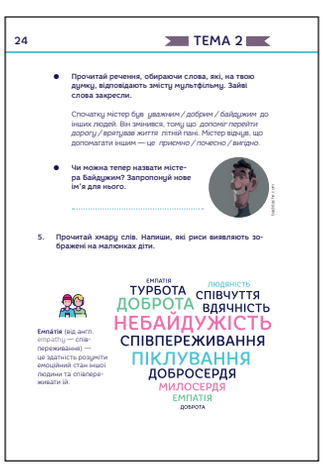
4. Познайомся з персонажем мультфільму «Містер Байдужий», створеного компанією BadStache Animation Studio.

INDIFFERENT

Що ти відчуваєш після перегляду? Чому? Обери відповідний твоєму стану смайлик.

Намалюй, який вигляд мав чоловік на початку й наприкінці мультфільму.

24 ТЕМА 2

- Прочитай речення, обираючи слова, які, на твою думку, відповідають змісту мультфільму. Зайві слова закресли.

Спочатку містер був *уважним / добрим / байдужим* до інших людей. Він змінився, тому що *допомігперейти дорогу / врятував життя літній пані*. Містер відчув, що допомагати іншим — це *приємно / почесно / вигідно*.

- Чи можна тепер назвати містера Байдужий? Запропонуй нове ім'я для нього.

5. Прочитай хмару слів. Напиши, які риси виявляють зображені на наліпках діти.

емпатія
ТУРБОТА
ДОБРОТА
людяність
СПІВЧУТТЯ
ВДЯЧНІСТЬ
НЕБАЙДУЖІСТЬ
СПІВПЕРЕЖИВАННЯ
ПІКЛУВАННЯ
ДОБРОСЕРДЯ
МИЛОСЕРДЯ
ЕМПАТІЯ
ДОБРОТА

Емпатія (від англ. empathy — співпереживання) — це здатність розуміти емоційний стан іншої людини та співпереживати їй.

Перегляд мультфільму «Містер Байдужий»

Скажіть:

«Зараз ми подивимося анімаційний фільм, що має назву «Містер Байдужий»».

Запитання для обговорення перед переглядом

- Як ви гадаєте, про що цей мультфільм?
- Яких людей називають байдужими?
- Чи можуть вони стати людяними?

Подивіться мультфільм

«Містер Байдужий» (BadStache Animation Studio): https://www.youtube.com/watch?v=UER36lJlLH0

Запитання для обговорення після перегляду

- Що ви відчуваєте після перегляду? Чому?
- Чому мультфільм називається «Містер Байдужий»?
- Що змусило головного героя подумати про інших людей?
- Що він відчув, коли його торкнулася літня пані?
- За кого він хвилювався більше, коли переводив бабусю через дорогу?
- Як ви гадаєте, чи змінюється людина, якщо виявляє людяність і допомагає іншим? Як це можна помітити?
- Яким іменем ви назвали б героя мультфільму наприкінці? Чому?
- Як ви вважаєте, що відбуватиметься з персонажами далі? Чому?

Запропонуйте учням і ученицям самостійно виконати письмові завдання в Путівнику для учня. Після того, як усі діти впораються із завданнями, попросіть когось одного озвучити свої відповіді, за потреби скорегуйте їх. Відтак разом сформулюйте висновок, чого нас навчає цей мультфільм.

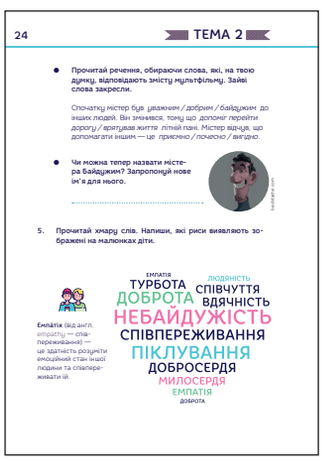
Перерва

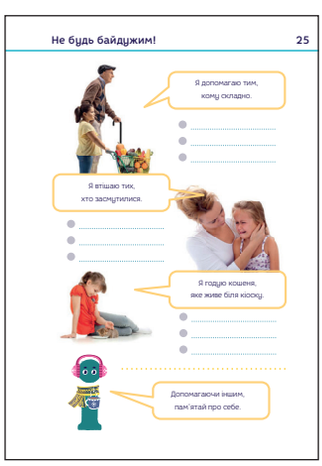
Модуль II

II. Основна частина (продовження)

Тривалість: 20 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 5, с.24–25), ручки, олівці.

Слова в хмарі є синонімами, діти можуть обрати будь-які. Аби показати цю варіативність, запитайте кількох дітей, щоби прозвучали якомога більше версій, зробіть висновок, що всі відповіді правильні.

Обговорення та моделювання ситуацій із життя

Запропонуйте дітям розглянути малюнки в Путівнику для учня чи на роздруківці й написати, які якості виявляють зображені діти.

Ситуація 1. Голодне кошеня

Дівчинка годує кошенятко, яке живе біля кіоску.

Ситуація 2. Втішити й розрадити

Хлопчик втішає засмучену дитину.

Ситуація 3. Допомогти тим, кому складно

Дівчинка допомагає літньому панові везти візок із покупками.

Заохочуйте користуватися хмарою слів.

Наголосіть:

«Допомагаючи іншим, пам'ятайте про себе».

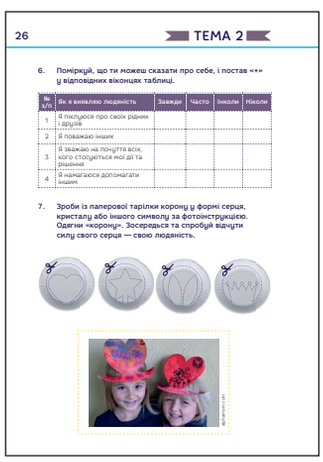
Важливо, щоби діти розуміли відмінність між людяністю та надмірною жертовністю.

Запропонуйте дітям пригадати та інсценізувати ситуації, у яких вони виявили чи відчули турботу, людяність, емпатію.

III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 6 с.26), ручки.

26 ТЕМА 2

6. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю людяність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я піклуюся про своїх рідних і друзів				
2	Я поважаю інших				
3	Я зважаю на почуття всіх, кого стосуються мої дії та рішення				
4	Я намагаюся допомагати іншим				

7. Зроби із паперової тарілки корону у формі серця, кристалу або іншого символу за фотоінструкцією. Одягни «корону». Зосередься та спробуй відчути силу свого серця — свою людяність.

Самооцінювання. Тест «Як я виявляю людяність»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

№ з/п	Як я виявляю людяність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я піклуюся про своїх рідних і друзів				
2	Я поважаю інших				
3	Я зважаю на почуття всіх, кого стосуються мої дії та рішення				
4	Я намагаюся допомагати іншим				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстави засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності.

Тривалість: 15 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 7, с.26), ручки, ножиці, фломастери, паперові тарілки.

Якщо комусь із дітей не припав до душі символ серця, можете запропонувати зробити інший символ, наприклад, кристал. Головне — щоби він символізував людяність.

Художньо-продуктивна діяльність «Корона людяності»

Скажіть дітям, що серце символізує небайдужість, турботу.

Покажіть, як виготовити з паперової тарілки корону у формі серця. Попросіть дітей зробити й надягти корону, щоби відчути силу свого серця.

alphamom.com

Додаткові матеріали

Матеріали:
фото кошеняти.

Читання вчителем оповідання «Покинуте кошеня». Обговорення

Прочитайте дітям оповідання.

Покинуте кошеня

Хтось виніс із хати маленьке сіре кошенятко й пустив його на дорогу. Сидить кошеня та й нявчить. Бо хоче додому, до матусі. Проходять люди, дивляться на кошеня. Хто сумно хитає головою, хто сміється. Хто жаліє: бідне кошенятко, та й іде собі.

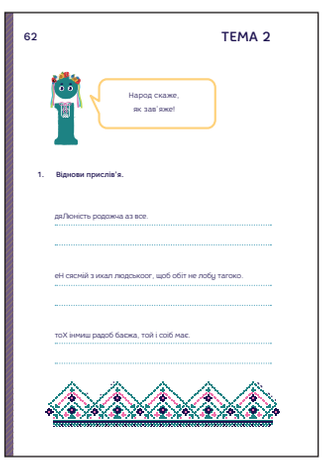
Настав вечір. Зайшло сонце. Страшно стало кошеняткові. Притулилося воно до куща та й сидить — тремтить. Повертала́сь із школи маленька Наталочка. Чує — нявчить кошеня. Вона не сказала ні слова, а взяла кошеня й понесла додому. Пригорнулося кошенятко до дівчинки. Замуркотіло. Раде-радісіньке.

Василь Сухомлинський

Запитання та завдання для обговорення

- Порівняйте поведінку різних людей і дівчинки щодо кошеняти. (Люди по-різному реагували: одні сміялися, інші жаліли кошеня. Лише Наталочка реально допомогла.)
- Чому важливо виявляти небайдуже ставлення не тільки на словах, а й на ділі? (Важливо бути небайдужим не лише на словах, бо в такій ситуації, яка сталася з кошеням, самими словами не допомогти. Потрібно було діяти, рятувати кошеня.)
- Автор розповідає нам, що відчувало кошеня на руках у своєї рятівниці. А як гадаєте, що відчувала дівчинка, коли несла кошеня додому? (Ніжність, тепло, радість, любов, гордість, відповідальність.)
- Доберіть синоніми до слова «байдужість». (Черствість, прохолодність, безсердечність, сухість, неуважність.)
- Доберіть антоніми до слова «байдужість». (Чуйність, співчуття, турбота, людяність.)

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1 с.62) або 3 аркуші з деформованими прислів'ями, ручки.

62 ТЕМА 2

Народ скаже, як зав'яже!

1. Віднови прислів'я.

дяЛюність родожча аз все.

еН сясмій з ихал людськоог, щоб обіт не лобу тагоко.

тоХ інмиш радоб баєжа, той і соіб має.

Вправа «Відновіть прислів'я»

Цю вправу можна провести, застосувавши різні форми роботи.

Індивідуальна робота

Запропонуйте дітям відновити деформовані прислів'я й записати їх у Путівнику для учня.

Або

Групова робота

Об'єднайте дітей у три групи, роздайте кожній аркуш із деформованим прислів'ям, яке потрібно відновити, прочитати й пояснити.

Перевірте виконання завдань

1) дяЛюність родожча аз все.

(Людяність дорожча за все.)

2) еН сясмій з ихал людськоог, щоб обіт не лобу тагоко.

(Не смійся з лиха людського, щоб тобі не було такого.)

3) тоХ інмиш радоб баєжа, той і соіб має.

(Хто іншим добра бажає, той і собі має.)

Матеріали:
дошка або фліпчарт, крейда або маркери.

Обговорення ситуації з життя «Чи дати списати?»

Зверніть увагу дітей на проблемне питання: «Чи є проявом турботи те, що хтось дає іншим списувати під час контрольної роботи?».

Опишіть ситуацію:

«Твій друг не вивчив тему з математики і просить тебе дати йому списати розв'язок завдання на контрольній роботі». Запропонуйте дітям розіграти діалог, який міг би відбутися в цій ситуації.

Попередня робота:

Напишіть на дошці слова, які допоможуть сформулювати відмову й водночас виявити турботу:

«Мені шкода, що тобі не вдалося чи не було змоги підготуватися до контрольної, проте я не дам списати, бо це недоброчесно. Хочеш, я допоможу тобі підготуватися до контрольної?»

Матеріали:
аркуші, олівці,
фломастери — за кількістю
дітей.

Ресурсне малювання «Малюнок доброти» (практика з курсу соціально-емоційного та етичного навчання)

Запропонуйте дітям пригадати ситуації, коли їм хтось допомагав або вони надавали комусь підтримку, і намалювати це, а потім поділитися тим, що вони відчували.

Скажіть:

«Зараз ми з вами виконаємо дуже просту, але сильну вправу. Вона називається «Малюнок доброти». Сядьте зручно, якщо хочете, заплющіть очі та згадайте ситуацію, у якій вам хтось допоміг, подбав про вас, або таку, у якій ви самі виявили людяність. Згадайте людину, з якою пов'язані ці спогади. Відчуйте, що відбувається з вами, коли ви згадуєте. Чи відчуваєте ви тепло, розслаблення в тілі? Чи з'являється на губах усмішка?

Намалюйте цю ситуацію. Можна зробити це спрощено або за допомогою символів. Якщо хочете, поділіться своїми відчуттями в парах».

Матеріали:
Путівник для учня част.1
(№ 2, с.63), дошка
або фліпчарт,
крейда або маркери.

Не будь байдужим! 63

2. Одним кольором розфарбуй фрази, які ти скажеш тому / тій, кому потрібна підтримка, а ті слова, які хочеш почути, коли тобі прикро, — іншим.

Співчуваю тобі.
Я готовий / готова тебе вислухати.
Я сумую разом із тобою.
Здається, тобі сумно.
Чим я можу тобі допомогти?
Наступного разу ти впораєшся.
Я поруч.
Я вірю в тебе.
Попрацюймо разом — і ти все надолужиш!
Я радий / рада за тебе!
Я пишаюся тобою.

Вправа «Вчимося слухати»

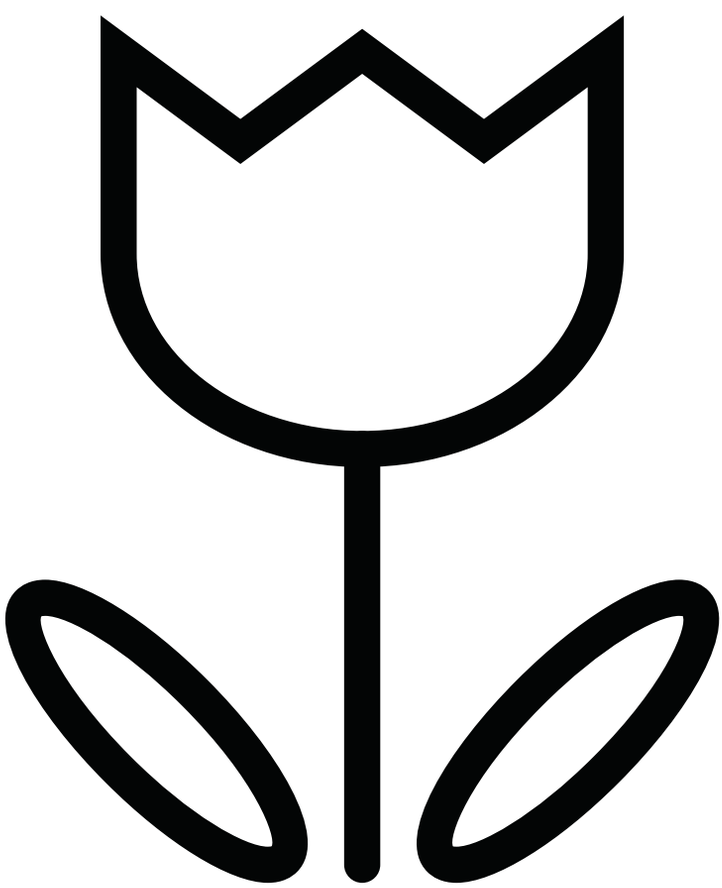
Запропонуйте дітям виконати завдання в Путівнику для учня: «Розфарбуйте одним кольором фрази, що ви скажете тим людям, яким потрібна ваша підтримка. А ті фрази, які ви хочете почути, коли вам прикро, — іншим кольором».

Словесні формули для підтримки

- Я поруч.
- Я готовий / готова тебе вислухати.
- Співчуваю тобі.
- Здається, тобі сумно.
- Чим я можу тобі допомогти?
- Я сумую разом із тобою.
- Наступного разу ти впораєшся.
- Попрацюймо разом — і ти все надолужиш!
- Я вірю в тебе.

Потім попросіть учнів об'єднатися в пари й поділитися одним зі своїх переживань (негативним або позитивним). Той, хто слухає, має дивитися співрозмовникові / співрозмовниці в очі й мовчати, поки йому розповідають, а потім знайти слова для підтримки.

Словесні формули варто заздалегідь написати на дошці чи фліпчарті. Наголосіть: «Це не обов'язкові слова, ви можете запропонувати свої. Головне — говорити щиро. Іноді ми можемо підтримати людину просто своєю присутністю, теплим словом чи обіймами».

ТЕМА 3

Що означає бути відповідальним?

Цінності:

лідерство, проактивність, відповідальність.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію [4 МОВ 1.1];
- висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючись на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її [4 МОВ 1.5];
- пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті [4 МОВ 2.2];
- обирає об'єкт праці та прогнозує кінцевий результат власної діяльності; самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- формулює власну думку щодо вчинку; добирає прості докази; дотримується послідовності викладення думок [4 ГІО 5.1];
- аналізує проблеми класу, школи, громади та пропонує варіанти їх розв'язання; долучається до справ, корисних для класу, школи, громади [4 ГІО 8.2].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- має уявлення, що лідерство — це проактивна позиція щодо власного життя, розуміє важливість відповідальності за власні дії;
- може виявити зв'язки лідерства й доброчесної поведінки;
- уміє аналізувати проблемні ситуації та моделювати свої дії, які можуть впливати на власне життя й на життя інших.

Методичний коментар до теми

Під час розгляду цієї теми поговоріть із дітьми про те, наскільки важливо бути проактивним і відповідальним. Учіть обирати проактивну позицію в різних ситуаціях та відповідати за власний вибір. Обговоріть, як проактивна позиція людини впливає на її життя й на життя навколишніх.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання, що підходять і для першого, і для другого років навчання.

Педагогу для натхнення

Прочитайте вірш Ліни Костенко «Крила» або послухайте цей твір у виконанні Богдана Ступки:

https://www.youtube.com/watch?v=kkHMxXsnE5k&ab_channel=Rom4yk

Крила

А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.
Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.
В цьому, напевно, правда пташина…
А як же людина? А що ж людина?
Живе на землі. Сама не літає.
А крила має. А крила має!
Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,
А з правди, чесноти і довір'я.
У кого — з вірності у коханні.
У кого — з вічного поривання.
У кого — з щирості до роботи.
У кого — з щедрості на турботи.
У кого — з пісні, або з надії,
Або з поезії, або з мрії.
Людина нібито не літає…
А крила має. А крила має!

Ліна Костенко

Словник ключових понять

Відповідальність — покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чиїсь дії, вчинки, слова.

Новий словник української мови / Укладачі В.Яременко; О.Сліпушко. — Київ: Аконіт, 2008. — т.1. (с. 317)

Лідер — той, хто бере відповідальність за себе й за тих, хто цього потребують.

Лідер — той, хто посідає провідне місце серед інших, подібних; керівник.

Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ; Ірпінь: Перун, 2005. — VIII, 1728 с. (с. 617)

Проактивність — це зосередження людини на своєму колі впливу, спрямування енергії на те, що людина в змозі змінити.

Онлайн-курс Prometheus "Освітні інструменти критичного мислення", модуль 1. (https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about)

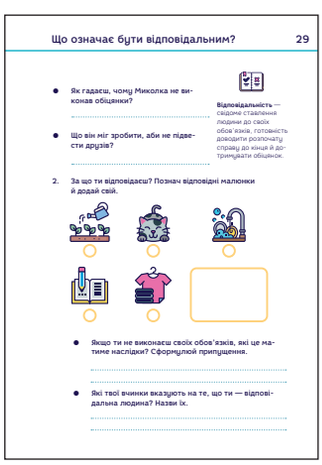
Модуль І

І. Вступ

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.28–29), ручки.

Обговорення ситуації «Коли не дотримав слова...»

Проаналізуйте з дітьми ситуацію, зображену в Путівнику для учня або на роздруківці.

Розкажіть історію:

«Четвертокласники домовилися в суботу разом пограти у футбол. Миколка запропонував принести м'яч. У визначений час усі зібралися на стадіоні, а Миколка не прийшов».

Запитання для обговорення

- Яку відповідальність узяв на себе Миколка?
- Як гадаєш, чому Миколка не виконав обіцянки?
- Що відчували діти?
- Які обставини могли завадити Миколці прийти на зустріч? Які могли залежати від нього, а які — ні?
- Що він міг зробити, аби не підвести друзів?
- Що могли б зробити в цій ситуації Миколчині друзі?
- Чи вас колись хтось підводив? Що ви тоді відчували? Що сказали цій людині?

Скажіть:

«Сьогодні ми дізнаємося, що таке лідерство, чому важливо відповідати за власні дії і як лідерство пов'язане з доброчесною поведінкою».

Нагадайте учням, що на уроках доброчесності ми вчимося аналізувати проблемні ситуації, моделювати власні дії, які впливають на наше життя й на життя навколишніх.

ІІ. Основна частина

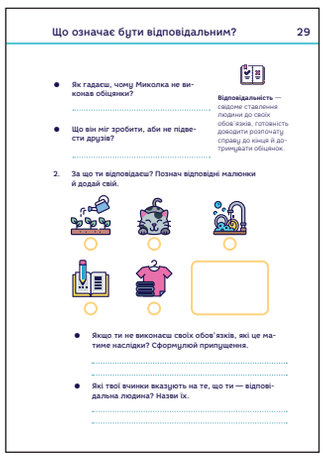
Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 2, с.29), ручки, кольорові олівці.

Вправа «За що ти відповідаєш»

Поясніть дітям зміст поняття.

> *Відповідальність — свідоме ставлення людини до обов'язків, готовність доводити розпочату справу до кінця й дотримувати обіцянок.*

Що означає бути відповідальним? 29

- Як гадаєш, чому Миколка не виконав обіцянки?
- Що він міг зробити, аби не підвести друзів?

Відповідальність — сидоче ставлення людини до своїх обов'язків, готовність довести розпочату справу до кінця й дотримувати обіцянок.

2. За що ти відповідаєш? Познач відповідні малюнки й додай свій.

- Якщо ти не виконаєш своїх обов'язків, які це матиме наслідки? Сформулюй припущення.
- Які твої вчинки вказують на те, що ти — відповідальна людина? Назви їх.

Запитайте:

«За що відповідаєте ви?». Попросіть позначити відповідні малюнки в Путівнику для учня й додати свої.

Запитання для обговорення

- Що може статися, коли ви не зробите того, за що відповідаєте?
- Які ваші вчинки вказують на те, що ви — відповідальні?

Коли всі впораються із завданням, попросіть кількох охочих прочитати їхні відповіді. За потреби прокоментуйте сказане дітьми, тримаючи у фокусі таку цінність як відповідальність.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 3, с.30–31),
ручки, олівці.

30 ТЕМА 3

3. Прочитай історію про те, як іноді складно ухвалювати рішення.

Відповідальне рішення

27 травня 2020 року компанія Ілона Маска вперше в історії готувалася доставити астронавтів на навколоземну орбіту приватним космічним кораблем.

Двоє астронавтів мали дістатися до Міжнародної космічної станції на пілотованому судні «Crew Dragon». Вони вже піднялися на борт, пристебнулися до крісел і навіть перевірили справність усіх систем та зв'язку. Усе працювало нормально. Аж раптом Національна метеорологічна служба США оголосила попередження про торнадо в районі, де мав відбутися запуск.

Що робити? Натиснути кнопку і здобути успіх, до якого йшов так довго, чи зважити на можливу загрозу? Торнадо може й не зачепити корабля, але затримка завадить судну перетнутися у запланованій точці з Міжнародною космічною станцією, яка летить над Землею зі швидкістю 27 000 кілометрів на годину.

Читання та обговорення історії із життя Ілона Маска

Напишіть на дошці епіграф:

> *«Я міг або спостерігати, як це відбувається, або бути частиною цього».*
>
> *Ілон Маск*

Скажіть:

«Деякі люди ухвалюють відповідальні рішення, які стосуються багатьох людей або й суспільства загалом і змінюють світ. Один із них — Ілон Маск».

> *Ілон Маск — видатний американський інженер, підприємець, винахідник і мільярдер. Засновник компаній SpaceX, PayPal, генеральний директор компанії Tesla й підкорювач космічних просторів.*

Обговоріть із дітьми епіграф до уроку.

Запропонуйте учням прочитати текст у Путівнику для учня або на роздруківці.

Відповідальне рішення

27 травня 2020 року компанія Ілона Маска вперше в історії готувалася доставити астронавтів на навколоземну орбіту приватним космічним кораблем.

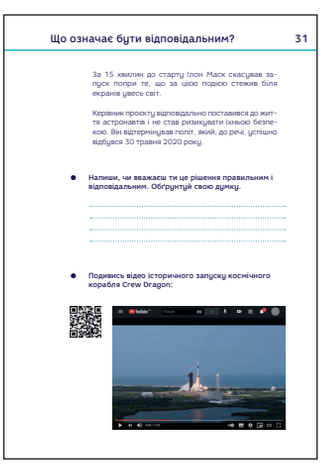
Двоє астронавтів мали дістатися до Міжнародної космічної станції на пілотованому судні «Crew Dragon». Вони вже піднялися на борт, пристебнулися до крісел і навіть перевірили справність усіх систем

та зв'язку. Усе працювало нормально. Аж раптом Національна метеорологічна служба США оголосила попередження про торнадо в районі, де мав відбутися запуск.

Що робити? Натиснути кнопку і здобути успіх, до якого йшов так довго, чи зважити на можливу загрозу? Торнадо може й не зачепити корабля, але затримка завадить судну перетнутись у запланованій точці з Міжнародною космічною станцією, яка летить над Землею зі швидкістю 27 000 кілометрів на годину.

За 15 хвилин до старту Ілон Маск скасував запуск попри те, що за цією подією стежив біля екранів увесь світ.

Керівник проєкту відповідально поставився до життя астронавтів і не став ризикувати їхньою безпекою. Він відтермінував політ, який, до речі, успішно відбувся 30 травня 2020 року.

Що означає бути відповідальним? 31

За 15 хвилин до старту Ілон Маск скасував запуск попри те, що за цією подією стежив біля екранів увесь світ.

Керівник проєкту відповідально поставився до життя астронавтів і не став ризикувати їхньою безпекою. Він відтермінував політ, який, до речі, успішно відбувся 30 травня 2020 року.

- Напиши, чи вважаєш ти це рішення правильним і відповідальним. Обґрунтуй свою думку.

- Подивись відео історичного запуску космічного корабля Crew Dragon:

Запитання для обговорення

- Чи правильно вирішив Ілон Маск, скасувавши політ? Чому?
- Чи можна назвати рішення керівника проєкту відповідальним? Обґрунтуйте.
- Назвіть риси характеру Ілона Маска, які, на ваш погляд, властиві лідерам.

Запропонуйте дітям дати письмову відповідь на запитання в Путівнику для учня, а потім попросіть охочих озвучити свої міркування. Важливо, щоби прозвучали різні думки.

Тривалість: 5 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання.

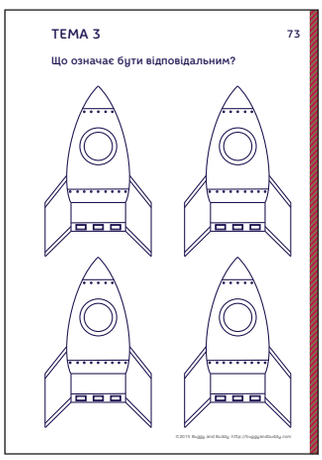
Перегляд відео «Запуск ракети»

Запропонуйте учням подивися відео історичного запуску космічного корабля «SpaceX Crew Dragon» 30.05.2020 року й поділитися враженнями від побаченого:

https://www.youtube.com/watch?v=TxBj8R7XKe4

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня
част.1
(№ 4, с.32; с.73);
кольорові олівці;
аркуші із шаблонами
ракети; по 2 коктейль-
ні соломинки
(одна ширша за іншу);

Художньо-продуктивна діяльність «Ракета»

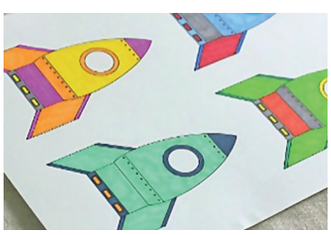
Скажіть:

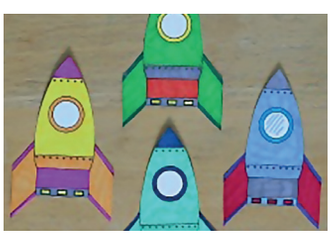
«Чи хочете й ви самотужки запустити ракету? Потренуйтеся на паперовій моделі.

1. Виріжте із вкладки в Путівнику для учня ракету, розфарбуйте її на власний смак.
2. Від ширшої соломинки відріжте шматок завдовжки 4–5 см та заклейте один із його кінців скотчем.
3. Приклейте його до зворотної частини ракети, заклеєним кінцем угору.
4. Встроміть тоншу соломинку в товстішу, приклеєну до ракети, і дмухніть щосили!

Ракета злетить, а ви відчуєте впевненість у власних силах».

Перерва

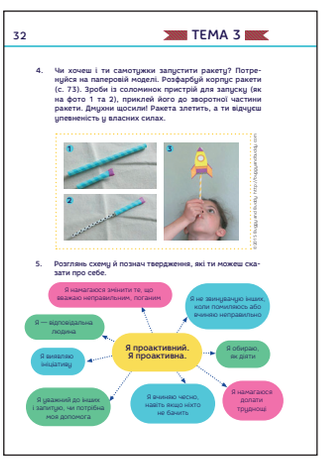

Модуль II

II. Основна частина (продовження)

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 5, с.32).

Обговорення «Що означає бути проактивним / проактивною»

Скажіть учням:

«Кожна людина є лідером свого життя й може змінювати світ на краще».

Обговоріть разом схему в Путівнику для учня.

Бути проактивним / проактивною означає:

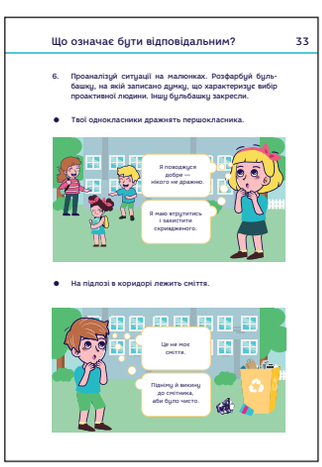
- обирати, як діяти, як ставитися до когось чи чогось;
- бути відповідальною людиною;
- виявляти ініціативу;
- не звинувачувати інших у своїх неправильних діях;
- робити добрі справи навіть тоді, коли ніхто не просить;
- вчиняти правильно, навіть якщо ніхто не бачить.

Скажіть:

«Відповідальність, старанність, надійність і проактивність роблять вас лідерами ваших життів».

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 6, с.33–34), кольорові олівці.

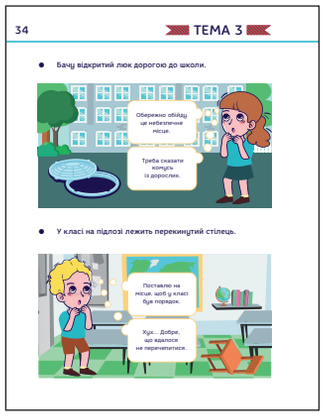

Вправа «Як вчинить проактивна людина?»

Запропонуйте дітям розфарбувати в Путівнику для учня або на роздруківці бульбашки на малюнках, які ілюструють вибір проактивної людини.

Орієнтири

- Твої однокласники дражнять першокласника.
  «Я поводжуся добре — нікого не дражню». ☒
  «Я маю втрутитись і захистити скривдженого». ☑
- На підлозі в коридорі лежить сміття.
  «Це не моє сміття». ☒
  «Підніму й викину до смітника, щоби було чисто». ☑
- У класі на підлозі лежить перекинутий стілець.
  «Поставлю на місце, щоб у класі був порядок». ☑
  «Хух... Добре, що вдалося не перечепитися». ☒

- Відкритий люк дорогою до школи.
  «Обережно обійду це небезпечне місце». ☑
  «Треба сказати комусь із дорослих». ☑
  У цій ситуації обидва варіанти правильні: у першому дитина турбується про себе, а в другому — про інших.

Попросіть кількох охочих озвучити обрані варіанти.

Наголосіть:

«Проактивна людина не залишається байдужою і щось робить, аби змінити ситуацію на краще».

Тривалість: 15 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 7, с.35), кольорові олівці, ручки.

Вправа «Моя лідерська роль»

Розподіліть дітей між групами. Попросіть їх поміркувати, у яких справах вони можуть виявити свої лідерські якості. Можливі варіанти: створити фотозону, організувати виставу, влаштувати гру на перерві, посадити квіти на клумбі, презентувати друзям свою улюблену книжку, провести майстер-клас тощо.

Запропонуйте скласти план дій у парах. Попросіть презентувати свої ідеї назагал усьому класу. Обговоріть реальність їх виконання.

Допоможіть учнівству обрати нескладні посильні форми взаємодії, які вони зможуть організувати за короткий період часу.

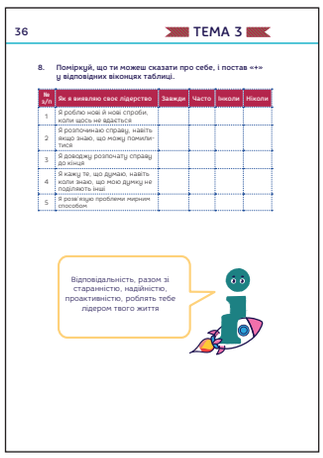
III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 8, с.36), ручки.

Самооцінювання. Тест «Як я виявляю своє лідерство»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

36 ТЕМА 3

8. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю своє лідерство	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я роблю нові й нові спроби, коли щось не вдається				
2	Я розпочинаю справу, навіть якщо знаю, що можу помилитися				
3	Я доводжу розпочату справу до кінця				
4	Я кажу те, що думаю, навіть коли знаю, що мою думку не поділяють інші				
5	Я розв'язую проблеми мирним способом				

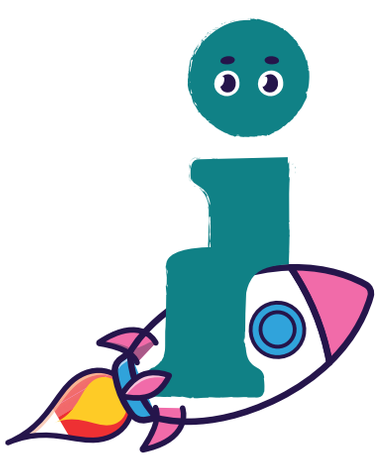
Відповідальність, разом зі старанністю, надійністю, проактивністю, робитять тебе лідером твого життя

Скажіть:

«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

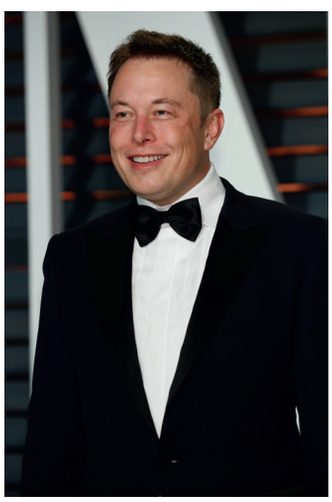
№ з/п	Як я виявляю своє лідерство	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я роблю нові й нові спроби, коли щось не вдається				
2	Я розпочинаю справу, навіть якщо знаю, що можу помилитися				
3	Я доводжу розпочату справу до кінця				
4	Я кажу те, що думаю, навіть коли знаю, що мою думку не поділяють інші				
5	Я розв'язую проблеми мирним способом				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстави засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності.

Додаткові матеріали

Матеріали:
фотографії Ілона Маска.

Обговорення історії з життя

Прочитайте або перекажіть дітям реальну історію з життя нашого сучасника Ілона Маска.

Дитяча мрія

Змалку Ілон цікавився фізикою, виникненням Всесвіту та комп'ютерами. Утім, енциклопедичні знання ніяк не допомагали йому спілкуватися з однолітками. Усі вважали його зарозумілим вискочкою, бо постійно виправляв помилки інших.

Не знаходив Ілон підтримки й від батька. Чоловік не поділяв синове захоплення комп'ютерами, вважаючи це несерйозною справою. Однак перші гроші юнак отримав саме за розроблення комп'ютерної гри.

Водночас Ілон Маск не бачив свого майбутнього в цій сфері. «Якби я робив справжні круті ігри, що це змінило б у світі? Це не мало б великого впливу на порятунок Землі»,— каже він.

Ще в юності майбутній винахідник-мільярдер вирішив, що інтернет, відновлювана енергія та космос незабаром набудуть великого значення для людства. І вирішив, що візьметься за найважливіші проєкти саме в цих сферах.

(За книжкою М. Сердюк «Ілон Маск» із серії «Видатні особистості: біографічні нариси для дітей», видавництво ІРІО)

Запитання для обговорення

- Чим школяр Ілон Маск вирізнявся поміж однолітків? Чому він не міг знайти з ними спільної мови?
- Як характеризують Маска його слова: «Якби я робив справжні круті ігри, що це змінило б у світі? Це не мало б великого впливу на порятунок Землі»?

Матеріали:
мультимедійне обладнання, дошка або фліпчарт, крейда або маркери.

Перегляд мультфільму «Один маленький крок»

Запишіть на дошці проблемне питання «Як уберегтися від зневіри на шляху до мрії?» та обговоріть його після перегляду.

Подивіться мультфільм

«Один маленький крок» (Taiko Animation Studios Inc., 2018):

https://www.youtube.com/watch?v=zbZ96RoQL5s&t=8s

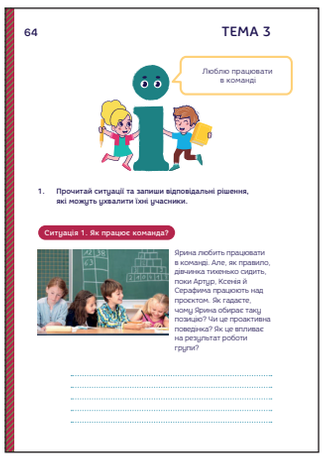

Запитання для обговорення

- Які емоції у вас викликав цей мультфільм? Чому?
- Про що мріє Луна?
- Чи батько допомагає Луні втілити її мрію?
- Чи легко Луні було вчитися? Чому, як ти вважаєш?
- Чи помічала Луна батькове прагнення підтримати (допомогти, розвеселити) її в часи невдач? Чому?
- Що відчував тато, коли бачив доньчину зневіру?
- Що допомогло дівчинці пережити втрату рідної людини?
- Як змінилося життя Луни після смерті батька? Звідки вона взяла сили долати труднощі?
- Чи здійснила Луна свою мрію (чи досягла мети)? У який момент це стало зрозуміло?
- Які риси характеру допомогли Луні досягти мети? Які дії батька допомогли цим рисам сформуватись?
- У чому відмінність між мрією та метою?

Якщо ви помітили, що хтось з учнів у класі під час перегляду мультфільму засмутився, почав закривати руками очі та заплакав — підтримайте його / її. Підійдіть, доторкніться, присядьте поруч. Цей мультфільм міг нагадати дитині про втрату, що сталася в її житті. Ваші уважність і підтримка допоможуть упоратися з емоціями.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.64–65), ручки.

Обговорення й моделювання життєвих ситуацій

Запропонуйте дітям проаналізувати ситуації, зображені в Путівнику для учня, та записати відповідальні рішення, які можуть ухвалити учасники цих ситуацій.

Ситуація 1. Як працює команда?

Ярина любить працювати в команді. Утім, зазвичай дівчинка тихенько сидить, поки Артур, Ксенія й Серафима працюють над проєктом.

- Як гадаєте, чому Ярина обирає таку позицію? Чи це проактивна поведінка? Як це впливає на результат роботи групи?
- Що можуть зробити її друзі, аби допомогти дівчинці повірити у свої сили?

Ситуація 2. Святкування і прибирання

3-Б готувався до новорічної святкової вечірки. Ідею запропонував Назар. Ірина і Степан прикрасили кабінет, підготували добірку конкурсів, записали музику для класної дискотеки. На святі всі чудово розважилися, а коли настав час прибирати, швиденько розійшлися по домівках. А прибирати лишилися Ірина і Степан.

- Хто з третьокласників виявив лідерські якості? Як саме?
- Що можна було зробити заздалегідь, аби уникнути такої ситуації?

Ситуація 3. Хто винен?

Діти ланцюжком читали на уроці твір. Коли дійшла черга до Івана, він не зміг продовжити. «Іване, ти чому не стежиш за текстом?», — запитала вчителька. «А мені Юлька заважає!», — відповів хлопець.

- Чи повівся Іван проактивно й відповідально? Поясніть свою думку.
- Як він мав відповісти з позиції доброчесності?

Коли всі впораються із завданням, попросіть кількох охочих озвучити відповіді. Підведіть дітей до висновку, що в повсякденному житті є чимало ситуацій, де кожен із нас може й має виявити проактивність, лідерські якості та відповідальність за власні вчинки.

Матеріали:
коробка, аркуші, ручка.

Гра «Я впораюсь!»

Гра допомагає дітям навчитися керувати власним настроєм, долати труднощі, набувати впевненості у своїх силах, усвідомити, що проактивна людина завжди має змогу самостійно обрати свої дію або реакцію.

Запишіть на аркушах 7–8 ситуацій із життя дітей, наприклад ось такі: «Тебе дражнять», «Друг не покликав тебе на День народження», «Тобі не купили іграшку», «Подруга на тебе образилась», «Ти сваришся з братом / сестрою», «Тобі не дозволяють дивитися телевізор» або інші, актуальні саме для ваших учнів. Складіть аркушики в коробочку.

Скажіть:

«У житті виникають легкі і складні, веселі й сумні ситуації. Проте в кожній із них є прихований скарб — джерело сили. Сили, яка може допомогти знайти вихід із конфлікту, захистити свою думку, обрати позитивну реакцію».

Візьміть із коробочки записку і прочитайте ситуацію. Скажіть дітям: «Ця ситуація — ваше випробування. Коли ви з нею впораєтеся, здобудете силу. Спочатку визначте, яка емоція виникає у вас у такій ситуації, уявіть її та оцініть її інтенсивність (до 10 балів). Тепер запропонуйте різні варіанти реагування в цій ситуації».

Заохочуйте учнів пропонувати якомога більше різноманітних рішень, за потреби додавайте і свої варіанти, щоби розширити коло моделей поведінки.

Після кожної пропозиції, яку висловлює хтось із дітей, давайте таку інструкцію: «Поспостерігайте, як змінюються ваша емоція та її інтенсивність, коли ви уявляєте запропоноване рішення. Якщо емоція змінюється на краще, то похваліть себе: «Я можу впоратись!»».

Проведіть обговорення кількох ситуацій із коробки. Добре повторювати цю практику, час від часу додаючи складніші ситуації.

Гра «Я впораюся» за Клаусом Фопелем

Ця гра на спонтанність, відчуття групи й інших людей. Гра допомагає встановити в колективі довірчі стосунки й дає змогу кожній дитині задовольнити потребу у прийнятті іншими.

Гра на взаємодію «Нумо!» (за Клаусом Фопелем)

Скажіть:

«Ми з вами знаємо, що в житті важливо вміти планувати, але не менш важливо й уміти імпровізувати, діяти спонтанно. У грі, у яку ми зараз пограємо, важливі ваші спонтанність, уміння швидко реагувати й домовлятися.

Станьмо в коло. Коли я плесну в долоні, хто першим буде готовим, має вибігти в центр і запропонувати якусь дію. Наприклад: «Нумо, влаштуймо пікнік!». Інші кажуть: «Нумо!» і починають виконувати рухи, ніби готують пікнік. Наступний учасник (той, у кого виникає ідея) вибігає в центр і каже: «Нумо танцювати!», і всі танцюють. «Нумо вкладатися спати!» — і всі виконують відповідні рухи, ніби вкладаються спати і так далі. Якщо двоє учасників захотіли бути ведучими й разом вигукнули: «Нумо!», вони мають швидко домовитися між собою, хто з них залишається».

Гру завершує вчитель словами: «Нумо аплодувати!» — і всі одне одному аплодують.

Проведіть рефлексію, запитайте:

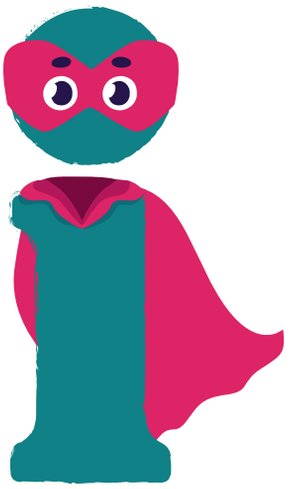
«Що для вас було найскладнішим у грі — вигадувати дію, вибігати в коло, повторювати за іншими чи домовлятися?».

Підсумуйте:

«У цій грі ви спробували різні ролі — бути лідером і йти за лідером».

ТЕМА 4

Я хочу жити в справедливому суспільстві

Цінності:

рівність, справедливість.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію [4 МОВ 1.1];
- визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб [4 МОВ 1.4];
- висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 2.4];
- самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- добирає засоби і способи для творення художнього образу [4 МИО 1.1].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- уміє пояснити, що таке справедливість;
- розуміє, чому важливі рівні можливості в усіх сферах життя для всіх людей незалежно від статі, віку, стану здоров'я, національності, а також рівне ставлення до кожного;
- прагне діяти доброчесно, справедливо в різних ситуаціях.

Методичний коментар до теми

Під час розгляду цієї теми поговоріть із дітьми про важливість діяти доброчесно, справедливо, незалежно від наявних альтернатив. Допоможіть дітям усвідомити цінність справедливості, рівності, поваги до інших. Вчіть помічати несправедливі дії та замислюватися над їхніми можливими наслідками. Покажіть різні моделі поведінки в ситуаціях, де є несправедливість.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання, що підходять і для першого, і для другого років навчання.

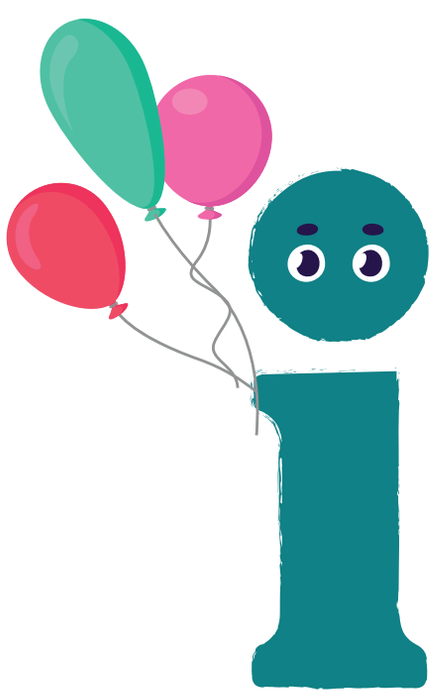
Словник ключових понять

Рівність —це рівне становище людей у суспільстві, що виражається в користуванні тими самими політичними та громадянськими правами.

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ; Ірпінь: Перун, 2005. — VIII, 1728 с. (с.1224)

Справедливість — об'єктивне, неупереджене ставлення до когось або до чогось; людські взаємини, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам.

Новий словник української мови / Укладачі В.Яременко; О.Сліпушко. — Київ: Аконіт, 2008. — т.3.

І. Вступ

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
маленькі подарунки (наліпки, дрібні канцтовари, смаколики) для всіх дітей.

Проблемна ситуація «Дарунки не для всіх?»

Зайдіть до класу та оголосіть дітям:

«Сьогодні я маю для вас подарунки».

Роздайте подарунки тільки учням певного ряду (тільки хлопчикам чи тільки дівчаткам).

Запитайте:

«Що ви відчуваєте? Чи це справедливо? Чому?».

Прокоментуйте свій вчинок:

«Я зробила це для того, щоби ви всі відчули, наскільки справедливість важлива в нашому житті. Складіть подарунки до коробочки, а наприкінці ми справедливо розподілимо їх».

Скажіть:

«Сьогодні ми з'ясуємо, що таке справедливість і чому у всіх сферах життя важливі рівні можливості людей, незалежно від віку, статі, національності, чому важливе рівне ставлення до кожної особистості».

Тривалість: 35 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.38), ручки, кольорові картки для жеребкування, набори карток із зображеннями подарунків.

38 ТЕМА 4

У світі, де панують справедливість і рівність, рівність прав, жити спокійно та безпечно. Стався до всіх, хто поруч, із повагою.

1. Беручи участь у міському конкурсі проєктів "Збережемо природу", команда класу здобула перемогу. Усі п'ятеро учасників команди працювали нарівні. Кожен переможець чи переможниця може отримати лише один приз. Як зробити так, аби вибір був справедливим? Виріши і проведи лінію від подарунка до переможця.

Завдання «Справедливий розподіл»

1. Ігрова практика в групах

Об'єднайте дітей у групи по 6 осіб (у групі мають бути і дівчатка, і хлопчики, і близькі друзі, і діти, які не товаришують). Для цього можна використати, наприклад, кольорові картки.

Дайте групам завдання:

«Уявіть, що у вашій групі є команда з 5 учасників, яка перемогла в міському конкурсі, а один / одна з вас має розподілити призи між ними. Усі учасники команди працювали нарівні. Кожен переможець / переможниця може отримати лише один приз і має подякувати за подарунок, навіть якщо він їй / йому не сподобався».

Визначте в кожній групі дитину, яка розподілятиме подарунки. Дайте їй картки із зображенням подарунків: конструктор, м'яка іграшка, смартгодинник, лійка (5 однакових карток із зображенням лійки).

Дайте дітям час визначитися та роздати подарунки, водночас вони не мають коментувати свої дії чи пояснювати причини свого вибору. По завершенні проведіть презентацію роботи кожної групи за таким планом:

1. Запитайте тих, хто розподіляли подарунки: «Чи складно було зробити справедливий розподіл? Чому вирішили саме так?».
2. Запитайте кожного з переможців, чи вважають вони справедливим такий розподіл або що вони відчували, отримавши подарунки.
3. Дайте можливість тому самому ведучому перерозподілити подарунки, якщо в цьому є потреба.

Не оцінюйте вибір подарунків дітьми, не говоріть про правильність / неправильність вибору, а краще ставте запитання: «Чи це справедливе рішення?» та пропонуйте дітям зробити власні висновки.

Після виконання завдання важливо запитати дітей, як вони почуваються: чи відчувають вони, що після такої практики всі задоволені роботою і спокійні.

2. Самостійна робота в Путівнику для учня

Якщо немає змоги організувати групову роботу, можна обмежитися лише роботою в Путівниках. Однак у грі діти здобудуть глибший досвід відчуття несправедливого / справедливого розподілу та зможуть зробити ґрунтовні висновки.

Запропонуйте дітям самим розподілити подарунки, виконавши завдання в Путівнику. Коли всі впораються, запропонуйте охочим розповісти, як вони здійснили розподіл і чому саме так. Послухайте якомога більше варіантів.

Якщо дітей дуже зачепила несправедливість у розподілі подарунків, і дискусія затягується, можна вивести обговорення на ухвалення ширших рішень (запропонувати іменинникам домовитися між собою, або обирати подарунки жеребкуванням наосліп, або навіть обміняти смартгодинник у магазині на кілька однакових за ціною іграшок).

Перерва

II. Основна частина

Тривалість: 5 хв.

Ви можете сказати дітям: «Для мене в класі всі рівні, я намагаюся справедливо та об'єктивно оцінювати ваші роботу й зусилля. У нас у класі діє правило рівності, тому, якщо я порушую його, ви можете сказати мені про це».

Розповідь учителя «Рівність і справедливість»

Скажіть:

«Щойно ви мали змогу відчути на собі справедливість або несправедливість у дії. Кожен із вас має рівні права. Коли їх порушують, ви відчуваєте несправедливість».

Поясніть дітям:

«У демократичних країнах усі громадяни мають рівні права й можливості.

Усі рівні перед законом, незалежно від раси, національності, статі, місця проживання, статків, релігії.

Рівність передбачає:

- **повагу** до думки кожного (кожен має право висловитися);
- **об'єктивне ставлення** — однакове ставлення до однакових випадків (однаковий штраф за порушення правил дорожнього руху заплатять і чиновник, і підприємець, і робітник);
- **рівність розподілу** — вимога отримання кожним рівної частки певного блага (однакова зарплата для державних працівників на однакових посадах);
- **рівність оцінювання результату** — вимога, згідно з якою всі, хто брали участь у процесі, мають опинитися в однакових умовах (однакові завдання та умови для всіх учасників конкурсу чи змагання).

Принцип рівності є логічним продовженням принципу справедливості».

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 2, с.39), ручки.

Вправа «Рівні можливості»

Запропонуйте дітям розглянути піктограми, що позначають рівні можливості, які забезпечує суспільство громадянам. Діти мають обрати і вписати пропущені слова з хмари слів.

Перевірте правильність виконання завдання:

- Рівність перед *законом*.
- Рівний доступ до *освіти*.

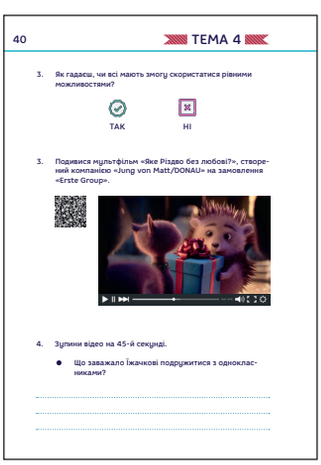

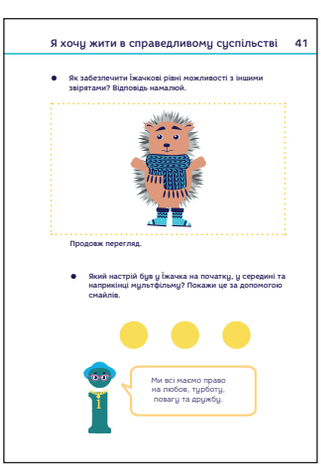
- Рівний доступ до *медицини*.
- *Повага* до думки кожного.

Попросіть кількох учнів прочитати відповіді та переконайтеся, що прозвучали правильні варіанти. Запитайте: «Як ви гадаєте, чи всі можуть однаково скористатися рівними можливостями?». Ви можете почути зовсім різні відповіді, що залежить від особистого досвіду дітей. Якщо їм складно навести приклади, то скажіть: «Усі мають рівні можливості, але не всі можуть скористатися ними. Наприклад, якщо на вході до школи немає пандуса, то дитина на кріслі колісному не може туди потрапити й реалізувати нарівні з іншими своє право на освіту».

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
мультимедійне обладнання;
Путівник для учня част.1 (№ 3, с.40–41).

Перегляд мультфільму «Яке Різдво без любові?»

Подивіться мультфільм

«Що за Різдво без любові?» (Jung von Matt/DONAU на замовлення Erste Group):

https://www.youtube.com/watch?v=Icx7hBWeULM&feature=emb_logo&fbclid=IwAR12iLggPDGSOxFMpK9jTez9Rbspq-FHMDiRzwXChwm8LNOQoJ4EUbLmzM8&ab_channel=

Зупиніть відео на 0:45.

Запитання для обговорення

- Що заважало Їжачкові подружитися з однокласниками?
- Що можна зробити, щоб у Їжачка були рівні можливості з іншими звірятами?

Запропонуйте дітям намалювати свої ідеї в Путівнику для учня.

Продовжте перегляд.

Запитання для обговорення

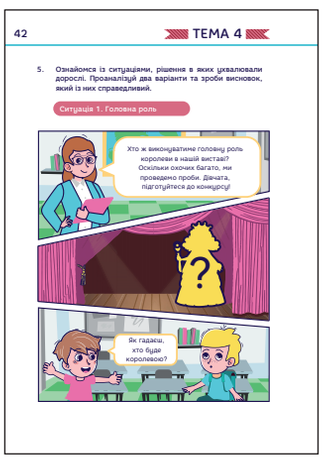
- Який настрій був у Їжачка спочатку, у середині історії та наприкінці? Покажіть це за допомогою смайлів у зошиті.
- Чи були у вашому житті подібні ситуації?

Підведіть дітей до висновку:

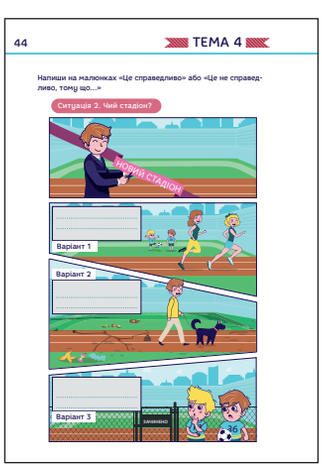
«Усі ми — різні, але рівні у своїх правах. Кожен має право на любов, увагу, повагу та дружбу».

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 5, с.42–44), ручки.

Обговорення ситуацій із життя

Запропонуйте дітям ознайомитись із ситуаціями в Путівнику для учня й підписати: «Це справедливо, тому що...» або «Це несправедливо, тому що...».

Ситуація 1. Головна роль

Під час підготовки шкільної вистави було кілька претенденток на головну роль. Учителька запропонувала провести проби. Охочі дівчатка мали вивчити репліки, потренуватися промовляти їх виразно та невимушено рухатися сценою.

Варіанти рішення:

1. Головна роль, як завжди, дістанеться Зої, бо вона — депутатова донька.
2. Оля й Надійка гратимуть головну роль і мінятимуться, бо обидві дуже гарно читали слова та чудово перевтілилися.

Попросіть кількох дітей прочитати свої висновки.

Підсумуйте:

«Справедливо, коли до учасниць ставляться об'єктивно й на роль обирають ту претендентку, яка зможе зіграти найкраще. Якщо дві учасниці мають змогу гарно виконати роль, то обом надають рівні можливості для участі у виставі».

Ситуація 2. Чий стадіон?

Голова сільської ради відкрив новий стадіон. Хто і як має ним користуватися?

Варіанти рішення:

1. Усі охочі: діти можуть грати у футбол, а дорослі — проводити пробіжки тощо.
2. Усі охочі: тут можна вигулювати собак, влаштовувати пікніки.
3. Краще зачинити стадіон на замок, аби ніхто його не зіпсував.

Попросіть кількох дітей прочитати свої висновки.

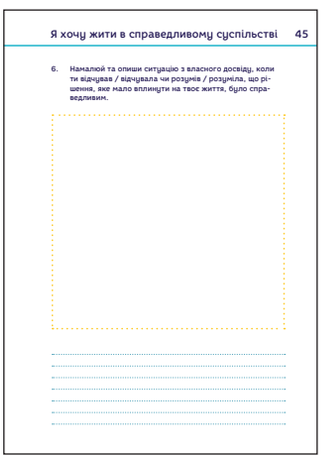
Підсумуйте:

«Стадіон відкрито громадою для занять фізкультурою та спортом. Тож на стадіоні мають право займатися спортом усі охочі, натомість тут не можна вигулювати песиків та влаштовувати пікніки, оскільки після цього інші люди не можуть користуватися ним за призначенням».

Поясніть дітям, що вони не завжди можуть впливати на рішення дорослих. Однак можуть заявити про свою позицію, сказавши: «Це несправедливо!».

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 6, с.45) або аркуші, фломастери, олівці, воскові крейдочки.

Я хочу жити в справедливому суспільстві 45

6. Намалюй та опиши ситуацію з власного досвіду, коли ти відчував / відчувала чи розумів / розуміла, що рішення, яке мало вплинути на твоє життя, було справедливим.

Ресурсне малювання «Малюнок справедливості»

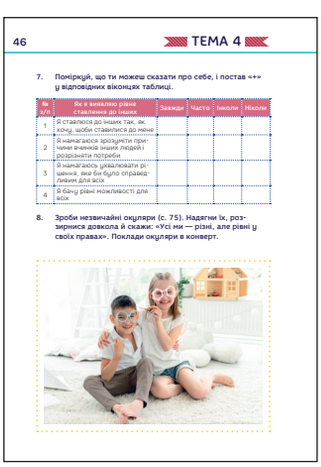
Запропонуйте дітям пригадати ситуації, коли хтось чи вони самі ухвалили справедливе, на їхню думку, рішення. Хай вони запишуть та намалюють одну з таких ситуацій. Також можна запропонувати створити на папері символи справедливості.

III. Фінал

Тривалість: 3 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 7, с.46), ручки.

46 ТЕМА 4

7. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю рівне ставлення до інших	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я ставлюся до інших так, як хочу, щоби ставилися до мене				
2	Я намагаюся зрозуміти причини вчинків інших людей і розрізняти потреби				
3	Я намагаюсь ухвалювати рішення, яке би було справедливим для всіх				
4	Я бачу рівні можливості для всіх				

8. Зроби незвичайні окуляри (с. 75). Надягни їх, роззирнися довкола й скажи: «Усі ми — різні, але рівні у своїх правах». Поклади окуляри в конверт.

Самооцінювання. Тест «Як я виявляю рівне ставлення до інших»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

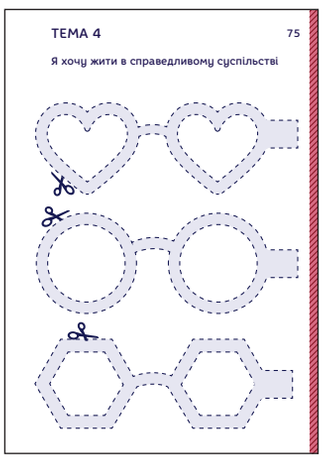
«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними за власним бажанням».

№ з/п	Як я виявляю рівне ставлення до інших	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я ставлюся до інших так, як хочу, щоби ставилися до мене				
2	Я намагаюся зрозуміти причини вчинків інших людей і розрізняти потреби				
3	Я намагаюсь ухвалювати рішення, яке би було справедливим для всіх				
4	Я бачу рівні можливості для всіх				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстав засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності.

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 8, с.46; с.75), ножиці, скотч, картон, паличка.

Художньо-продуктивна діяльність «Окуляри рівності»

Запропонуйте дітям зробити окуляри за шаблоном, подивитися крізь них навколо і промовити: «Усі ми — різні, але рівні у своїх правах».

Заохочуйте дітей зберігати окуляри в «Конверті цінностей».

Додаткові матеріали

Читання вчителем оповідання «Горбатенька дівчинка». Обговорення

Прочитайте дітям оповідання Василя Сухомлинського.

Горбатенька дівчинка

Клас розв'язував задачу. Учні схилились над зошитами. Коли це у двері хтось тихо постукав.

— Відчини двері й подивись, хто там стукає, — мовив учитель.

Чорноокий хлопчик, що сидів за першою партою, живенько відчинив двері. До класу зайшов директор школи з маленькою дівчинкою. Тридцять п'ять пар очей впилися в незнайому дівчинку.

Вона була горбатенька.

Учитель затамував подих і повернувся до класу. Він дивився у вічі пустотливих школярів і мовчки благав: хай не побачить дівчинка у ваших очах ні подиву, ні насмішки.

У їхніх очах була тільки цікавість. Вони дивилися на незнайому дівчинку й лагідно всміхалися.

Учитель полегшено перевів дух.

— Цю дівчинку звуть Оля,— сказав директор. — Вона приїхала до нас здалеку. Хто поступиться їй місцем на першій парті? Бачите, яка вона маленька?

Усі шість хлопчиків і дівчаток, що сиділи за передніми партами, піднесли руки:

— Я...

Учитель був тепер спокійний: клас витримав іспит.

Автор оповідання: Василь Сухомлинський

Запитання й завдання

- Яка головна думка цього тексту?
- Який іспит витримав клас?
- Уявіть себе на місці дівчинки і спробуйте передати свої почуття. Розкажіть, що вона відчувала. Чому ви так думаєте? Знайдіть рядки з тексту, які підтвердять ваші думки.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 1, с.66–67), ручки.

Обговорення ситуації «Конкурс проєктів набережної»

Запропонуйте дітям розглянути комікс у Путівнику для учня або на роздруківці. Попросіть обрати та обґрунтувати рішення, яке має ухвалити працівник міської ради.

Запитання для обговорення

- Що важливо врахувати, аби вирішити справедливо?

Можете запропонувати дітям побудувати проєкт набережної з конструктора або інших матеріалів.

У цій ситуації немає єдиного правильного рішення, діти мають дійти висновку, що важливо врахувати інтереси всіх членів громади.

Обговорення ситуації «На що витратити кошти?»

Запропонуйте дітям вирішити справедливо в наведеній ситуації і пояснити свою думку.

Скажіть:

«Усі учні й учениці школи протягом кількох місяців збирали макулатуру. Здавши її, отримали 1 000 грн. Різні класи запропонували свої ідеї щодо того, як витратити кошти.

Яку ідею обрати? Поясніть свій вибір.

- Екскурсія до зоопарку для найкращого класу.
- Нові книжки для бібліотеки.
- Сучасний розпис стіни в коридорі.
- Благодійна допомога для лікування хворої дитини.
- Грошова допомога притулку для тварин».

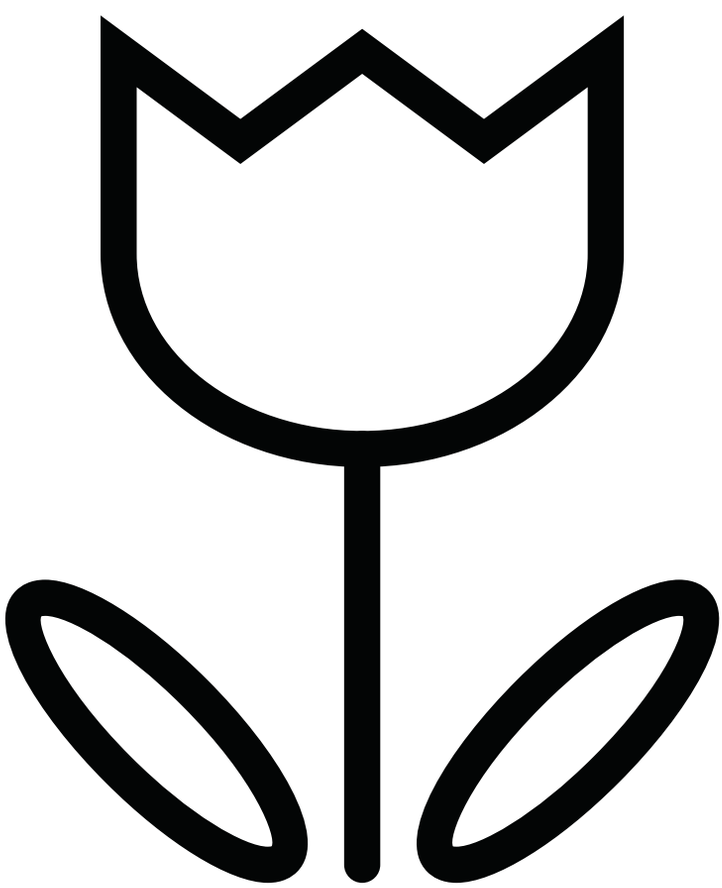
Матеріали:
шаблони квіточок або листочків, кольоровий папір, ножиці, маркери, клей.

Художньо-продуктивна діяльність «Букет класу» («Дерево класу»)

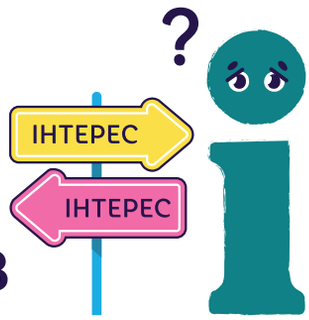
Запропонуйте учнівству шаблони квіточок або листочків, на яких кожен має написати одну свою сильну рису або те, що вдається робити найкраще. Потім нехай усі разом складуть квіточки в букет або прикріплять листочки до дерева.

Разом із дітьми зробіть висновок:

«Бачите, які ми всі різні. Це розмаїття робить наше життя яскравішим, барвистішим, а наш клас схожим на букет (дерево). Ми різні, але маємо дотримуватись однакових правил, маємо рівні можливості та право на справедливе ставлення до нас».

ТЕМА 5
Суперечка інтересів

Цінності:

вирішення конфліктів інтересів, доброчесність, суспільне благо, помірність.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті [4 МОВ 2.2];
- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку [4 МОВ 3.1];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту [4 МОВ 4.1];
- описує емоційний стан персонажів, співпереживає [4 МОВ 2.3];
- обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації [2 МАО 2.2];
- розрізняє необхідні та надмірні потреби свої та інших осіб [4 СЗО 4.3];
- сприймає критичну інформацію щодо себе та етично реагує на неї [4 СЗО 4.4];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- вчиться розпізнавати різні конфлікти інтересів та ухвалювати доброчесні рішення;
- пропонує різні способи вирішення конфліктів, спираючись на цінності доброчесності;
- аналізує конфліктні ситуації на різних рівнях: Я і Я, Я і Ти, Я і Вони;
- пояснює, чому важливо брати на себе зобов'язання та бути відповідальним за їх виконання;
- вчиться планувати власну діяльність та відповідати за результати роботи;
- вчиться виконувати зобов'язання перед іншими, дослухатися до думок інших;
- висловлює переконання у своїй здатності розуміти проблеми інших, демонструє готовність брати на себе відповідальність за свої вчинки та впевненість у своїй здатності долати труднощі.

Методичний коментар до теми

Під час вивчення цієї теми поговоріть із дітьми про те, що в нашому житті неминучі суперечності як із собою, так і з іншими. З'ясуйте, чому виникають конфлікти в житті дітей та як вони почуваються за цих обставин. Разом шукайте шляхи порозуміння в конфліктних ситуаціях. Вчіть дітей свідомо реагувати на конфліктну поведінку інших та знаходити конструктивні способи розв'язання конфліктних ситуацій.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з двома перервами (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення знань і умінь із вивченої теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

— завдання для першого року навчання за програмою;

— завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

— завдання підходить і для 1-го, і для 2-го років навчання.

Словник ключових понять

Конфлікт зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.570)

Бажання — прагнення, потяг до здійснення чого-небудь; хотіння.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.55)

Забаганка — примхливе бажання, невмотивована потреба.

Тлумачний словник української мови: Близько 7000 слів/ За ред. Д.Г. Гринчишина. — 3.-тє вид., перероб. і доповн. — К.: Освіта, 1999. — 302 с. (с.75)

Потреба — це необхідність у комусь або в чомусь; необхідність або бажання робити щось, діяти в певний спосіб.

Тлумачний словник сучасної української мови. / Укладачі Л.П. Коврига, Т.В. Ковальова, В.Д. Пономаренко. / За ред. доктора філологічних наук, проф. В.С. Калашника. — Харків: Белкар-книга, 2005. — 800 с. (с.546)

Потреба — це стан певної нестачі чогось, яку організм прагне компенсувати, це внутрішня напруженість, яка динамізує і спрямовує активність на отримання того, що необхідне для нормального функціонування організму й особистості загалом.

Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.- П 86 метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.; За заг. ред. В. А. Козакова. — К.: КНЕУ, 2003. — 829 с. (с. 606-607)

Суспільні блага — це різновид благ, які характеризуються спільним використанням їх різними суб'єктами діяльності. Вони є неподільними й немає ефективних способів усунення індивідів від користування перевагами суспільних благ, як тільки ці блага виникають.

Економічний словник-довідник / [ред. С. В. Мочерний]. — Київ: Femina, 1995. — 367 с. — (Nota bene).

Модуль І

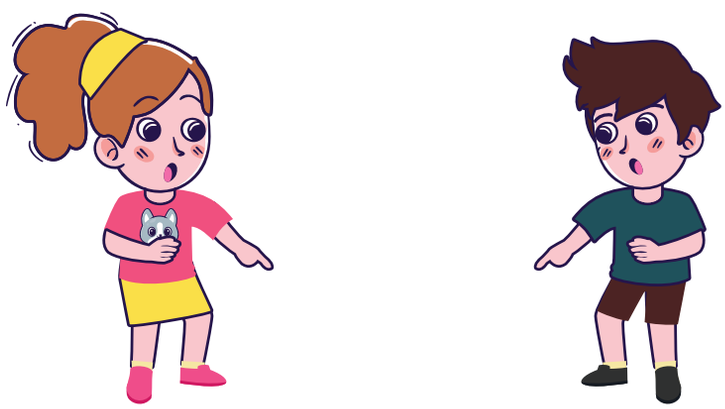
І. Вступ

Тривалість: 5 хв.

Матеріал:
мультимедійне обладнання, малюнки.

Обговорення та моделювання проблемної ситуації «Погляд»

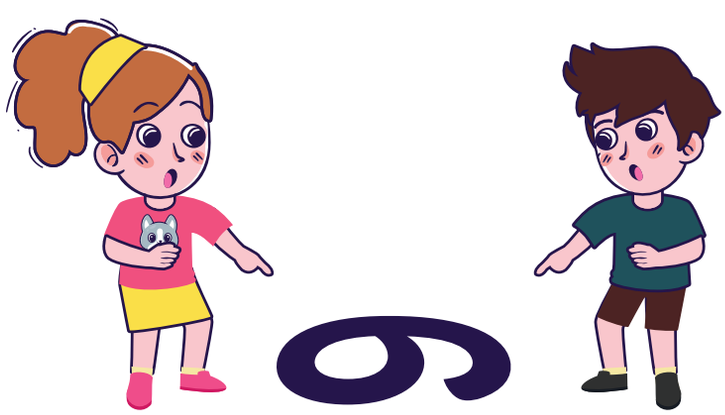
Продемонструйте дітям малюнок 1 на екрані та попросіть дати йому назву. (Очікувані відповіді: суперечка, сварка тощо.)

Запитайте, якою може бути причина суперечки, та вислухайте всі варіанти.

Змоделюйте конфліктну ситуацію:

1. Запросіть дитину до дошки.
2. Запропонуйте викласти з цеглинок ЛЕГО на парті цифру «6».
3. Попросіть виконавця завдання обрати собі опонента.
4. Запросіть опонента вийти до дошки і стати з протилежного боку парти (як на малюнку 2, щоб одна дитина бачила цифру 6, а інша — 9).

5. Попросіть виконавця довести опонентові, що завдання виконане правильно.

Разом із дітьми зробіть висновки, а потім запитайте їх, чи знають вони, що таке конфлікт. З яким словом у них асоціюється це слово? Чому?

Скажіть:

«У житті бувають ситуації, коли наші потреби конфліктують одна з одною або з потребами інших людей. У таких ситуаціях важливо ухвалювати доброчесні рішення й бути відповідальними за них. Ми з вами будемо вчитися це робити».

II. Основна частина

Тривалість: 5 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання, Путівник для учня част.1 (№ 1, с.48).

48 ТЕМА 5

Як вчинити: так, як хочеться, чи так, як треба? Навчися робити вибір на користь доброчесності.

1. Переглянь епізод «Сон» мультфільму «Гілка оливи», який створила компанія «Little Light Foundation».

- Чому виник конфлікт?
- Які були можливі способи розв'язання ситуації? Який із них обрали персонажі? Обговори з друзями кожен із варіантів і обведи правильну відповідь.

А. Один грає, інший не спить.

Б. Один не грає, інший спить.

В. Один тихо грає колискову, інший спить під музику.

Конфлікт — це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, ця ситуація, у якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію, несумісну з інтересами іншої сторони.

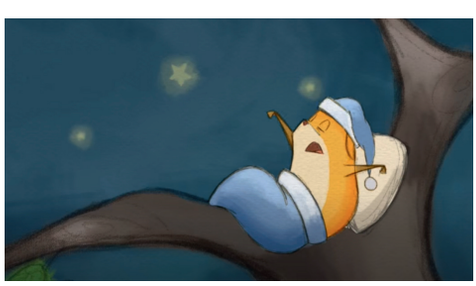
Перегляд та обговорення епізоду «Сон» з мультфільму «Гілка оливи»

Скажіть:

«У кожної людини є свої потреби. І якщо потреби не задовольняти, можуть виникати конфлікти.

Подивіться епізод «Сон» мультфільму «Гілка оливи» (Little Light Foundation):

https://www.youtube.com/watch?v=SIbGst1lT_Q&ab_channel=PabloSmith

Запитання для обговорення

- Чи виник конфлікт між героями? Чому ви так вважаєте?
- Чому виник конфлікт?
- Які були можливі способи розв'язання ситуації?

Запропонуйте дітям обговорити кожен із варіантів розв'язання ситуації та обвести в Путівнику для учня рішення, яке було прийнятним для обох персонажів.

А. Один грає, інший не спить.

Б. Один не грає, інший спить.

В. Один тихо грає колискову, інший спить під музику.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1
(№ 1, с.49; №2, с 50), ручки.

Суперечка інтересів 49

Дослідімо цей конфлікт на різних рівнях.

Інколи конфлікт відбувається між твоїми бажаннями, прагненнями. Такий конфлікт ще називають внутрішнім.

Я хочу музикувати й водночас хочу дружити із сусідом.

Коли конфлікт виникає між тобою та іншою людиною, це може призвести до сварки або навіть бійки, якщо вчасно не знайти мирного рішення.

Я хочу музикувати, а він хоче спати.

Коли ти вступаєш у конфлікт зі спільнотою, тоді на боці інтересів спільноти виступають правила чи закони.

Я хочу музикувати, але правилами заборонено грати після 21:00.

Пояснення вчителя «Рівні, на яких виникають конфлікти». Практичне завдання

Скажіть:

«Конфлікти бувають внутрішніми й зовнішніми. Внутрішній конфлікт виникає між нашими бажаннями чи між нашими потребами (наприклад, я хочу спати й водночас хочу закінчити гру).

Зовнішні конфлікти можуть виникати між мною й кимось іншим (кимось одним чи групою людей), між мною й чимось (наприклад, я і правила)».

Розгляньте з дітьми піктограми в Путівнику для учня й поясніть:

«Дослідімо конфлікт персонажів мультфільму на різних рівнях. Інколи конфлікт відбувається між твоїми бажаннями, прагненнями. Такий конфлікт ще називають внутрішнім.

Я хочу музикувати й водночас хочу дружити із сусідом.

Коли конфлікт виникає між тобою та іншою людиною, це може призвести до сварки або навіть бійки, якщо вчасно не знайти мирного рішення.

Я хочу музикувати, а він хоче спати.

Коли ти вступаєш у конфлікт зі спільнотою, тоді на боці інтересів спільноти є правила чи закони.

Я хочу музикувати, але правилами заборонено грати після 21:00».

Запитайте дітей:

«Як ви вчините, якщо хочете слухати гучну музику, а вже 21:00? Яке міркування допомогло вам вирішити конфлікт?».

Дайте дітям час виконати завдання письмово в навчальному зошиті.

Я хочу слухати гучну музику, але не хочу, щоби мене насварили.

Я хочу слухати гучну музику, але мої рідні хочуть спати.

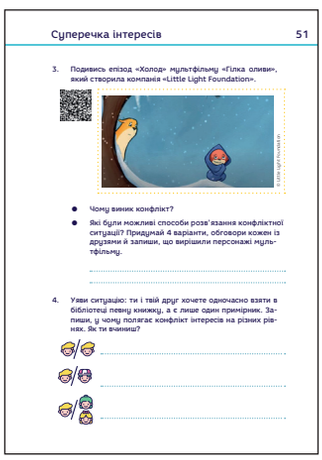

Я хочу слухати гучну музику й хочу бути частиною спільноти, тому маю дотримуватися правила: не слухати гучну музику після 21:00

Попросіть кількох учнів прочитати свої версії. Добре, якщо прозвучать різні варіанти. Не висловлюйте оцінних суджень, підкреслюйте цінність кожного вибору.

Підсумуйте: «Кожна людина має враховувати інтереси інших людей і пам'ятати про себе».

Тривалість: 5 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання, Путівник для учня част.1 (№ 3, с.51).

Суперечка інтересів 51

3. Подивись епізод «Холод» мультфільму «Гілка оливи», який створила компанія «Little Light Foundation».

- Чому виник конфлікт?
- Які були можливі способи розв'язання конфліктної ситуації? Придумай 4 варіанти, обговори кожен із друзями й запиши, що вирішили персонажі мультфільму.

4. Уяви ситуацію: ти і твій друг хочете одночасно взяти в бібліотеці певну книжку, а є лише один примірник. Запиши, у чому полягає конфлікт інтересів на різних рівнях. Як ти вчинив?

Перегляд та обговорення епізоду «Холод» з мультфільму «Гілка оливи»

Подивіться епізод «Холод» мультфільму «Гілка оливи».

https://www.youtube.com/watch?v=h8RoTy3Mat0&ab_channel=PabloSmith&fbclid=IwAR0nNSlKJA1eMWSPgllltZAaiGqsUxZshBphFcKztIMl-sosCaUZLe1UPZ3o

Запитання та завдання

- Чи побачили ви в цьому епізоді конфлікт?
- Чому виникла суперечка?
- Які були можливі способи вирішення конфліктної ситуації? Запропонуйте 4 варіанти, обговоріть кожен із них і запишіть рішення персонажів мультфільму.

Дайте дітям час виконати письмові завдання в зошиті. Переконайтеся, що кожна група бачить декілька варіантів розв'язання ситуації. Наприклад: ковдра дістається першому персонажу; ковдра дістається другому; персонажі розривають ковдру; обидва сидять під однією ковдрою.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання, Путівник для учня част.1 (№ 4, с.51).

Моделювання ситуації в парах «У бібліотеці»

Запропонуйте дітям змоделювати ситуацію в парах:

«Як ви вчините, якщо і ви, і ваш друг прийшли до бібліотеки по певну книжку, а вона лише одна?».

Кожна пара має запропонувати нове рішення. Потім дайте час записати в Путівнику рішення та міркування, які допомогли вирішити конфлікт на різних рівнях.

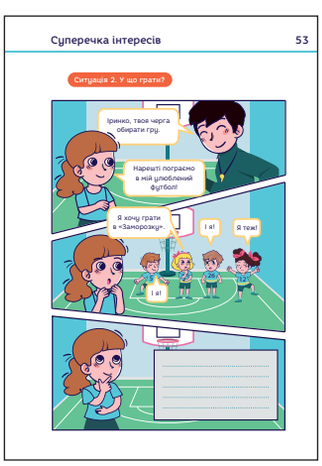

Тривалість: 5 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання, Путівник для учня част.1 (№ 5, с.52–53).

Обговорення та моделювання ситуацій із життя

Запропонуйте дітям проаналізувати ситуації в Путівнику для учня та обрати спосіб доброчесного вирішення конфлікту інтересів, дописавши репліки в коміксах.

Ситуація 1. «Чи можна не оплачувати проїзд?»

Зайшовши в автобус, Іван засунув руку до кишені по учнівський і виявив, що його немає. У цю ж мить хлопчик помітив, що кондукторка — це його тітка Клава! Іван зрадів: «Привіт, тітко Клаво! Я забув учнівський. Можна проїхати безплатно?»

- Що відповіла кондукторка?

Добре, якщо прозвучить така відповідь: «Якщо не маєш учнівського, оплати проїзд. Якщо в тебе немає зараз грошей, я можу купити тобі квиток за власні кошти, але проїзд має бути оплачений». Простежте, щоби діти дійшли висновку, що правила однакові для всіх, і знайомі та родичі — не виняток.

Ситуація 2. «У яку гру ми гратимемо разом?»

Учитель фізкультури запропонував Іринці провести гру. Дівчинка довго чекала такої нагоди, аби пограти з усіма у свій улюблений футбол! Однак більшість дітей захотіли грати в «Заморозку».

- Яку гру організувати Іринці?

Простежте, щоби діти дійшли висновку, що коли ти відповідаєш за спільноту, то власне бажання варто переглянути на користь інтересів більшості.

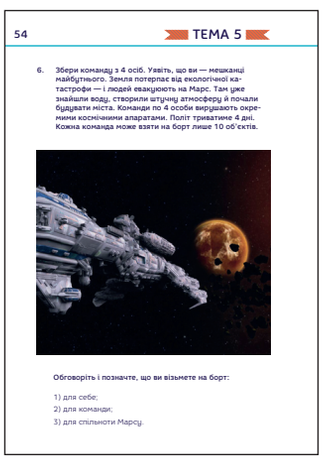
Перерва

II. Основна частина (продовження)

Тривалість: 20 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 1 (№ 6, с. 54–56), ручки, олівці.

54 ТЕМА 5

6. Збери команду з 4 осіб. Уявіть, що ви — мешканці майбутнього. Земля потерпає від екологічної катастрофи — і людей евакуюють на Марс. Там уже знайшли воду, створили штучну атмосферу й почали будувати міста. Команди по 4 особи вирушають окремими космічними апаратами. Політ триватиме 4 дні. Кожна команда може взяти на борт лише 10 об'єктів.

Обговоріть і позначте, що ви візьмете на борт:

1) для себе;
2) для команди;
3) для спільноти Марсу.

Суперечка інтересів 55

Ліки
Їжа на 4 дні
Фотографія твоєї родини
Ваші улюблені іграшки
Енциклопедія від А до Я
Сонячні батареї
Корисні поради для життя на Марсі
Одяг
Свійські тварини
Домашні улюбленці
Дикі тварини
Насіння рослин
Мистецьке приладдя
Вода на 4 дні

Якщо в запропонованому переліку немає того, що дітям необхідно, вони можуть додавати об'єкти на власний розсуд.

Групова робота «Політ на Марс»

Запропонуйте дітям утворити команди з 4 осіб.

Скажіть:

«Уявіть, що ви — мешканці майбутнього. Земля потерпає від екологічної катастрофи — і людей евакуюють на Марс. Там уже знайшли воду, створили штучну атмосферу й почали будувати міста. Команди по 4 особи вирушають на окремих космічних кораблях. Політ триватиме 4 дні. Кожна команда може взяти на борт лише 10 об'єктів.

Розгляньте малюнки в Путівнику для учня, обговоріть і позначте, що ви візьмете на борт:

- для себе;
- для команди;
- для спільноти Марсу».

Зверніть увагу дітей, що політ триватиме 4 дні, отже — команда перебуватиме в закритому просторі, розраховуючи лише на те, що має із собою.

Повідомте дітям, що вони мають 10 хвилин, аби ухвалити рішення до старту їхнього космічного апарата. По завершенні цього часу запросіть кожну групу презентувати їхні рішення та прокоментувати, наскільки легко / складно було вирішувати конфлікти інтересів, що допомагало в цьому.

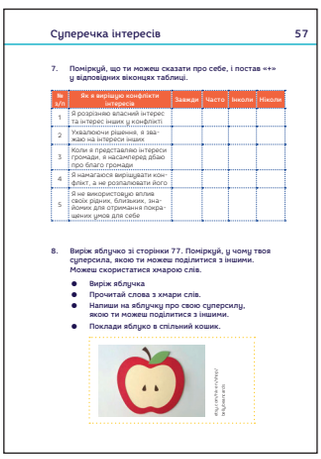
Підсумуйте роботу дітей:

«Ви зрозуміли, що таке конфлікт інтересів, і намагалися вирішувати його. Це дуже важлива навичка хорошого лідера».

III. Фінал

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 7, с.57), ручки.

Суперечка інтересів 57

7. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я вирішую конфлікти інтересів	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я розрізняю власний інтерес та інтерес інших у конфлікті				
2	Ухвалюючи рішення, я зважаю на інтереси інших				
3	Коли я представляю інтереси громади, я насамперед дбаю про благо громади				
4	Я намагаюся вирішувати конфлікт, а не розпалювати його				
5	Я не використовую вплив своїх рідних, близьких, знайомих для отримання покращених умов для себе				

8. Виріж яблучко зі сторінки 77. Поміркуй, у чому твоя суперсила, якою ти можеш поділитися з іншими. Можеш скористатися хмарою слів.

- Виріж яблучка
- Прочитай слова з хмари слів.
- Напиши на яблучку про свою суперсилу, якою ти можеш поділитися з іншими.
- Поклади яблуко в спільний кошик.

Самооцінювання. Тест «Як я вирішую конфлікти інтересів»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

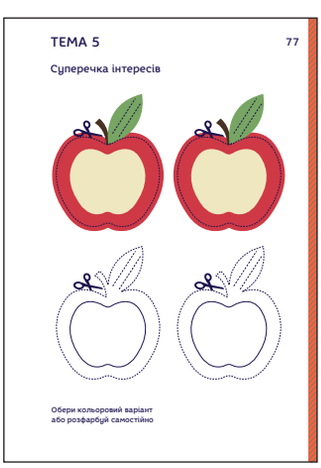
«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

№ з/п	Як я вирішую конфлікти інтересів	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я розрізняю власний інтерес та інтерес інших у конфлікті				
2	Ухвалюючи рішення, я зважаю на інтереси інших				
3	Коли я представляю інтереси громади, я насамперед дбаю про благо громади				
4	Я намагаюся вирішувати конфлікт, а не розпалювати його				
5	Я не використовую вплив своїх рідних, близьких, знайомих для отримання покращених умов для себе				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, оскільки це може спровокувати конфлікт між дітьми. Мета вправи — дати кожному змогу зрозуміти свої цінності.

Тривалість: 13 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част.1 (№ 8, с.57; с.77), ручки, ножиці.

ТЕМА 5 77

Суперечка інтересів

Обери кольоровий варіант або розфарбуй самостійно

Гра «Щедрий кошик»

Скажіть:

«У кожного з нас є багато унікальних якостей та вмінь, суперсил. Водночас, гадаю, що вам, як і мені, у певні моменти чогось бракує. Поділімося своїми суперсилами одне з одним!».

Дайте дітям час вирізати яблука з вкладки (або можна в справжні яблука вставити шпажки з аркушиками) та написати на них те, чим вони хочуть поділитися.

Зверніть увагу дітей, що можна підготувати одне або кілька яблук: написати «суперсили» на окремих аркушиках. За потреби вони можуть скористатися хмарою ідей.

Наголосіть:

«Ділячись своєю суперсилою з іншими, ви не віддаєте, а примножуєте її і для інших, і для себе».

Не ідеалізуйте ситуацію. Під час розподілу можуть траплятися конфлікти інтересів. Якщо двоє дітей хочуть узяти собі одну й ту саму якість, дайте їм можливість вирішити суперечку, домовитися. Якщо дитині не подобається нічого з того, що є, то вона має вирішити сама: лишатися без яблука чи обрати компроміс. Якщо ваші учні переймаються, що по завершенні гри лишилися яблучка, то заспокойте їх, що вони обов'язково дістануться тим, хто потребують того, що записане.

Готові поробки діти розміщують на дошці, де намальований кошик, або розкладають на парті (чи двох зсунутих докупи партах), або фіксують за допомогою прищіпок на мотузку так, щоб усім було добре видно.

Коли всі яблучка розміщено, скажіть кожній дитині: «Поміркуй, чого тобі бракує. Візьми собі яблучко, на якому написано цю рису чи вміння».

Кожен може взяти лише одне яблучко. Наприкінці важливо, щоби діти подякували одне одному.

Прослідкуйте, аби яблучок вистачило на всіх учнів у класі.

За можливості поспостерігайте, що саме обирають діти. Це допоможе вам краще зрозуміти ваших учнів.

Наголосіть: якщо якісь яблучка не стали в пригоді зараз, то можуть знадобитися іншим разом або стати надбанням фонду класу.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВМІННЯ ГРАТИ В ШАХИ
ВМІННЯ ГОТУВАТИ ВАРЕНИКИ
ВМІННЯ ГРАТИ В ТЕНІС ЕМПАТІЯ
ВМІННЯ ВИРІШУВАТИ КОНФЛІКТИ УСМІШКА
СПРАВЕДЛИВІСТЬ ВМІННЯ ШВИДКО РОЗВ'ЯЗУВАТИ ЗАДАЧІ
ВМІННЯ ЗАПАМ'ЯТОВУВАТИ ПРАВИЛА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ВМІННЯ ВИГАДУВАТИ ІГРИ ТУРБОТА/ТУРБОТЛИВІСТЬ
ВМІННЯ ШВИДКО ВИВЧИТИ ВІРШ ВМІННЯ ЗАБИВАТИ М'ЯЧІ
ОБІЙМИ ПОЧУТТЯ ГУМОРУ ВМІННЯ ДРУЖИТИ
ПУНКТУАЛЬНІСТЬ ГАРНИЙ ПОЧЕРК
НЕБАЙДУЖІСТЬ ЛЮДЯНІСТЬ ГАРНИЙ НАСТРІЙ
ВМІННЯ ВИСЛУХАТИ ІНШИХ ОХАЙНІСТЬ

Додаткові матеріали

Читання та обговорення притчі «Про білого слона»

Притча про білого слона

У давнину в Тайланді було надзвичайно почесно мати білого слона. Якщо таку тварину мав правитель держави, це означало, що він мудрий і справедливий, а в країні пануватимуть мир і добробут. Тому за білим слоном доглядали особливо дбайливо, прикрашали його помешкання коштовностями, споряджали для нього прикраси, влаштовували дорогі розваги, що вимагало чималих ресурсів. Якщо ж правитель обдаровував когось із підданих білим слоном, це було надзвичайно почесно. Проте часто закінчувалося катастрофічно. Адже належно утримувати тварину коштувало надзвичайно дорого, а позбутися було неможливо.

Орієнтовні запитання

- Чи хотіли піддані отримати в дарунок білого слона? Чому?
- Який висновок ми можемо зробити з цієї притчі?
- Конфлікт яких інтересів ви бачите в цій ситуації?
- Чи є щось у вашому житті, що можна назвати «білим слоном»?

Матеріал:
мультимедійне обладнання.

Перегляд та обговорення мультфільму «Атака на почастунок»

Подивіться мультфільм

«Атака на почастунок» (Metanoia Films, 2012):
https://www.youtube.com/watch?v=38y_1EWIE9I

Завдання за мультфільмом

- Вибери з наведених назв емоцій ту, яка відповідає твоїм відчуттям після перегляду мультфільму. Поясни свій вибір.

Занепокоєння, здивування, окриленість, спокій, схвильованість, утіха, байдужість, зажура, гнів, розчарування.

- Хто з двох персонажів виявив помірність, тобто вдовольнився невеликою кількістю печива?
- Які ще риси продемонстрував цей персонаж?
- Чого хотілося герою? Чому він обрав людяність?

Матеріал:
Путівник для учня част.1 (№1, с.68), ручки.

Обговорення ситуацій із життя

Запропонуйте дітям розглянути ситуації на додаткових сторінках в Путівнику для учня та обрати доброчесний варіант поведінки в кожній із них.

Ситуація 1. Брат у журі.

Світлана бере участь у конкурсі декламаторів. А її старший брат Арсен — член журі. Перед виступом усі діти, окрім Світлани, тренуються декламувати вірші. «Чому ти не готуєшся?», — спитав Арсен. «А хіба ти не віддаси мені перемогу?», — здивувалася братовому запитанню Світлана.

- Що відповість хлопець?

Запропоновані варіанти:

А. «Якщо ти братимеш участь у конкурсі, я відмовлюся бути членом журі, бо тут виникає конфлікт моїх інтересів. З одного боку, я хочу, щоби ти виграла, а з іншого — маю бути справедливим до всіх учасників».

Б. «Так, не хвилюйся, адже рідні мають завжди допомагати одне одному».

Простежте, щоб усі діти обрали варіант А.

Обговорення ситуацій із життя

Розгляньте з дітьми ситуації та запропонуйте обрати варіант доброчесної поведінки в кожній із них.

Ситуація 1. Омріяна іграшка

Олеся живе з мамою, яка вимушена працювати на багатьох роботах, щоби заробити на життя. Нові іграшки в дівчинки з'являються хіба що на День народження.

Олеся часто навідується до іграшкової крамниці неподалік від її будинку. Одного разу дівчинка взяла іграшку з полички, сховала її під куртку й тихо вийшла з магазину. За спиною вона почула окрик: «Дивіться, дівча щось несе під курткою!».

- Що можна зробити в цій ситуації?

  А. Бігти швидше.

  Б. Викинути іграшку.

  В. Повернутись до магазину, повернути іграшку й попросити вибачення.

Ситуація 2. Гарні сережки

Катруся верталася додому зі школи, зупинилася біля кіоску, де продавали стрічки, каблучки, обручі, на які мама не давала їй грошей. Гарнесенькі сережки лежали в красивій коробці з бантиком. Вона попросила дозволу поміряти прикрасу. Як же вона їй личила! Коли ж продавчиня відвернулася, дівчинка швиденько закрила коробку, поклала її на вітрину й вибігла з крамниці в сережках.

- Що можна зробити в цій ситуації?

  А. Бігти якнайшвидше додому, поки не виявили пропажу.

  Б. Викинути сережки в смітник.

  В. Повернутися до кіоску, віддати прикрасу й попросити вибачення за свій вчинок.

Ситуація 3. Знайдені гроші

Наприкінці перерви Юрчик ішов повз шкільну їдальню та побачив на підлозі зім'яті гроші — дві купюри по 20 гривень. Юрчик зрадів, адже сьогодні мама не дала йому кишенькових грошей, і попрямував за смачненьким. У дверях їдальні він наскочив на Богдана, той був заплаканий і засмучений. Він спитав Юрчика, чи не знаходив той грошей.

- Що можна зробити в такій ситуації?

  А. Сказати: «Будь уважним!» і купити в їдальні булочку для себе.

  Б. Повернути Богданові 20 гривень, а іншу купюру залишити собі як винагороду.

  В. Віддати 40 гривень, але попросити розповісти всім, хто саме їх знайшов і повернув.

  Г. Сказати: «Ось твої гроші, я знайшов біля їдальні!».

Гра на взаємодію «Я — дерево»

Гра вчить попережувати конфлікти, не конкурувати, а доповнювати ідеї одне одного.

Поясніть дітям умови гри.

Учасники утворюють коло. Хтось один виходить на середину й каже, наприклад, «Я — дерево», стаючи у відповідну позу. Інший (будь-хто з групи) придумує щось пов'язане з деревом за змістом і каже: «А я — яблуко (птах / земля / листя і т.д.)» і долучається до «дерева», добудовуючи картинку. Третій учасник вибирає третій образ, пов'язаний із першим, другим або цілою картинкою. Наприклад: «Я — садівник» або «Я — вітер». Максимально в колі можуть бути тільки три людини. Потім перший (той, хто «дерево») вибирає того, кого він забирає із собою: «Я беру птаха», і вони виходять із кола. Гра триває. Учасник, що залишився, може бути в тому самому образі або придумати новий.

За Клаусом Фопелем

Проведіть рефлексію.

ТЕМА 6

Я обираю чесність!

Цінності:

чесність, відкритість, академічна доброчесність.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- описує емоційний стан персонажів, співпереживає [4 МОВ 2.3];
- висловлює власне ставлення до літературних персонажів, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела [4 МОВ 2.4];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту [4 МОВ 4.1];
- дотримується правил використання власних і чужих творів [4 ІФО 4.3];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- виявляє та засуджує негідну поведінку [4 ГІО 6.2];
- сприймає твори різних видів мистецтва (образотворчого) і проявляє емоційно-ціннісне ставлення до них у різний спосіб; зосереджує увагу на деталях; пояснює, що подобається у творі, а що ні, визначає відомі засоби художньої виразності [4 МИО 2.1];
- дотримується правил чесної гри під час рухової діяльності [4 ФІО 3.3].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє та вміє пояснити, що чесність — це правдивість і здатність критично сприймати й оцінювати навколишній світ і себе самого;
- пояснює, що важливо бути чесним із собою та іншими;
- може розрізнити чесні та нечесні дії, вплив нечесних дій людей на їхні життя та життя інших;
- робить свідомий вибір на користь чесних дій, критично реагує на нечесні дії інших, цінує чесність як важливу рису порядної людини.

Методичний коментар до теми

Цю тему діти діти вивчатимуть, використовуючи другу частину «Путівника для учня». Під час розгляду цієї теми поговоріть із дітьми про те, як важливо відкрито висловлювати свої думки й почуття в прийнятній формі. Розгляньте випадки чесних і нечесних дій у побутових ситуаціях і навчанні та їхні наслідки. З'ясуйте разом з учнями, чому потрібно вчиняти чесно навіть тоді, коли ніхто не бачить.

Обговоріть важливість академічної доброчесності, як її дотримуватися, які можуть бути наслідки недоброчесної поведінки.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення знань і умінь із вивченої теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання, що підходять і для першого, і для другого років навчання.

Словник ключових понять

Чесність — це правдивість,сумлінне ставлення до своїх обов'язків; риса притаманна людині з високими моральними якостями.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.1600)

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та / або наукових (творчих) досягнень.

Закон України "Про освіту", стаття 42

Дотримання академічної доброчесності учнями передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації в разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Закон України «Про освіту», стаття 42

Модуль І

І. Вступ

Тривалість: 10 хв

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (част.2 с.4-6)

Знайомство з новим зошитом

Роздайте учням другу частину зошита. Запропонуйте пригадати Інт'ОКа та теми 1–5. Коли діти виконають завдання 1,2,3 письмово, хай охочі прочитають відповіді. Домовтеся зберігіати нові поробки в конверті цінностей. Запропонуйте дітям виконати завдання 5 та дайте їм можливість показати домальовані обличчя Інт'Оків одне одному.

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
3 малюнки, один із яких виконаний набагато професійніше, ніж решта.

Ігрова ситуація «Конкурс малюнків»

Принесіть у клас 3 малюнки, один із яких виконаний набагато професійніше, ніж решта. Скажіть дітям: «Я прошу вас допомогти мені обрати переможця конкурсу дитячих малюнків. За порядком висловлюйте свої пропозиції та обґрунтовуйте їх».

Важливо вислухати всі думки, не оцінюючи їх.

Учні можуть висловлювати думку, що найпрофесійніший малюнок створив хтось із дорослих, або ж, що робота належить дитині, яка відвідує художню школу.

Запитання для обговорення

- Чи легко було обрати переможця? Чому?
- Чи чесно поводиться дитина, якщо приносить на конкурс малюнок, намальований кимось іншим? Чому?

Скажіть:

«Чесність виявляється у всіх сферах життя: це й говорити правду іншим, і оплачувати проїзд, і не брати чужих речей. А що означає бути чесним у навчанні? Виконувати завдання самостійно! Не списувати й не підглядати».

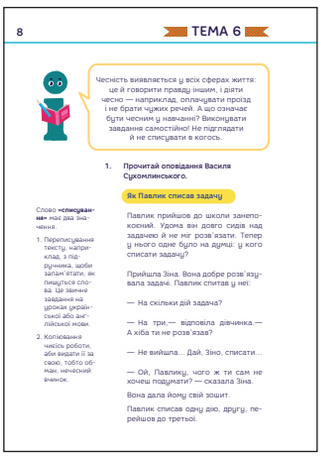
ІІ. Основна частина

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.8–9), ручки.

Читання оповідання «Як Павлик списав задачу»

Запропонуйте дітям прочитати оповідання Василя Сухомлинського в Путівнику для учня.

8 ТЕМА 6

Чесність виявляється у всіх сферах життя: це й говорити правду іншим, і діяти чесно — наприклад, оплачувати проїзд і не брати чужих речей. А що означає бути чесним у навчанні? Виконувати завдання самостійно! Не підглядати й не списувати в когось.

1. **Прочитай оповідання Василя Сухомлинського.**

Як Павлик списав задачу

Слово **«списування»** має два значення.

1. Переписування тексту, наприклад, з підручника, щоби запам'ятати, як пишуться слова. Це звичні завдання на уроках української або англійської мови.
2. Копіювання чиєїсь роботи, аби видати її за свою, тобто обман, нечесний вчинок.

Павлик прийшов до школи занепокоєний. Удома він довго сидів над задачею й не міг розв'язати. Тепер у нього одне було на думці: у кого списати задачу?

Прийшла Зіна. Вона добре розв'язувала задачі. Павлик спитав у неї:

— На скільки дій задача?

— На три,— відповіла дівчинка.— А хіба ти не розв'язав?

— Не вийшла... Дай, Зіно, списати...

— Ой, Павлику, чого ж ти сам не хочеш подумати? — сказала Зіна.

Вона дала йому свій зошит.

Павлик списав одну дію, другу, перейшов до третьої.

Я обираю чесність! 9

У третій дії помітив у Зіни помилку: там, де треба було написати 23, Зіна написала 32. У своєму зошиті Павлик написав правильно, а Зіні не сказав, що в неї помилка.

Учителька зібрала зошити для перевірки. Наступного дня вона сказала:

— У Павлика «відмінно». Молодець, Павлику, добре попрацював над задачею. А в тебе, Зіно, — «добре». Помилку зробила...

Зіна здивувалася. Вона глянула на Павлика. Павлик почервонів і похнюпився.

- **Чи можна вважати, що Павлик виграв, списавши задачу?**

ТАК НІ

Як Павлик списав задачу

Павлик прийшов до школи занепокоєний. Удома він довго сидів над задачею й не міг розв'язати. Тепер у нього одне було на думці: у кого списати задачу?

Прийшла Зіна. Вона добре розв'язувала задачі. Павлик спитав у неї:

— На скільки дій задача?

— На три, — відповіла дівчинка. — А хіба ти не розв'язав?

— Не вийшла... Дай, Зіно, списати...

— Ой, Павлику, чого ж ти сам не хочеш подумати? — сказала Зіна.

Вона дала йому свій зошит.

Павлик списав одну дію, другу, перейшов до третьої. У третій дії помітив у Зіни помилку: там, де треба було написати 23, Зіна написала 32. У своєму зошиті Павлик написав правильно, а Зіні не сказав, що в неї помилка.

Учителька зібрала зошити для перевірки. Наступного дня вона сказала:

— У Павлика «відмінно». Молодець, Павлику, добре попрацював над задачею. А в тебе, Зіно, — «добре». Помилку зробила...

Зіна здивувалася. Вона глянула на Павлика. Павлик почервонів і похнюпився.

Запитання для обговорення

- Чому в хлопчика виникла потреба списати?
- Що було б, якби Зіна відмовила?
- Чи можна вважати, що Павлик виграв, списавши задачу?
- Чи хотів би ти мати такого друга, як Павлик, чи таку подругу, як Зіна? Чому?

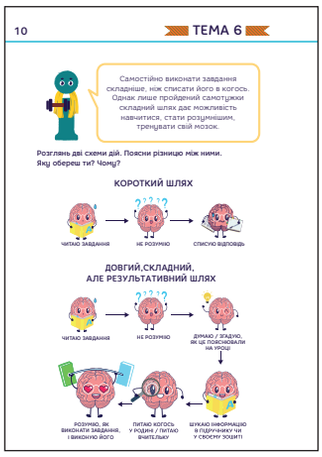
Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (с.10).

Обговорення «Списувати чи ні?»

Скажіть:

«Самостійно виконати завдання складніше, ніж списати його в когось. Однак складний шлях, пройдений самостійно, дає можливість навчитися, стати розумнішим, тренувати свій мозок».

10 ТЕМА 6

Самостійно виконати завдання складніше, ніж списати його в когось. Однак лише пройдений самотужки складний шлях дає можливість навчитися, стати розумнішим, тренувати свій мозок.

Розглянь дві схеми дій. Поясни різницю між ними. Яку обереш ти? Чому?

КОРОТКИЙ ШЛЯХ

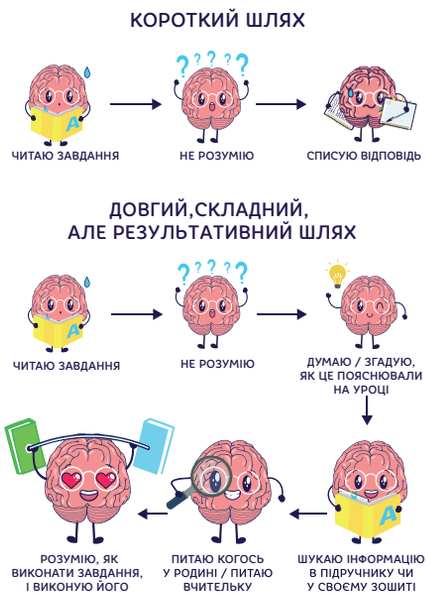
ЧИТАЮ ЗАВДАННЯ — НЕ РОЗУМІЮ — СПИСУЮ ВІДПОВІДЬ

ДОВГИЙ,СКЛАДНИЙ, АЛЕ РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ ШЛЯХ

ЧИТАЮ ЗАВДАННЯ — НЕ РОЗУМІЮ — ДУМАЮ / ЗГАДУЮ, ЯК ЦЕ ПОЯСНЮВАЛИ НА УРОЦІ

РОЗУМІЮ, ЯК ВИКОНАТИ ЗАВДАННЯ, І ВИКОНУЮ ЙОГО — ПИТАЮ КОГОСЬ У РОДИНІ / ПИТАЮ ВЧИТЕЛЬКУ — ШУКАЮ ІНФОРМАЦІЮ В ПІДРУЧНИКУ ЧИ У СВОЄМУ ЗОШИТІ

Запропонуйте дітям розглянути схему в Путівнику для учня і зробити висновок.

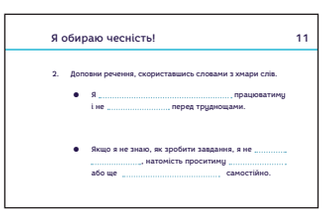

Скажіть:

«Якщо ви обираєте короткий шлях списування, то не «тренуєте» свій мозок так, як це відбувається тоді, коли ви виконуєте роботу самостійно».

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 2, с.11), ручки.

Я обираю чесність! 11

2. Доповни речення, скориставшись словами з хмари слів.

- Я ..... працюватиму і не ..... перед труднощами.
- Якщо я не знаю, як зробити завдання, я не ...., натомість проситиму ..... або ще ..... самостійно.

Вправа «Доповни речення»

Попросіть дітей виконати завдання в Путівнику для учня, вставивши пропущені слова.

- Я _____ працюватиму й не _____ перед труднощами.
- Якщо я не знаю, як зробити завдання, я не _____, натомість проситиму _____ або ще_____самостійно.

Запропонуйте скористатися хмарою слів.

Попросіть охочих прочитати свої відповіді.

Важливо, щоби діти зробили висновок про цінність і радість самостійної роботи, докладених зусиль і чесної поведінки.

Перерва

Модуль ІІ

ІІ. Основна частина (продовження)

Тривалість: 10 хв.

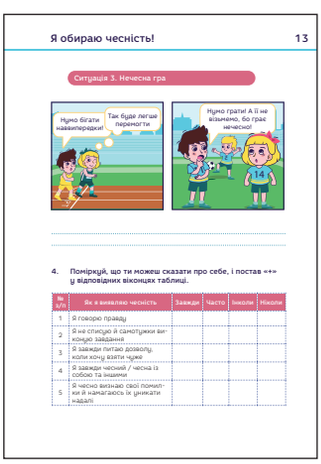
Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 3, с.12–13), ручки.

12 ТЕМА 6

3. На перший погляд може здатися, що той, хто вчиняє нечесно, отримує переваги. Розглянь ситуації і поміркуй, чи справді це так. Запиши наслідки нечесної поведінки.

Ситуація 1. Найкращий малюнок

Ситуація 2. Удавана хвороба

Я обираю чесність! 13

Ситуація 3. Нечесна гра

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я ставлюся чесність	Завжди	Часто	Іноді	Ніколи
1	Я говорю правду				
2	Я не списую й самотужки виконую завдання				
3	Я завжди питаю дозволу, коли хочу взяти чуже				
4	Я завжди чесний / чесна із собою та іншими				
5	Я чесно визнаю свої помилки й намагаюся їх уникати надалі				

Обговорення ситуацій із життя

Скажіть:

«На перший погляд може здатися, що той, хто вчиняє нечесно, отримує переваги. Насправді ж це не так».

Запропонуйте дітям розглянути ситуації в Путівнику для учня й записати можливі наслідки, а також відповісти на такі запитання:

- Що втратили ті, хто повелися нечесно?
- Як могли б розвиватися події, якби діти обрали чесний варіант поведінки?

Ситуація 1. Найкращий малюнок

У школі виставка малюнків. Однак Олі не надто вдається малювання. Тож роботу замість неї виконала її мама. На виставці до дівчинки підійшов однокласник і сказав: «Олю, у тебе такий гарний вершник. Навчиш мене так малювати?»

Ситуація 2. Удавана хвороба

Дем'ян не підготувався до контрольної з математики. Уранці він сказав мамі, що в нього болить горло, і залишився вдома. Увесь день хлопчик провів у ліжку. Увечері мама з сестрою пішли на іменини до тітки Ніни, а Дем'ян залишився «хворіти».

Ситуація 3. Нечесна гра

Діти вирішили побігати наввипередки. Ліна дуже хотіла перемогти, тож заступила за лінію старту. Діти помітили це й не покликали її грати у футбол.

Підсумуйте відповіді дітей до кожної ситуації, стисло прокоментуйте.

Тривалість: 20 хв.

Матеріали: 6 аркушів з описами ситуацій (кожна ситуація на окремому аркуші).

Обговорення ситуацій із життя. Робота в групах

Об'єднайте дітей у групи по 3–4 особи. Хай представники кожної групи за порядком витягнуть 1 картку із задачею. Дайте дітям змогу 5 хвилин обговорити ситуацію, а потім попросіть поділитися обраним рішенням назагал.

Ситуації

1. Вулицею йде хлопчик, у нього з кишені випали гроші. Ти йдеш позаду й бачиш це. Що ти зробиш?
2. Прибираючи на столі, ти випадково зачепив / зачепила улюблену мамину вазу й розбив / розбила її. Як вчинити? Зізнатися? Чи промовчати? Чи, може, сказати, що винен кіт?
3. Тебе дуже сварять удома за погані оцінки. А ти забула / забув виконати домашнє завдання. Що робитимеш?
4. Ти хочеш купити собі пачку чіпсів, але знаєш, що батьки не дадуть грошей на шкідливий смаколик. Що робитимеш?
5. Учителька питає, чи ви добре прибрали в класі, а ти знаєш, що сміття ніхто не виніс. Що робитимеш?
6. Учитель питає, хто написав погане слово на дошці, а ти знаєш, хто це зробив. Як вчиниш?

Зробіть висновок:

«Ми щойно розглядали непрості ситуації. Насправді діяти чесно не завжди легко, але так люди будують між собою довірчі, міцні стосунки, і саме так створюється доброчесне суспільство».

III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 4, с.13), ручки.

Я обираю чесність! 13

Ситуація 3. Нечесна гра

Нумо бігати навперегонки!

Так буде легше перемогти

Нумо грати! А її не візьмемо, бо грає нечесно!

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю чесність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я говорю правду				
2	Я не списую й самотужки виконую завдання				
3	Я завжди питаю дозволу, коли хочу взяти чуже				
4	Я завжди чесний / чесна із собою та іншими				
5	Я чесно визнаю свої помилки й намагаюсь їх уникати надалі				

Самооцінювання. Тест «Як я виявляю чесність»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

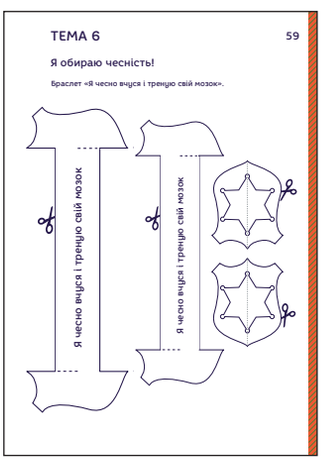
№ з/п	Як я виявляю чесність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я говорю правду				
2	Я не списую й самотужки виконую завдання				
3	Я завжди питаю дозволу, коли хочу взяти чуже				
4	Я завжди чесний / чесна із собою та іншими				
5	Я чесно визнаю свої помилки й намагаюсь їх уникати надалі				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстав засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності та доброчесні дії в повсякденному житті.

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 5, с.14; с.59), ножиці, фломастери, клей.

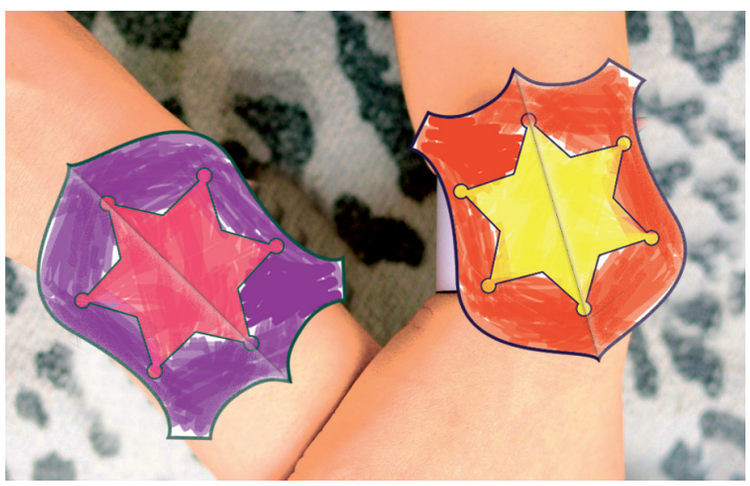
Художньо-продуктивна діяльність «Браслет чесності»

Запропонуйте дітям зробити браслет із заготовки в Путівнику для учня й носити його як нагадування про те, що треба бути чесним. Діти також можуть зберігати браслет у конверті.

На браслеті написано:

«Я чесно вчуся і тренцю свій мозок».

Діти можуть розфарбувати напис і домалювати деталі за бажанням.

Читання вчителем уривку з повісті Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра»

Прочитайте дітям уривок.

Як Том Сойєр білив паркан

Був суботній ранок. Том вийшов на вулицю з відром вапна і з довгою щіткою. Він поглянув на паркан, і відразу глибокий смуток оповив його душу. Тридцять ярдів дерев'яного паркану дев'ять футів заввишки. Зітхаючи, він умочив щітку в вапно і провів нею по верхній дошці.

Том згадав, як весело збирався провести цей день. Незабаром інші хлопці, вільні від усякої праці, вийдуть на вулицю гуляти і глузуватимуть з нього. Він витяг усі свої скарби і став оглядати їх: уламки іграшок, мармурові кульки, всякий мотлох — цього не вистачить, щоб підкупити товаришів. Аж тут його окрилило натхнення!

Він узяв щітку і спокійно заходився працювати. Ось у далині з'явився Бен Роджерс.

— Що, голубе, змусили працювати? — насмішливо спитав Бен, гризучи яблуко.

— Га, це ти, Бене! Я й не помітив.

— Слухай, я йду купатися, так, купатись! Либонь, і тобі хочеться? Га! Але тобі, звичайно, не можна, доведеться працювати.

Том зневажливо глянув на хлопця і сказав:

— Що ти звеш роботою?

— А хіба це не робота?

Том оглянув паркан і промовив недбало:

— Може, робота, а може й ні. Одне тільки знаю: Тому Сойєру вона до вподоби.

— Ну, ти ж не збираєшся казати, що це діло приємне.

Щітка рухалася далі.

— Приємне? А що ж у ньому неприємного? Хіба хлопцям щодня щастить білити паркани?

Це обернуло всю справу по-новому. Бен перестав гризти яблуко. Том м'яко водив

щіткою назад і вперед, відходив трохи, щоб помилуватися ефектом, мазав іще там і тут, критичним оком знов оглядав зроблене. Бен стежив за кожним його рухом і дедалі більше зацікавлювався.

Нарешті Бен сказав:

— Слухай, Томе, дай мені трохи побілити!

Том задумався і, здавалося, ладен був погодитись, але потім змінив свій намір.

— Ні, Бене. Нічого не вийде. Бачиш, тітка Поллі надто вже піклується про цей паркан: адже він виходить на вулицю. Коли б це було в дворі — інша річ, але тут вона страшенно строга,— треба фарбувати дуже дбайливо. Я гадаю, навряд чи знайдеться один хлопець на тисячу, навіть на дві тисячі, який може це зробити так, як слід.

— Та ну? Дай мені тільки спробувати трошечки.

— Бене, я б залюбки, слово честі. Але тітка Поллі... Знаєш, Джім теж хотів, але вона не дозволила йому. Почнеш ти фарбувати паркан, і що-небудь вийде не так...

— Та що ти, Томе! Я буду дуже старатись. Мені б тільки спробувати! Слухай: я дам тобі серединку яблука.

— Ну, гаразд! Проте ні, Бене, краще не треба. Я боюсь...

— Я дам тобі все яблуко. Все, що лишилось.

Том віддав щітку з неохотою на лиці, але з радістю в серці. І поки Бен працював, Том сидів на діжці в холодку, дригав ногами, уминав яблуко і обмірковував, як ловити нових простаків. Цих простаків не бракувало: щохвилини з'являлися хлопці; вони приходили поглузувати, але залишалися білити, купуючи собі чергу за дитячі скарби.

Том прегарно провів час у великім товаристві, нічого не роблячи, а на паркані з'явилися аж три шари вапна! Сам того не підозрюючи, він відкрив великий закон, що керує вчинками людей, а саме: для того, щоб хлопчику або дорослому захотілось чого-небудь, треба тільки одне — щоб цього було нелегко добитись.

Том підійшов до тітки Поллі:

— Можна мені тепер піти погратись, тітко?

— Як! Уже? А скільки ти зробив?

— Уже зроблено, тітко!

— Томе, не бреши! Я цього не терплю.

— Я не брешу, тітко. Справді, зроблено все.

Тітка Поллі не повірила.

Вона пішла подивитися. Вона була б задоволена, коли б двадцять відсотків того, що говорив Том, було правдою. Коли ж вона побачила, що весь паркан вибілений, і не просто вибілений, а вкритий кількома густими шарами вапна, та навіть іще біла смужка проведена по землі вздовж паркану, її здивування було безмежне.

— Ну, знаєш, ніколи б я не подумала... Тепер бачу, що ти таки можеш працювати, коли захочеш, Томе. Але дуже рідко тобі цього хочеться. Ну, гаразд, іди гуляй.

Запитання для обговорення

- Чи сказав Том тітці правду, чи збрехав?
- Чи чесно повівся Том з іншими дітьми?

Матеріали:
мультимедійне обладнання.

Перегляд мультфільму «Правда чи брехня?»

Приверніть увагу дітей до проблемних питань:

- Чому люди кажуть неправду?
- Чи доводилося вам колись обманювати? Що ви відчували за цих обставин?

Подивіться мультфільм

«Корисні підказки. Правда чи брехня?»
(Телеканал «Плюс Плюс»):

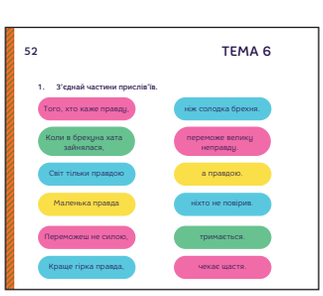
https://www.youtube.com/watch?v=USSkn3XIIic

Запитання для обговорення

- Що означає «перетворюватись на Піноккіо»?
- Чи завжди брехня шкідлива?
- Що важливо в стосунках із друзями та рідними?

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.52), ручки, дошка або фліпчарт, крейда або маркери.

52 ТЕМА 6

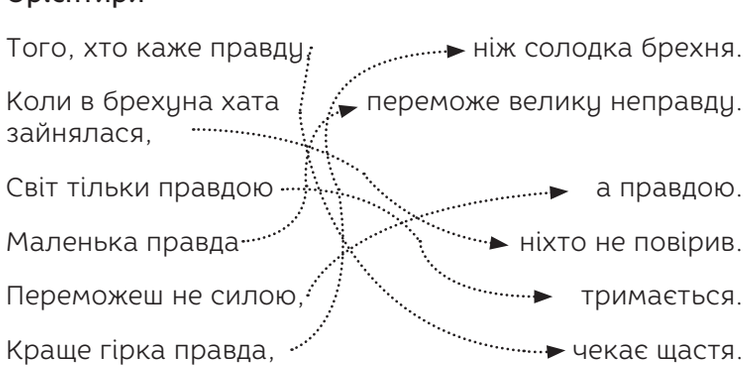
1. З'єднай частини прислів'їв.

Того, хто каже правду,	ніж солодка брехня.
Коли в брехуна хата зайнялася,	переможе велику неправду.
Світ тільки правдою	а правдою.
Маленька правда	ніхто не повірив.
Переможеш не силою,	тримається.
Краще гірка правда,	чекає щастя.

Гра «Знайди продовження»

Запропонуйте дітям з'єднати частини прислів'їв, записані на дошці чи на роздуківці.

Орієнтири

- Того, хто каже правду, чекає щастя.
- Коли в брехуна хата зайнялася, ніхто не повірив.
- Світ тільки правдою тримається.
- Маленька правда переможе велику неправду.
- Переможеш не силою, а правдою.
- Краще гірка правда, ніж солодка брехня.

Обговорення життєвої ситуації «Чому Наталка не навідала подругу?»

Розкажіть історію:

«Ганнуся впала і зламала ногу. Довелося в гіпсі лежати вдома. Вона дуже хвилювалася, що багато в школі пропустить, а тоді зовсім відстане від однокласників.

Друзі вирішили допомогти дівчинці: домовилися щодня носити їй уроки й пояснювати, коли вона щось не зрозуміє.

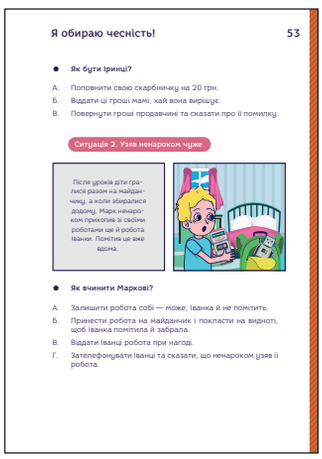
Коли настала Наталчина черга провідувати Ганнусю, вона не прийшла, а в класі пояснила: «Я така заклопотана була. Моя бабуся захворіла. Мусила я й до аптеки побігти, і по господарству допомагати». Кирилко здивувався: «Хіба? Я бачив, як ти вчора весь вечір гралася на майданчику».

— Подумаєш, злочин великий — трохи збрехала,— відповіла Наталка».

Запитання для обговорення

- Як ви оцінюєте вчинок друзів?
- Чому Наталка не провідала Ганнусю?
- Чи можна збрехати трішки?
- Чому Наталка збрехала?
- Які наслідки матиме її поведінка?

Я обираю чесність! 53

● Як бути Іринці?

А. Поповнити свою скарбничку на 20 грн.
Б. Віддати ці гроші мамі, хай вона вирішує.
В. Повернути гроші продавчині та сказати про її помилку.

Ситуація 2. Узяв ненароком чуже

Після уроків діти грались разом на майданчику, а коли збиралися додому, Марк ненароком прихопив зі своїми роботами ще й робота Іванки. Помітив це вже вдома.

● Як вчинити Маркові?

А. Залишити робота собі — може, Іванка й не помітить.
Б. Принести робота на майданчик і покласти на видноті, щоб Іванка помітила й забрала.
В. Віддати Іванці робота при нагоді.
Г. Зателефонувати Іванці та сказати, що ненароком узяв її робота.

Обговорення ситуацій із життя

Запропонуйте дітям розглянути ситуації в Путівнику для учня й позначити вибір доброчесної поведінки.

Ситуація 1. Неправильна решта

Мама дала Іринці 50 грн, аби дівчинка купила хліба й молока. «Решту можеш залишити собі, покладеш до своєї скарбнички», — сказала мама. Іринка купила молоко за 25 грн і хлібину за 20 грн, однак продавчиня помилилася й дала не 5, а 20 грн решти.

Як бути Іринці?

А. Поповнити свою скарбничку на 20 грн.

Б. Віддати ці гроші мамі, хай вона вирішує.

В. Повернути гроші продавчині та сказати про її помилку.

Ситуація 2. Узяв ненароком чуже

Діти гралися разом на майданчику різними іграшками, а коли збиралися додому, Марк ненароком прихопив зі своїми роботами ще й робота Іванки. Помітив це вже вдома.

Як вчинити Маркові?

А. Залишити робота собі — може, Іванка й не помітить.

Б. Принести робота дівчинки на майданчик і покласти на видноті, щоб Іванка помітила й забрала.

В. Віддати Іванці робота при нагоді.

Г. Зателефонувати Іванці та сказати, що ненароком узяв її робота.

ТЕМА 7
Я маю гідність!

Цінності:

гідність, повага, самоповага.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- пов'язує елементи інформації в цілісну картину; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті [4 МОВ 2.2];
- самостійно планує послідовність технологічних операцій під час виготовлення виробу [4 ТЕО 1.1];
- протидіє проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе та інших осіб, самостійно або за допомогою дорослих, залежно від ризику [4 СЗО 1.2];
- формулює власну думку щодо вчинку, події; добирає прості докази; дотримується послідовності викладення думок [4 ГІО 5.1];
- визначає свої риси характеру, моральні якості [4 ГІО 6.1];
- виявляє та засуджує негідну поведінку; розпізнає випадки порушення прав дитини; пояснює, до кого можна звернутися, коли ображають та/або принижують його чи інших осіб, відповідно діє в таких ситуаціях [4 ГІО 6.2];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3];
- пояснює, що означає бути громадянином України та як Україна пов'язана з Європою [4 ГІО 8.3].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє, що таке гідність, повага, самоповага;
- розрізняє гідну й негідну поведінку в різних ситуаціях;
- обґрунтовує важливість вибору гідної поведінки навіть у ситуаціях, коли ніхто не бачить;
- розповідає про Революцію Гідності та може пояснити, чому для України вона була важливою.

Методичний коментар до теми

Під час розгляду цієї теми поговоріть із дітьми про цінність кожної людини та гідність, яка виявляється в шанобливому ставленні до себе та інших. Зауважте, що важливо діяти гідно в різних ситуаціях. Обговоріть із дітьми наслідки негідної поведінки. Поясніть, що гідність — це також усвідомлення людиною своєї суспільної ролі, громадянського обов'язку. Саме це стало однією з рушійних сил Революції Гідності в Україні.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення знань і умінь із вивченої теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання, що підходять і для першого, і для другого років навчання.

Словник ключових понять

Гідність — особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні нею своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми; ставлення до людини інших людей, у якому визнається її безумовна цінність.

Сучасний словник з етики/ Уклад. М.Г. Тофтул. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 416 с.

Модуль І

І. Вступ

Тривалість: 2 хв.

Вступне слово вчителя

Скажіть:

«Сьогодні ми будемо розмірковувати над питанням цінності кожної людини, дізнаємося більше про гідність, яка виявляється в шанобливому ставленні до себе та інших людей. Розглянемо приклади гідної й негідної поведінки та з'ясуємо, які наслідки це має для нашого життя. Поговоримо про те, як в Україні люди захищали власну гідність під час Революції Гідності».

ІІ. Основна частина

Тривалість: 2 хв.

Розповідь учителя «Що таке гідність»

Скажіть:

«Ви всі — важливі, так само як і інші люди — близькі вам і незнайомі. Кожна людина, незалежно від віку чи здібностей, походження чи зовнішності, цінна й гідна поваги. Почуття, коли ти цінуєш інших людей та ставишся з повагою до себе та навколишніх, називають гідністю.

Гідність — усвідомлення своїх позитивних моральних якостей і поважання цих якостей у собі та в інших».

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.16–17), ручки.

Гідність — усвідомлення власної цінності й цінності інших людей, повага до себе та інших.

1. Прочитай, які ситуації трапилися з твоїми однолітками. Запропонуй варіанти, що ілюструють гідну поведінку.

Ситуація 1. Коли тебе дражнять

Вадим нещодавно підстригся. Коли він прийшов у клас із новою зачіскою, інші діти стали дражнити його: «Чубатий, чубатий!».

Обговорення й моделювання ситуацій із життя

Скажіть:

«Гідність виявляється щоденно в маленьких і великих вчинках. Розгляньте ситуації в Путівнику для учня та оберіть варіант, у якому йдеться про гідну поведінку».

Ситуація 1. Коли тебе дражнять

Вадим нещодавно підстригся. Коли він прийшов у клас із новою зачіскою, хлопці стали дражнити його: "Чубатий, чубатий!".

Які відповіді будуть гідними?

А. Хто дражниться, сам так називається!

Б. Я поскаржуся дорослим!

В. Я не чубатий, мене звати Вадим.

Г. Моя зачіска — мій вибір.

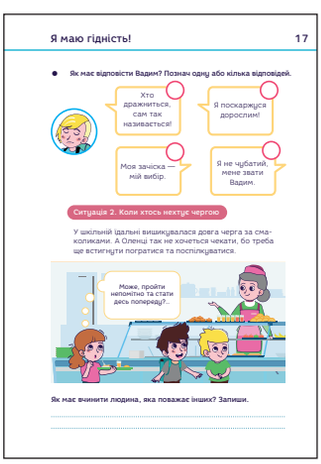
Майте на увазі:

Варіант А можливий, але не сприяє трансформації конфлікту.

Варіант Б показує нездатність впоратися самому із ситуацією (важливо наголосити, що дитина завжди може звернутися по допомогу до батьків чи інших дорослих).

Варіант В показує позицію сильної особистості, яка ігнорує конфлікт.

Варіант Г є адекватною відповіддю, яка спиняє розгортання конфлікту.

Я маю гідність! 17

Як має відповісти Вадим? Познач одну або кілька відповідей.

Хто дражниться, сам так називається!

Я поскаржуся дорослим!

Моя зачіска — мій вибір.

Я не чубатий, мене звати Вадим.

Ситуація 2. Коли хтось нехтує чергою

У шкільній їдальні вишикувалася довга черга за смаколиками. А Оленці так не хочеться чекати, бо треба ще встигнути погратися та поспілкуватися.

Може, пройти непомітно та стати десь попереду?..

Як має вчинити людина, яка поважає інших? Запиши.

Ситуація 2. У черзі

У шкільній їдальні вишикувалася довга черга за смаколиками. А Оленці так не хочеться чекати, бо треба ще встигнути погратися та поспілкуватися.

Як має вчинити людина, яка поважає інших?

У першій ситуації діти мають позначити відповідь серед запропонованих, у другій — записати свою відповідь.

Послухайте кілька варіантів відповідей учнів щодо обох ситуацій. Скажіть, що в будь-якій ситуації потрібно поважати себе та інших.

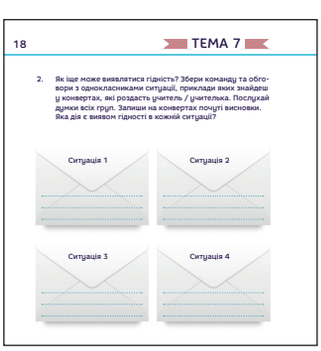
Тривалість: 15 хв.

Матеріали:
4 конверти, у які вкладено аркуші з ситуаціями та запитаннями, Путівник для учня част. 2 (№ 2, с.18), ручки.

Обговорення ситуацій із життя. Робота в групах

Підготовча робота

Роздрукуйте 4 ситуації із запитаннями, покладіть їх у конверти.

18 ТЕМА 7

2. Як іще може вивалятися гідність? Збери команду та обговори з однокласниками ситуації, приклади яких знайдеш у конвертах, які розадасть учитель / учителька. Послухай думки всіх груп. Запиши на конвертах почуті висновки. Яка дія є виявом гідності в кожній ситуації?

Ситуація 1

Ситуація 2

Ситуація 3

Ситуація 4

Ситуації в конвертах

1. У клас прийшов новенький учень. Коли організовували роботу над проєктом, ніхто не захотів брати його у свою команду.
2. У соцмережах запустили новий челендж (виклик / завдання, яке потребує виконання): облий водою рюкзак однокласника чи однокласниці.
3. Хтось у класі захворів і не ходить до школи, однокласники ігнорують прохання повідомити домашнє завдання в чаті класу.

4. До тебе підійшов однокласник і пропонує: «Зроби замість мене домашнє завдання з математики, а я тобі дам пограти в ексклюзивну онлайн-гру на моєму смартфоні».

Запитання для обговорення

- Яка поведінка в цій ситуації буде виявом гідності?
- Чому ви думаєте, що це буде гідно?

Об'єднайте дітей у 4 групи. Кожній дайте конверт з описом однієї із ситуацій та запитаннями для її розгляду.

Групи мають 10 хвилин на обговорення, за цей час вони оформлюють відповіді на великому аркуші, а потім презентують їх упродовж 2 хвилин. Важливо стежити за тривалістю презентацій.

Наголосіть, що діти мають уважно слухати презентації кожної групи, щоби записати висновки на конвертах, зображених у Путівнику для учня.

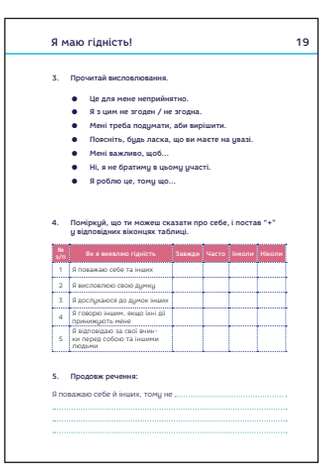
Після презентації кожної ситуації передбачте час для запису 1 речення щодо кожної із ситуацій у Путівнику.

Коли діти записали свої висновки, зверніться до всього класу із запитанням: «Якими будуть наслідки негідної поведінки в кожній ситуації?».

Коли всі групи презентували свої рішення, підсумуйте: «Ми завжди можемо обрати гідну поведінку».

Тривалість: 6 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 3, с.19).

Я маю гідність! 19

3. Прочитай висловлювання.

- Це для мене неприйнятно.
- Я з цим не згоден / не згодна.
- Мені треба подумати, аби вирішити.
- Поясніть, будь ласка, що ви маєте на увазі.
- Мені важливо, щоб...
- Ні, я не братиму в цьому участі.
- Я роблю це, тому що...

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав "+" у відповідних віконцях таблиці.

№ п/п	Як я виявляю гідність	Завжди	Часто	Іноді	Ніколи
1	Я поважаю себе та інших				
2	Я висловлюю свою думку				
3	Я дослуховуюсь до думок інших				
4	Я говорю іншим, якщо їхні дії принижують мене				
5	Я відповідаю за свої вчинки перед собою та іншими людьми				

5. Продовж речення:

Я поважаю себе й інших, тому не .....

Вправа «Як захиститися словом?»

Запитайте дітей, чи доводилося їм захищати свою гідність, як саме вони це робили: словами чи діями.

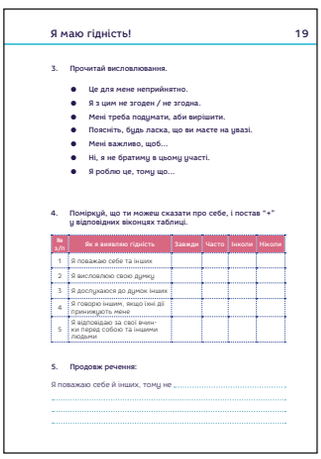
Запропонуйте обрати речення в Путівнику для учня, за допомогою яких можна захистити свою гідність:

- Це для мене неприйнятно.
- Я з цим не згоден / не згодна.
- Мені треба подумати, щоби вирішити.
- Поясніть, будь ласка, що ви маєте на увазі.
- Мені важливо, щоб...
- Ні, я не братиму в цьому участі.
- Я роблю це, тому що...

Запросіть охочих скласти діалоги, які могли б відбутися в ситуаціях, що описані в конвертах та в завданні № 3, скориставшись поданими реченнями.

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 4, с.19), ручки.

Я маю гідність! 19

3. Прочитай висловлювання.

- Це для мене неприйнятно.
- Я з цим не згоден / не згодна.
- Мені треба подумати, аби вирішити.
- Поясніть, будь ласка, що ви маєте на увазі.
- Мені важливо, щоб...
- Ні, я не братиму в цьому участі.
- Я роблю це, тому що...

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав "+" у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю гідність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я поважаю себе та інших				
2	Я висловлюю свою думку				
3	Я дослухаюся до думок інших				
4	Я говорю іншим, якщо їхні дії принижують мене				
5	Я відповідаю за свої вчинки перед собою та іншими людьми				

5. Продовж речення:

Я поважаю себе й інших, тому не .....

Самооцінювання. Тест «Я маю гідність»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

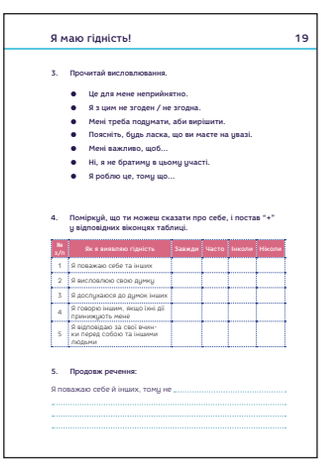
«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

№ з/п	Як я виявляю гідність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я поважаю себе та інших				
2	Я висловлюю свою думку				
3	Я дослухаюся до думок інших				
4	Я говорю іншим, якщо їхні дії принижують мене				
5	Я відповідаю за свої вчинки перед собою та іншими людьми				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстави засуджувати одне одного. Мета вправи — дати змогу кожному зрозуміти свої цінності.

Тривалість: 3 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 5, с.19), ручки.

Я маю гідність! 19

3. Прочитай висловлювання.

- Це для мене неприйнятно.
- Я з цим не згоден / не згодна.
- Мені треба подумати, аби вирішити.
- Поясніть, будь ласка, що ви маєте на увазі.
- Мені важливо, щоб...
- Ні, я не братиму в цьому участі.
- Я роблю це, тому що...

4. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав "+" у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я виявляю гідність	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я поважаю себе та інших				
2	Я висловлюю свою думку				
3	Я дослухаюся до думок інших				
4	Я говорю іншим, якщо їхні дії принижують мене				
5	Я відповідаю за свої вчинки перед собою та іншими людьми				

5. Продовж речення:

Я поважаю себе й інших, тому не .....

Завдання для самоаналізу «Я поважаю себе й інших»

Запропонуйте дітям письмово продовжити речення:

«Я поважаю себе й інших, тому не...».

Перерва

II. Основна частина (продовження)

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
дошка (фліпчарт),
крейда (маркери).

Обговорення проблемного питання

Скажіть дітям:

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». (ст.3 КУ). Також зазначено, що «всі люди є вільні та рівні у своїй гідності та правах» (ст. 28 КУ).

Запитайте:

«Чому поняття «гідність» зафіксовано в Конституції? Як ви розумієте подані висловлювання?».

Зверніть увагу дітей на проблемне питання, записане на дошці, попросіть прочитати його.

«Що я можу зробити, щоб я та люди,
які поруч, почувалися гідно?»

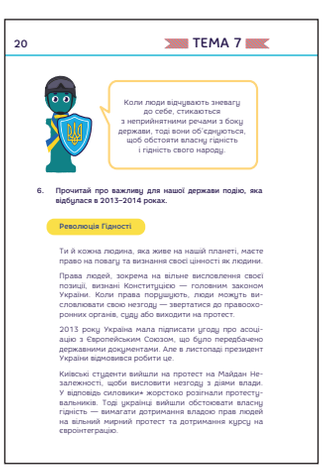
Зверніться до учнів:

«Кажуть, що «Україна починається з мене»… Я думаю, що країна — це мої перемоги та поразки, мої натхнення та небайдужість, мої ентузіазм, талант, творчість, робота, мої гідні вчинки».

Запропонуйте дітям висловитися щодо проблемного питання.

Тривалість: 15 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 6, с.20–21).

20 ТЕМА 7

Коли люди відчувають зневагу до себе, стикаються з неприйнятними речами з боку держави, тоді вони об'єднуються, щоб обстояти власну гідність і гідність свого народу.

6. Прочитай про важливу для нашої держави подію, яка відбулася в 2013–2014 роках.

Революція Гідності

Ти й кожна людина, яка живе на нашій планеті, маєте право на повагу та визнання своєї цінності як людини.

Права людей, зокрема на вільне висловлення своєї позиції, визнані Конституцією — головним законом України. Коли права порушують, люди можуть висловлювати свою незгоду — звертатися до правоохоронних органів, суду або виходити на протест.

2013 року Україна мала підписати угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що було передбачено державними документами. Але в листопаді президент України відмовився робити це.

Київські студенти вийшли на протест на Майдан Незалежності, щоби висловити незгоду з діями влади. У відповідь силовики* жорстоко розігнали протестувальників. Тоді українці вийшли обстоювати власну гідність — вимагати дотримання владою прав людей на вільний мирний протест та дотримання курсу на євроінтеграцію.

Читання та обговорення тексту «Революція Гідності»

Скажіть:

«Історія нашої країни має унікальні приклади того, як українці об'єднувалися, щоб обстояти власну гідність. Одним із таких показових прикладів є Революція Гідності».

Запропонуйте дітям прочитати текст в Путівнику для учня.

Революція Гідності

Ти й кожна людина, яка живе на нашій планеті, маєте право на повагу та визнання своєї цінності як людини.

Я маю гідність! 21

Це стало початком Революції Гідності в історії України.

Протести на Майдані Незалежності та в усій країні тривали майже три місяці. Президент утік із країни. У боротьбі за права і гідність загинули більше 100 людей. Багато людей отримали травми. Але громадянам України вдалося обстояти свої права й гідність.

Українці заявили на весь світ, що хочуть поваги від тих, хто керують країною. Тепер у нашій державі 21 листопада відзначається День Гідності та Свободи. А ми пам'ятаємо тих, хто віддали своє життя, захищаючи власну гідність і гідність інших людей — і майбутніх поколінь, і твою.

Права людей, зокрема на вільне висловлення своєї позиції, визнані Конституцією — головним законом України. Коли права порушують, люди можуть висловлювати свою незгоду — звертатися до правоохоронних органів, суду або виходити на протест.

2013 року Україна мала підписати угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що було передбачено державними документами. Але в листопаді президент України відмовився робити це.

Київські студенти вийшли на протест на Майдан Незалежності, щоби висловити незгоду з діями влади. У відповідь силовики* жорстоко розігнали протестувальників. Тоді українці вийшли обстоювати власну гідність — вимагати дотримання владою прав людей на вільний мирний протест та дотримання курсу на євроінтеграцію.

Це стало початком Революції Гідності в історії України.

Протести на Майдані Незалежності та в усій країні тривали майже три місяці. Президент утік із країни. У боротьбі за права і гідність загинули більше 100 людей. Багато людей отримали травми. Але громадянам України вдалося обстояти свої права й гідність.

Українці заявили на весь світ, що хочуть поваги від тих, хто керують країною. Тепер у нашій державі 21 листопада відзначається День Гідності та Свободи. А ми пам'ятаємо тих, хто віддали своє життя, захищаючи власну гідність і гідність інших людей — і майбутніх поколінь, і твою.

Запропонуйте дітям попрацювати в парах — поставити до тексту 2–3 запитання, які починаються словами: хто, де, коли, у який спосіб, чому, що.

Запитання для обговорення

- Чому описані події назвали Революцією Гідності?
- Що ви відчуваєте, коли дізнаєтеся про події з історії свого народу, як українці обстоювали власну гідність?

---

* За потреби поясніть дітям значення цього слова в цьому контексті: силовики — бійці спеціальних підрозділів.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання.

Перегляд короткометражного фільму «Революція Гідності та Свободи» (оператор Олександр Кришталович)

Скажіть:

«Головне досягнення Революції Гідності — це поява нового покоління вільних людей».

Запитайте в дітей, як вони розуміють це висловлювання.

Подивіться

Фільм «Революція Гідності та Свободи» (оператор Олександр Кришталович):

https://www.youtube.com/watch?v=WS7fha4PVwY&fbclid=IwAR0viaX-prtz8bZr6gW8DD5LpDbzY7a0hqHpRcud8xo36nxfYk-p — UDoJo&ab_channel=AntonAtamanchuk

Після перегляду запропонуйте дітям увімкнути ліхтарики на телефонах і поясніть, що це символізує: «Увімкнені ліхтарики — це символ єдності в боротьбі за гідність, символ світла та надії, який використовували учасники Революції Гідності».

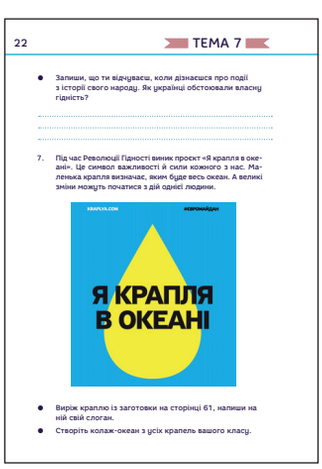
Підсумуйте:

«Революція Гідності — це приклад того, як українство об'єдналося проти наруги й захистило свої честь та гідність».

III. Фінал

Тривалість: 10 хв.

Матеріали: Путівник для учня (№ 7, с.22, 61), ножиці, олівці, фломастери, ватман або дошка.

22 ТЕМА 7

- Залиши, що ти відчуваєш, коли дізнаєшся про події з історії свого народу. Як українці обстоювали власну гідність?

7. Під час Революції Гідності виник проєкт «Я крапля в океані». Це символ важливості й сили кожного з нас. Маленька крапля визначає, яким буде весь океан. А великі зміни можуть початися з дій однієї людини.

Я КРАПЛЯ В ОКЕАНІ

- Виріж краплю із заготовки на сторінці 61, напиши на ній свій слоган.
- Створіть колаж-океан з усіх крапель вашого класу.

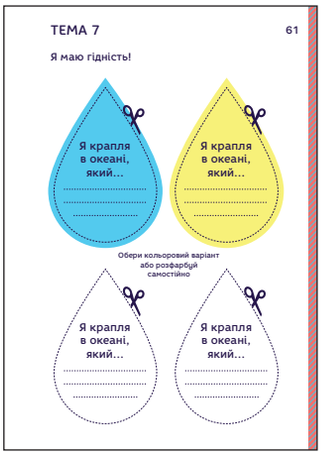
Колективна робота «Я крапля в океані»

Розкажіть дітям про проєкт «Я крапля в океані».

«На початку протестів на Майдані Незалежності з'явився ще один із символів Революції Гідності — крапля в океані. Він виник на противагу безпорадності, яку тоді міг відчувати кожен. Мовляв, що я можу вдіяти? Проти мене влада та її найманці й посіпаки в особі силовиків та незаконних формувань. А я — маленький, як крапля в океані.

Автори проєкту надали цьому символу нового змісту. Одна крапля — це мало, але поруч — така ж сама крапля, а біля неї — ще одна. І разом усі ці краплі — великий і могутній океан. Усі великі зміни починаються з малого.

Крапля — це символ важливості й сили кожної людини. Кожна крапля в океані визначає, яким буде й сам океан. Якщо вона токсична й забруднена, то й океан стане таким. Цей символ закликав не залишатися байдужим, а повірити у власні сили і спроможність щось змінити в країні.

З'явилися чимало варіантів слогана «Я крапля в океані», тобто я є гідною людиною в колі інших гідних людей, я можу щось змінити. Наприклад, «Я крапля в океані, який змінить Україну», «У кожній краплі сила океану», «Я відповідаю за те, що буде завтра»».

(за матеріалами статті на УП. Життя. Творці. «Крапля в океані.» Креативні партизани)

www.life.pravda.com.ua/society/2014/02/13/152183/

Скажіть:

«Зараз ми створимо свої «краплі». Складіть свій слоган, продовживши речення «Я крапля в океані, який…»».

Запропонуйте кожному й кожній вирізати за шаблоном краплю та написати на ній свій слоган.

Якщо дітям складно створити гасло самостійно, нехай оберуть один з-поміж таких варіантів:

- Я крапля в океані, який бореться за права тварин;
- Я крапля в океані, який сортує сміття;
- Я крапля в океані, який турбується про людей похилого віку;
- Я крапля в океані, який розв'язує проблеми без насилля;
- Я крапля в океані, який має власну гідність;
- Я крапля в океані, який поважає гідність інших людей;
- Я крапля в океані, який поводиться гідно;
- Я крапля в океані, який цінує людей.

Об'єднайте краплі в спільний «океан змін», прикріпивши їх на аркуші або на дошці.

Читання вчителем історії з життя Стіва Джобса

Запитайте дітей, чи знають вони, хто такий Стів Джобс і чим він знаменитий. Коротко розкажіть про цю особистість і прочитайте дітям текст.

Стів Джобс — американський підприємець і винахідник. Засновник корпорації Apple, яка створила один із перших комерційно успішних персональних комп'ютерів.

Стів Джобс: усвідомлення власної гідності

Одразу після народження маленького хлопчика віддали на всиновлення. Його всиновили Пол і Клара Джобси, які назвали малюка Стівеном. Тоді вони ще не знали, що він прославить їхнє прізвище на весь світ.

Про те, що його всиновили, Стів знав із дитинства. Утім, він завжди вважав Клару та Пола своїми справжніми батьками й дуже сердився, коли хтось називав їх нерідними чи названими. Якось він навіть до сліз засмутився через це. Джобсові тоді було шість чи сім років, він грався зі своєю подружкою, яка жила в будинку навпроти.

— То ти зовсім не потрібен своїм справжнім батькам? — запитала дівчинка.

Стіва наче струмом ударило. Він підхопився і в сльозах утік додому, де поскаржився мамі й татові. Пол і Клара міцно пригорнули його до себе та довго-довго заспокоювали.

— Ми обрали тебе! — гладила його по спині Клара.— Саме тебе, розумієш?

— Ти — надзвичайна дитина! — підтримав дружину Пол, погладивши Стіва по щоці.— Ми хотіли, щоби саме ти став нашим сином!

Вони казали це так переконливо, що маленький Стів відчув: це правда. Тоді він остаточно повірив у це. Так само, як і повірив у те, що Пол і Клара — його справжні батьки. І саме тоді раз і назавж-

ди закарбував у підсвідомості те, що він надзвичайний.

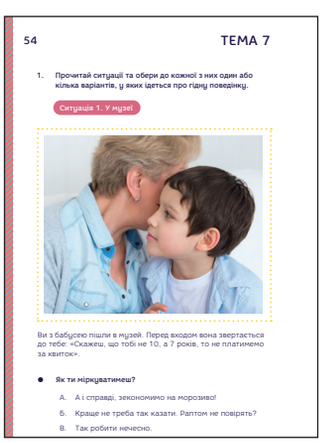
Особливий. Винятковий. Неповторний. Єдиний.

(За книжкою М. Сердюк «Стів Джобс» із серії «Видатні особистості: біографічні нариси для дітей», видавництво ІРІО)

Запитання для обговорення

- Що ви дізналися про Стіва Джобса? У якій сім'ї він зростав?
- Як він почувався в прийомній родині?
- Як гадаєте, що переживав Стів, коли подружка сказала, що він не потрібен своїм батькам?
- Що допомогло йому повірити в себе й поводитися гідно?
- Чи траплялося вам сумніватися в собі?
- Що допомагає вам повірити у власні сили та виявляти гідність?

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.54–55), ручки.

54 ТЕМА 7

1. Прочитай ситуації та обери до кожної з них один або кілька варіантів, у яких ідеться про гідну поведінку.

Ситуація 1. У музеї

Ви з бабусею пішли в музей. Перед входом вона звертається до тебе: «Скажеш, що тобі не 10, а 7 років, то не платимемо за квиток».

- Як ти міркуватимеш?
  - А. А і справді, зекономимо на морозиво!
  - Б. Краще не треба так казати. Раптом не повірять?
  - В. Так робити нечесно.

Я маю гідність! 55

Ситуація 2. Перед виборами

Ти бачиш, як депутат роздає людям пакунки й каже: «Візьміть оці чудові пакети з продуктами та проголосуйте за мене на виборах».

- Як ти міркуватимеш?
  - А. Це підкуп! А депутат — нечесний.
  - Б. Дорослі краще знають, що роблять.
  - В. Це не моя справа. Однаково я нічого не можу вдіяти.

Обговорення ситуацій із життя

Запропонуйте дітям прочитати ситуації та обрати до кожної з них варіанти, у яких ідеться про гідну поведінку.

Ситуація 1. У музеї

Ви з бабусею пішли в музей. Перед входом вона звертається до тебе: «Скажеш, що тобі не 10, а 7 років, то не платимемо за квиток».

Як ти міркуватимеш?

А. А і справді, зекономимо на морозиво!

Б. Краще не треба так казати. Раптом не повірять?

В. Так робити нечесно.

Ситуація 2. Перед виборами

Ти бачиш, як депутат роздає людям пакунки й каже: «Візьміть оці чудові пакети з продуктами та проголосуйте за мене на виборах».

Як ти міркуватимеш?

А. Це підкуп! А депутат — нечесний.

Б. Дорослі краще знають, що роблять.

В. Це не моя справа. Однаково я нічого не можу вдіяти.

Зауважа. Будьте готові до того, що в інсценізуванні діти можуть показати зовсім різні позиції дорослих, насамперед такі, з якими стикаються у своєму житті, зокрема авторитарне наполягання чи погрози. Звертайте увагу учнів, що в кожному випадку можна домовитися. Для цього важливо наводити ґрунтовні аргументи, а не вдаватися до криків чи сварки. У ситуації із фарбуванням волосся важливо, щоби прозвучала ідея про відповідальне ставлення до свого тіла та здоров'я, використання якісних фарб, послуг спеціаліста.

Інсценізація в парах «На мою думку треба зважати!»

Запропонуйте інсценізувати ситуації, у яких дитина має чемно обстояти власну думку і свій вибір, не вступаючи в конфлікт:

- Бабуся не дозволяє онукам фарбувати волосся в синій колір.
- Мама виставляє фото своїх дітей у соцмережах, а їм це не подобається.
- Тато наполягає, щоби син ходив на футбол, а йому до вподоби танці.

Матеріали:
аркуші, конверти, ручки, олівці.

Завдання «Лист до учасника Революції Гідності»

Запропонуйте дітям написати лист комусь з учасників / учасниць Революції Гідності й поставити йому чи їй запитання.

Ці листи також можна використати під час проведення позакласного заходу до Дня Гідності та Свободи, на який можна запросити когось з учасників тих подій і попросити дати відповіді на дитячі запитання.

ТЕМА 8

Що отримуєш, віддаючи?

Цінності:

служіння, волонтерство, благодійність, патріотизм.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті [4 МОВ 2.2];
- висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 2.4];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту [4 МОВ 4.1];
- визначає потребу в допомозі собі та іншим особам, оцінює можливості її надання [4 СЗО 1.3];
- погоджується на ту роль, яку здатний виконати найкраще; разом з іншими особами визначає мету спільної роботи, намагається досягти її [4 СЗО 4.7];
- формулює власну думку щодо вчинку; добирає прості докази; дотримується послідовності викладення думок [4 ГІО 5.1];
- визначає мету спільної роботи; планує послідовність дій групи для виконання завдання; погоджується на роль, яку здатний виконати найкраще [4 ГІО 7.2];
- пояснює, як власний вибір та дії можуть вплинути на інших осіб [4 ГІО 8.1];
- аналізує проблеми класу, школи, громади та пропонує варіанти їх розв'язання; долучається до справ, корисних для класу, школи, громади [4 ГІО 8.2].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє й може пояснити поняття «служіння», «волонтерство», «благодійництво»;
- знає й може розповісти про приклади служіння близьким людям, Батьківщині, суспільству;
- виявляє бажання піклуватися про інших, за можливості брати участь у волонтерських проєктах;
- може спланувати й реалізувати волонтерський проєкт спільно з однокласниками.

Методичний коментар до теми

Під час опрацювання цієї теми поговоріть із дітьми про служіння як одну з важливих цінностей, на яких ґрунтується доброчесна поведінка, а також про волонтерство і благодійництво як способи турботи про тих, кому потрібна допомога.

Розробіть із дітьми волонтерський проєкт та реалізуйте його. Обговоріть, що отримують діти, беручи участь у такому проєкті. Презентуйте проєкт для шкільної спільноти, батьків, громади.

Пропонуємо опрацювати цю тему у два етапи з перервою (5–10 хв): два модулі по 40 хвилин.

За потреби ви можете скористатися додатковими матеріалами. Вони допоможуть вам доповнити запропоновані розробки або замінити деякі форми роботи відповідно до навчальних потреб та зацікавлень ваших учнів і учениць. Також ці матеріали можна використовувати під час інших форм організації освітнього процесу, щоби розширити уявлення дітей про суспільну доброчесність та для повторення, поглиблення знань і умінь із вивченої теми.

Додаткові завдання позначено піктограмами:

 — завдання для першого року навчання за програмою;

 — завдання для повторення, поглиблення вивченого матеріалу під час другого року навчання за програмою, або коли діти вже мають певний рівень обізнаності з теми;

 — завдання підходить і для 1-го, і для 2-го років навчання.

Словник ключових понять

Служіння — праця на користь чогось або когось; відданість та вірність чому-небудь, якійсь справі.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/
Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. —
К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.

Благодійність, доброчинність — добровільна безкорислива пожертва у вигляді матеріальної, фінансової, організаційної чи іншої допомоги.

Великий тлумачний словник сучасної української мови/
Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. —
К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.86)

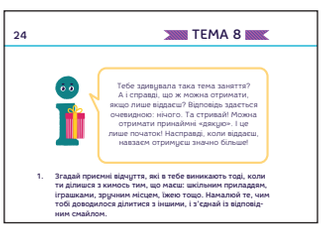
Волонтерство, або **волонтерська діяльність** — добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами через надання волонтерської допомоги.

Закон України «Про волонтерство» ст.1

І. Вступ

Тривалість: 7 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.24), олівці, фломастери.

Ресурсне малювання «Ділитися приємно!»

Запропонуйте дітям згадати їхні відчуття, які виникали тоді, коли вони за власним бажанням ділилися з кимось тим, що мали: шкільним приладдям, іграшками, зручним місцем, їжею тощо.

Попросіть дітей намалювати в Путівнику для учня те, чим вони колись ділилися, і з'єднати зі смайлами, що зображують їхні емоції, які вони переживали в той момент.

Важливо сфокусувати увагу дітей на ситуаціях, коли вони ділилися не з примусу, а на власне бажання

Тривалість: 8 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 2, с.25), ручки.

Зверніть увагу учнів, що служіння стосується не тільки речей, якими можна ділитися. Ми можемо допомагати комусь щось зробити, виділяючи час, спрямовуючи на це зусилля, використовуючи власні знання, вміння тощо.

Завдання «Як я можу дбати про інших»

Запропонуйте дітям обрати дії, які демонструють турботу про інших, і пояснити свій вибір. Попросіть доповнити список дій прикладами із власного життя.

- Допомагаю комусь нести речі.
- Притримую двері, коли хтось заходить / виходить.
- Пояснюю, як розв'язувати задачу тому, хто не може самостійно цього зробити.
- Заварюю чай для бабусі.
- Мию посуд після себе.
- Мию посуд після всіх.
- Самостійно складаю свій портфель.
- Швидко перевдягаюся до уроку фізкультури.
- Гарно малюю або співаю.
- Умію розповідати цікаві історії.
- Якщо випадково пропускаю телефонний дзвінок від батьків, обов'язково перетелефоную їм.

II. Основна частина

Розповідь учителя про служіння

Якщо у вашій школі, громаді є люди, життя яких може бути прикладом служіння громаді, країні, будь ласка, розкажіть про них дітям (підготуйте відповідну інформацію зі ЗМІ). За можливості запросіть цих людей до класу, аби діти могли поспілкуватися з ними.

Зверніться до дітей:

«Кожна людина має право на особисті речі та простір. Має право ділитися чи не ділитися цим з іншими. Зростаючи, ми усвідомлюємо цінність служіння й частіше робимо вибір на користь того, щоби ділитися, допомагати, піклуватися про інших, служити людям, своїй країні.

Ми з вами маємо обговорити такі поняття як «служіння», «волонтерство», «благодійництво».

> *Служіння — дії на благо спільноти. Це й допомога найближчим, і якісне виконання своїх службових обов'язків, і участь у волонтерських або благодійних проєктах, і захист Батьківщини та багато інших суспільно корисних дій.*

В історії нашої країни є багато показових прикладів служіння суспільству. В усі часи українці виявляли готовність жертвувати особистими інтересами заради благополуччя і процвітання Батьківщини. Таких людей називають справжніми патріотами.

Одним із таких був наш сучасник, всесвітньо відомий оперний співак, Герой України Василь Сліпак».

Подивіться відеофрагмент виступу Василя Сліпака в оперному театрі.

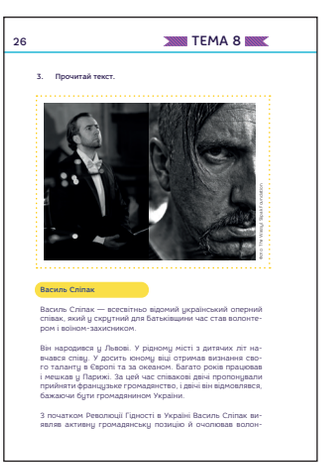
Після перегляду відео зробіть висновок про надзвичайний талант артиста.

Тривалість: 15 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 3, с.26–27), ручки, мультимедійне обладнання.

Читання тексту про Василя Сліпака

Запропонуйте дітям прочитати розповідь у Путівнику для учня й дати письмові відповіді на запитання після тексту.

26 ТЕМА 8

3. Прочитай текст.

Василь Сліпак

Василь Сліпак — всесвітньо відомий український оперний співак, який у скрутний для Батьківщини час став волонтером і воїном-захисником.

Він народився у Львові. У рідному місті з дитячих літ навчався співу. У досить юному віці отримав визнання свого таланту в Європі та за океаном. Багато років працював і мешкав у Парижі. За цей час співакові двічі пропонували прийняти французьке громадянство, і двічі він відмовлявся, бажаючи бути громадянином України.

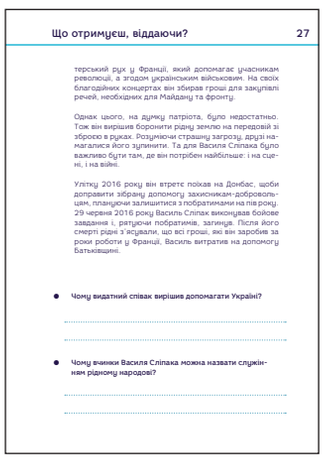
З початком Революції Гідності в Україні Василь Сліпак виявляв активну громадянську позицію й очолював волон-

Василь Сліпак

Василь Сліпак — всесвітньо відомий український оперний співак, який у скрутний для Батьківщини час став волонтером і воїном-захисником.

Він народився у Львові. У рідному місті з дитячих літ навчався співу. У досить юному віці отримав визнання свого таланту в Європі та за океаном. Багато років працював і мешкав у Парижі. За цей час співакові двічі пропонували прийняти

Важливо, щоб діти зрозуміли: участь людини у волонтерських проєктах залежить тільки від її власного бажання.

Що отримуєш, віддаючи? 27

терський рух у Франції, який допомагає учасникам революції, а згодом українським військовим. На своїх благодійних концертах він збирав гроші для закупівлі речей, необхідних для Майдану та фронту.

Однак цього, на думку патріота, було недостатньо. Тож він вирішив боронити рідну землю на передовій зі зброєю в руках. Розуміючи страшну загрозу, друзі намагалися його зупинити. Та для Василя Сліпака було важливо бути там, де він потрібен найбільше: і на сцені, і на війні.

Улітку 2016 року він втретє поїхав на Донбас, щоби доправити зібрану допомогу захисникам-добровольцям, плануючи залишитися з побратимами на пів року. 29 червня 2016 року Василь Сліпак виконував бойове завдання і, рятуючи побратимів, загинув. Після його смерті рідні з'ясували, що всі гроші, які він заробив за роки роботи у Франції, Василь витратив на допомогу Батьківщині.

- Чому видатний співак вирішив допомагати Україні?

- Чому вчинки Василя Сліпака можна назвати служінням рідному народові?

французьке громадянство, і двічі він відмовлявся, бажаючи бути громадянином України.

З початком Революції Гідності в Україні Василь Сліпак виявляв активну громадянську позицію й очолював волонтерський рух у Франції, який допомагає учасникам Революції Гідності, а згодом українським військовим. На своїх благодійних концертах він збирав гроші для закупівлі речей, необхідних для Майдану та фронту.

Однак цього, на думку патріота, було недостатньо. Тож він вирішив боронити рідну землю на передовій зі зброєю в руках. Розуміючи страшну загрозу, друзі намагалися його зупинити. Та для Василя Сліпака важливо було бути там, де він потрібен найбільше: і на сцені, і на війні.

Улітку 2016 року він втретє поїхав на Донбас, щоби доправити зібрану допомогу захисникам-добровольцям, плануючи залишитися на передовій на пів року. 29 червня 2016 року Василь Сліпак виконував бойове завдання і, рятуючи побратимів, загинув. Після його смерті рідні з'ясували, що всі гроші, які він заробив за роки роботи у Франції, Василь витратив на допомогу Батьківщині.

Запитання для обговорення

- Чому видатний співак вирішив допомагати Україні?
- Чому вчинки Василя Сліпака можна назвати служінням рідному народові?

Подивіться фрагмент відеоінтерв'ю з Василем Сліпаком:

https://www.youtube.com/watch?v=kwiPgftm918&list=PLXflz3P8dB1bxi3D554EZ_Cyi9jq7ORbP

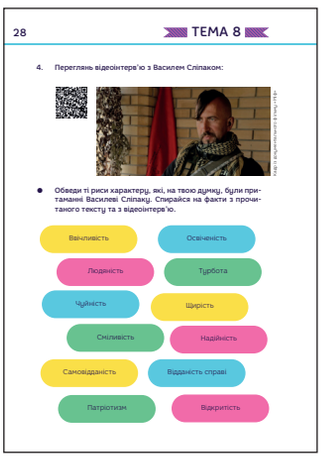
Після перегляду відео зверніться до дітей:

«Що ви дізналися про співака? Порівняйте прочитаний текст і уривок інтерв'ю. Чому вчинки Василя Сліпака можна назвати служінням рідному народові? Поділіться враженнями від побаченого».

Заохочуйте учнів до обговорення.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 4, с.28), олівці.

28 ТЕМА 8

4. Переглянь відеоінтерв'ю з Василем Сліпаком:

Обведи ті риси характеру, які, на твою думку, були притаманні Василеві Сліпаку. Спирайся на факти з прочитаного тексту та з відеоінтерв'ю.

Ввічливість | Освіченість | Людяність | Турбота | Чуйність | Щирість | Сміливість | Надійність | Самовідданість | Відданість справі | Патріотизм | Відкритість

Завдання «Назви риси характеру»

Попросіть дітей прочитати в Путівнику для учня перелік рис характеру та обрати ті, які, на їхню думку, притаманні Василеві Сліпаку. Заохочуйте дітей пояснювати свою думку, спираючись на факти з тексту та з інтерв'ю.

Перелік рис характеру:

- ввічливість
- турбота
- чуйність
- самовідданість
- патріотизм
- щирість
- відкритість
- людяність
- освіченість
- надійність
- відданість справі
- сміливість

Перерва

II. Основна частина (продовження)

Тривалість: 5 хв.

Розповідь учителя про служіння і волонтерство. Обговорення

Зверніться до дітей:

«Вам може здаватися, що служіння — це щось винятково героїчне, піднесене й далеке від життєвих буднів. Насправді ж, прикладів служіння чимало й у повсякденні: коли сусідка добровільно прибирає в під'їзді, коли люди приїздять у будинок для літніх людей, щоби побути з ними, і стареньким не було самотньо, коли однокласники роз'яснюють новий матеріал учню / учениці, який / яка хворів/-ла та пропустив/-ла заняття.

Поясніть:

«Одним із виявів служіння є волонтерство — добровільна й безоплатна праця на благо інших».

Запитання для обговорення

- Де й коли ви чули слово «волонтер»?
- Кого називають волонтерами? Що роблять волонтери?

Скажіть:

«Волонтери допомагають іншим безкорисливо, не очікуючи винагороди за свою допомогу».

Спитайте дітей:

«Чому люди вирішують витрачати вільний час на допомогу військовим чи самотнім стареньким, а не на відпочинок чи розваги?». Вислухайте відповіді.

Розкажіть:

«Для допомоги іншим також створюють благодійні проєкти. Вони спрямовані на збереження довкілля, захист тварин, турботу про людей, яким потрібна допомога, тощо.

Організатори таких проєктів залучають необхідні для допомоги ресурси (гроші, речі, їжу тощо), які добровільно надають окремі люди, компанії, фонди. Благодійником може стати будь-хто, навіть діти (за згодою батьків)».

Спитайте дітей:

«Чому хтось віддає свої гроші на лікування хворих або догляд за безпритульними тваринами, а не витрачає їх на покупки для себе?».

Вислухайте відповіді, не оцінюючи їх.

Тривалість: 10 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 5, с.29), олівці, фломастери.

Що отримуєш, віддаючи? 29

5. Розглянь емблеми і здогадайся, яка мета кожного з цих благодійних проєктів, або знайди в різних джерелах інформацію про них.

Tabletochki

Happy Paw

Школа супергероїв

Дерево Добра

• Чи хотілося б тобі вже зараз стати волонтером / волонтеркою? Що потрібно для того, щоби стати волонтером/ волонтеркою?

Волонтерство — добровільна й безоплатна праця на благо інших.

Ознайомлення з благодійними проєктами

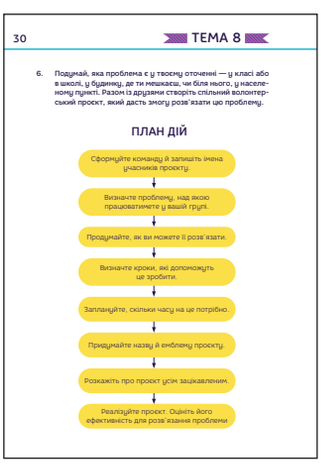
Розгляньте разом із дітьми емблеми благодійних проєктів у навчальному зошиті. Обговоріть і з'ясуйте, яка мета кожного із них.

Запитання для обговорення

- Чому благодійна та волонтерська допомога цінні?
- У яких проєктах, з якими ви ознайомилися на занятті, ви могли б узяти участь? Чому?
- Можливо, ви знайомі з волонтером / волонтеркою? Розкажіть про них.
- Що потрібно для того, щоб стати волонтером?

Тривалість: 23 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 6, с.30–31; с.63), олівці, ручки, фломастери, аркуші.

30 ТЕМА 8

6. Подумай, яка проблема є у твоєму оточенні — у класі або в школі, у будинку, де ти мешкаєш, чи біля нього, у населеному пункті. Разом із друзями створіть спільний волонтерський проєкт, який дасть змогу розв'язати цю проблему.

ПЛАН ДІЙ

Сформуйте команду й запишіть імена учасників проєкту.

Визначте проблему, над якою працюватимете у вашій групі.

Продумайте, як ви можете її розв'язати.

Визначте кроки, які допоможуть це зробити.

Заплануйте, скільки часу на це потрібно.

Придумайте назву й емблему проєкту.

Розкажіть про проєкт усім зацікавленим.

Реалізуйте проєкт. Оцініть його ефективність для розв'язання проблеми

Що отримуєш, віддаючи? 31

Скористайся заготовкою на сторінці 63, щоби створити емблему вашого проєкту.

Волонтерський проєкт

Обговоріть разом із дітьми ідеї щодо волонтерського проєкту, який ви всі разом могли б і хотіли б утілити для класу, школи, громади тощо. Складіть план дій за прикладом у Путівнику для учня і спробуйте реалізувати задумане.

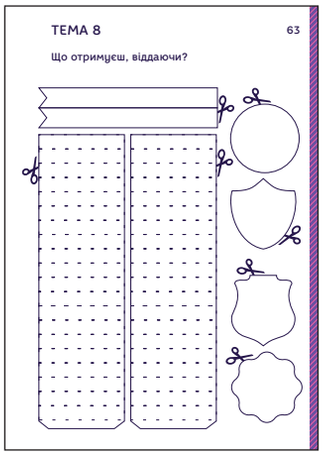
План дій

1. Сформуйте команду й запишіть імена учасників проєкту.
2. Визначте проблему, над якою працюватимете у вашій групі.
3. Продумайте, як ви можете її розв'язати.
4. Визначте кроки, які допоможуть це зробити.
5. Заплануйте, скільки часу на це потрібно.
6. Придумайте назву та емблему проєкту.
7. Розкажіть про проєкт усім зацікавленим.
8. Реалізуйте проєкт та оцініть його ефективність із погляду розв'язання проблеми.

Наголосіть, що презентація проєкту має тривати не більш як 3 хвилини.

Обговорюючи проблеми, що їх можуть розв'язати діти, запропонуйте їм такі приклади:

1. Зібрати книжки для Школи Супергероїв або для місцевого дитячого садка чи дітей 1–2 класів школи.

ТЕМА 8 63

Що отримуєш, віддаючи?

2. Придбати та доставити продукти й необхідні речі для літніх людей, які мешкають по сусідству.
3. Виготовити годівнички для птахів.
4. Попрацювати на вихідних у притулку для тварин-безхатьків.
5. Прибрати сміття в парку.

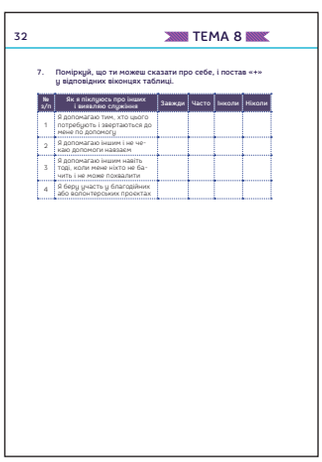
Попросіть дітей доповнити список, дайте їм можливість виявити свою винахідливість і самостійність.

Простежте, щоб усі проєкти були реалізовані. Або ж оберіть із запропонованих один, який здійснюватиме весь клас.

III. Фінал

Тривалість: 3 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 7, с.32), ручки.

32 ТЕМА 8

7. Поміркуй, що ти можеш сказати про себе, і постав «+» у відповідних віконцях таблиці.

№ з/п	Як я піклуюсь про інших і виявляю служіння	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я допомагаю тим, хто цього потребують і звертаються до мене по допомогу				
2	Я допомагаю іншим і не чекаю допомоги навзаєм				
3	Я допомагаю іншим навіть тоді, коли мене ніхто не бачить і не може похвалити				
4	Я беру участь у благодійних або волонтерських проєктах				

Самооцінювання. Тест «Як я виявляю служіння»

Запропонуйте дітям оцінити, як їх стосуються наведені в таблиці твердження, і попросіть поставити позначку «+» у відповідних віконцях.

Скажіть:

«Відповідаючи, будьте чесними із самими собою. Ваші відповіді ніхто не оцінюватиме й не перевірятиме. Ви зможете поділитися ними на своє бажання».

№ з/п	Як я піклуюсь про інших і виявляю служіння	Завжди	Часто	Інколи	Ніколи
1	Я допомагаю тим, хто цього потребують і звертаються до мене по допомогу				
2	Я допомагаю іншим і не чекаю допомоги навзаєм				
3	Я допомагаю іншим навіть тоді, коли мене ніхто не бачить і не може похвалити				
4	Я беру участь у благодійних або волонтерських проєктах				

Не просіть читати відповіді вголос, не обговорюйте їх, щоби не давати дітям підстави засуджувати одне одного. Мета вправи — дати кожному змогу зрозуміти свої цінності.

Додаткові матеріали

Матеріали: мультимедійне обладнання, Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.56), ручки.

56 ТЕМА 8

1. Подивися мультфільм «Фабрика манекенів», який створила компанія «Loteria National», Іспанія.

● Доповни речення.

Я вважаю, що Джастін вчинив .....
тому, що він .....

Якби він не робив добра, то.....,
отже .....

2. Зроби значок волонтера, як на зразку. Напиши на ньому «Я допомагаю іншим» і дотримуйся цього гасла. Значок можеш покласти в «Конверт цінностей» або почепити на рюкзак.

Я допомагаю іншим

Перегляд мультфільму «Фабрика манекенів — добро повертається»

Подивіться мультфільм

«Фабрика манекенів — добро повертається» («Loteria Nacional», Іспанія):

https://www.youtube.com/watch?v=2PfnoO49ElI

Методичний супровід

Цей мультфільм — історія про Джастіна, який працює охоронцем на фабриці манекенів і залишає для колег усілякі приємні сюрпризи.

Прості запитання:

- Як звали головного героя?
- Де працював Джастін?
- Ким працював Джастін?
- Скільки років було головному героєві?
- Чим він займався в нічні зміни?

Відкриті запитання:

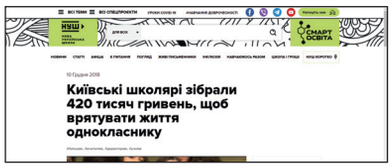
- Чому чоловік почувався самотнім?
- Навіщо Джастін робив сюрпризи своїм колегам?
- Чи дії Джастіна є прикладом служіння?
- Чому він повертався додому засмученим?

Оцінювальні запитання:

- Як ви оцінюєте дії Джастінових колег? Чому?
- Чи правильно вчиняв Джастін, коли робив сюрпризи колегам? Чому?

Практичні запитання:

- Як ви вчинили б на місці колег?
- Що ви порадили б Джастінові?
- Чому треба робити добрі справи?

Читання та обговорення статті

Прочитайте дітям новину про київських школярів.

Київські школярі зібрали 420 тисяч гривень, щоб урятувати однокласникові життя

Київські школярі провели в соцмережах кампанію, щоби зібрати гроші на лікування однокласника.

У Нікіти діагностували тяжку хворобу. Зараз хлопець наново вчиться ходити й говорити, а лікарі намагаються повернути йому зір.

Нікіті потрібна операція вартістю 200 тисяч гривень. Хлопець живе з мамою, у якої немає таких коштів.

Щоби зібрати необхідну суму, однокласники Нікіти записали відеозвернення із проханням про допомогу й поширили його в соціальних мережах. Завдяки цьому школярам удалося зібрати 420 тисяч гривень.

За матеріалами сайту
https://nus.org.ua/

Запитання для обговорення

- Чому школярі вирішили допомогти другові?
- Які риси виявили школярі?
- Як їм удалося зібрати кошти попри те, що вони — ще діти?
- Як діти можуть стати волонтерами?

Марафон добрих справ, які є необхідними

Запропонуйте дітям протягом 10 днів щодня виконувати одне із завдань, записаних на плакаті. Його можна назвати чек-листом, контрольним списком або звірником.

Етапи роботи

1. Створіть разом із дітьми плакат-звірник.

Запропонуйте скласти перелік тих добрих справ (служіння), які для них доступні. Записуйте на дошці або фліпчарті всі пропозиції. Зберіть 20–25 різноманітних ідей від учнівства.

Приклади добрих справ для марафону

1. Допомогти комусь із молодших класів.
2. Допомогти однокласникові / однокласниці.
3. Допомогти вчительці.
4. Допомогти дорослим приготувати обід чи вечерю.
5. Залишити їжу для безпритульного котика.
6. Нагодувати пташок.
7. Допомогти комусь з однокласників щось нести.
8. Поступитися місцем у транспорті тому, хто цього потребує.
9. Усміхнутися перехожим.
10. Якщо знайшли речі, що лежать не на своєму місці, повернути їх.
11. Обрати іграшки, з якими ви вже можете попрощатися, і подарувати їх тим, кого вони порадують.
12. Запропонувати заспівати пісню всім разом, коли це доречно.
13. Потанцювати з рідними.
14. Вигадати казочку й розповісти рідним.
15. Намалювати картину й подарувати комусь.
16. Обійняти тих, кого любиш.
17. Зателефонувати рідним, з якими давно не бачилися.
18. Сказати комусь комплімент.
19. Спитати когось із дорослих: «Як твої справи? Як ти почуваєшся?».
20. Посадити дерево.
21. Прибрати сміття на дитячому майданчику разом із дорослими.
22. Запропонувати полити квіти (удома, у школі).

2. Разом із дітьми оберіть з-поміж запропонованих 16 різноманітних справ, які діти спроможні виконати самостійно.

3. Оформіть великий плакат.

Склейте 4 аркуші А1 і розкресліть на 16 рівних клітинок. У кожній напишіть одне з обраних завдань, лишивши багато місця (тут мають ставити свої позначки ті, хто виконали це завдання протягом марафону).

4. Поясніть дітям правила:

«Щодня кожен із вас має обрати щонайменше одну добру справу зі звірника й виконати її. Після цього

потрібно поставити свою відмітку на плакаті (це може бути наліпка, печатка тощо)».

5. Наступного дня оголосіть початок марафону.

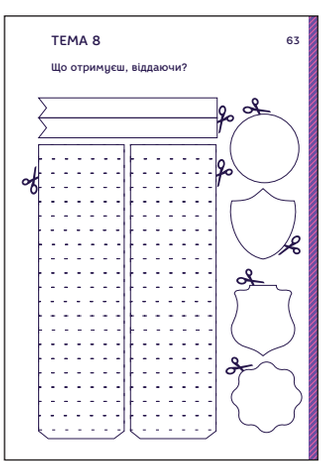
Протягом 10 днів заохочуйте дітей брати участь, звертайте їхню увагу на те, яке завдання зібрало найменше позначок. Обговорюйте їхні враження та емоції, заохочуйте ділитися досвідом тих, хто долучаються найактивніше. Стежте, щоби діти діяли доброчесно.

6. В останній день марафону.

Зверніть увагу дітей, як багато добрих справ вони зробили, поговоріть про те, що це може стати щоденною звичкою кожного з них. Подякуйте учасникам.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 2, с.63), ручки, ножиці, клей, фломастери.

Художньо-практична діяльність «Значок волонтера»

Запропонуйте дітям створити значок волонтера, скориставшись шаблоном, і написати на ньому: «Я допомагаю іншим».

Значок можна покласти в конверт або почепити на рюкзак.

Обговоріть, чи варто добрі справи робити тільки для того, щоби прозвітувати чи заповнити плакат. Наголосіть, що добрі справи варто робити завжди.

ТЕМА 9

Де є доброчесність, корупції немає

Цінності:

доброчесність, справедливість, відповідальність, гідність.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів [4 МОВ 2.1];
- пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти й думки про ці факти; формулює прямі висновки на основі інформації, виявленої в тексті [4 МОВ 2.2];
- експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації) [4 МОВ 2.7];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту [4 МОВ 4.1];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3];
- моделює, конструює та виготовляє виріб із готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями [4 ТЕО 1.4];
- представляє одержаний результат власної діяльності та намагається оцінити його [4 ТЕО 1.5].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- обґрунтовує необхідність вибирати доброчесну поведінку для запобігання побутовій корупції, аналізуючи доступні приклади;
- демонструє готовність обирати доброчесну поведінку навіть у ситуаціях, коли ніхто не бачить;
- розуміє поняття «корупція», «хабар»; уміє пояснити поняття на прикладах, які розглядалися на уроці, чи на основі власного досвіду (якщо такий є).

Методичний коментар до теми

Тема корупції — досить складна для пояснення учням початкових класів, тому пропонуємо розглянути її, читаючи з дітьми казку. Аналізуючи її, учні зможуть добре «побачити», який «вигляд» має побутова корупція і які її наслідки. Ми не наводимо приклади з реального життя, щоби не спричиняти хибне уявлення про всіх людей, які займаються тією чи іншою діяльністю. Адже, почувши приклад про хабарництво в поліції, діти можуть зробити висновок, що всі поліцейські — хабарники. Молодшим школярам, які не мають достатньо життєвого досвіду, важко виокремлювати певні явища із загальної картини світу. Тож краще аналізувати ситуацію з життя вигаданої країни. Читаючи та обговорюючи казку, учитель разом з учнями має дійти висновків, що хабарі, хоч вигідні спочатку для тих, хто вдаються до корупції, але пізніше і люди, і спільнота / громада обов'язково відчують їхні негативні впливи. Саме такі міркування доступні для учнів початкової школи та запобігають поширенню побутової корупції в реальному житті.

Словник ключових понять

Корупція — пряме використання посадовою особою свого службового становища задля особистого збагачення.

Тлумачний словник сучасної української мови. /
Укладачі Л.П. Коврига, Т.В. Ковальова, В.Д. Пономаренко./
За ред. доктора філологічних наук, проф. В.С. Калашника. — Харків:
Белкар-книга, 2005. — 800с. (с.329)

Словник ключових понять

Корупція — використання особою, зазначеною в частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей задля одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам, аби схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.

Закон України «Про запобігання корупції», ст.1

Побутова корупція (незначна корупція) — це повсякденне зловживання посадовими особами середнього та нижчого рівня наданими їм державою повноваженнями під час взаємодії з громадянами, які намагаються отримати доступ до послуг у таких місцях як лікарні, школи, відділи міліції та інші установи.

The Anti-Corruption Plain Language Guide / Transparency International. Germany: Berlin, International Secretariat, 2009. 55 p.

Побутова або адміністративна корупція — це повсякденна корупція дрібного масштабу, яка перебуває на перетині діяльності державних установ і громадян. Побутова корупція, як правило, проявляється у формі хабарництва, пов'язаного з дотриманням чинних законів, правил і норм, наприклад, коли державні службовці видають документи, тільки отримавши оплату, що перевищує офіційно встановлену ціну послуги.

За матеріалами розробленими ГО «Едкемп Україна»
«Антикорупційні уроки. Комплект матеріалів
для використання у 9-11 класах»
(https://38d34c07-6455-4caa-9ab7-7d37e22181e3.filesusr.com/ugd/417f51_4ab289a6d13a44d7abbd534feea667aa.pdf)

Хабар — гроші або речі, що даються службовій особі як підкуп, плата за які-небудь злочинні, незаконні дії в інтересах того, хто їх дає.

Великий тлумачний словник сучасної української мови /
Уклад. і голов.ред. В.Т.Бусел. —
К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с. (с.1554)

Словник ключових понять

Неправомірна вигода — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Закон України «Про запобігання корупції», ст. 1

I. Вступ

Тривалість: 5 хв.

Ігрова вправа «Чарівні речі»

Скажіть:

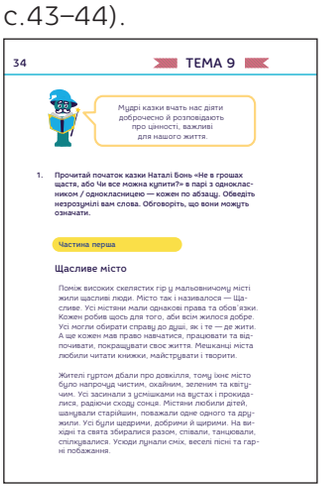
«Ви любите казки? Чим відрізняється казка від реального життя? Пригадайте чарівні предмети, про які ви читали в казках, і назвіть, на які реальні предмети вони схожі. Наприклад, літак-килим і літак, шафа, яка має прохід до чарівної країни Нарнії, та звичайна шафа».

Вислухайте відповіді дітей. Підбийте підсумок, провівши паралель між казкою й реальним життям.

II. Основна частина

Тривалість: 30 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1-7, с.34–42, № 9, с.43–44).

34 ТЕМА 9

Мудрі казки вчать нас діяти доброчесно й розповідають про цінності, важливі для нашого життя.

1. **Прочитай початок казки Наталі Бонь «Не в грошах щастя, або Чи все можна купити?» в парі з однокласником / однокласницею — кожен по абзацу. Обведіть незрозумілі вам слова. Обговоріть, що вони можуть означати.**

Частина перша

Щасливе місто

Поміж високих скелястих гір у мальовничому місті жили щасливі люди. Місто так і називалося — Щасливе. Усі містяни мали однакові права та обов'язки. Кожен робив щось для того, аби всім жилося добре. Усі могли обирати справу до душі, як і те — де жити. А ще кожен мав право навчатися, працювати та відпочивати, покращувати своє життя. Мешканці міста любили читати книжки, майструвати і творити.

Жителі гуртом дбали про довкілля, тому їхнє місто було напрочуд чистим, охайним, зеленим та квітучим. Усі засинали з усмішками на вустах і прокидалися, радіючи сходу сонця. Містяни любили дітей, шанували старійшин, поважали одне одного та дружили. Усі були щедрими, добрими й щирими. На вихідні та свята збиралися разом, співали, танцювали, спілкувалися. Усюди лунали сміх, веселі пісні та гарні побажання.

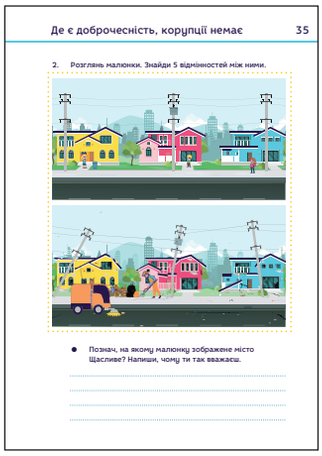
Читання та обговорення першого уривку з казки Наталі Бонь «Не в грошах щастя, або Чи все можна купити»

Запросіть дітей прочитати початок казки в парі з однокласником / однокласницею — кожен по абзацу. Діти мають обвести незрозумілі їм слова та обговорити, що вони можуть означати.

Частина перша. Щасливе місто

Поміж високих скелястих гір у мальовничому місті жили щасливі люди. Місто так і називалося — Щасливе. Усі містяни мали однакові права та обов'язки. Кожен робив щось для того, аби всім жилося добре. Усі могли обирати справу до душі, як і те — де жити. А ще кожен мав право навчатися, працювати та відпочивати, покращувати своє життя. Мешканці міста любили читати книжки, майструвати і творити.

Жителі гуртом дбали про довкілля, тому їхнє місто було напрочуд чистим, охайним, зеленим та квітучим. Усі засинали з усмішками на вустах і прокидалися, радіючи сходу сонця. Містяни любили дітей, шанували старійшин, поважали одне одно-

Де є доброчесність, корупції немає 35

2. Розглянь малюнки. Знайди 5 відмінностей між ними.

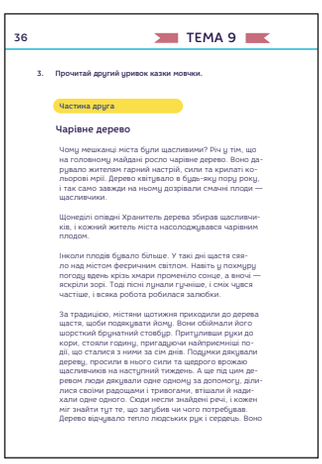
Позначу, на якому малюнку зображене місто Щасливе? Напиши, чому ти так вважаєш.

го та дружили. Усі були щедрими, добрими й щирими. На вихідні та свята збиралися разом, співали, танцювали, спілкувалися. Усюди лунали сміх, веселі пісні та гарні побажання.

Запитання для обговорення:

- Як називалося місто? Чому?
- Яким було життя містян?
- Знайди й підкресли в тексті слова, які називають, що жителі міста робили разом.
- Як ти гадаєш, це місто — справжнє чи казкове? Чому?

Розгляньте з дітьми зображення міст у посібнику та знайдіть між ними відмінності.

36 ТЕМА 9

3. Прочитай другий уривок казки мовчки.

Частина друга

Чарівне дерево

Чому мешканці міста були щасливими? Річ у тім, що на головному майдані росло чарівне дерево. Воно дарувало жителям гарний настрій, сили та крилаті кольорові мрії. Дерево квітувало в будь-яку пору року, і так само завжди на ньому дозрівали смачні плоди — щасливчики.

Щонеділі опівдні Хранитель дерева збирав щасливчиків, і кожний житель міста насолоджувався чарівним плодом.

Інколи плодів бувало більше. У такі дні щастя сяяло над містом феєричним світлом. Навіть у похмуру погоду вдень крізь хмари променило сонце, а вночі — яскріли зорі. Тоді пісні лунали гучніше, і сміх чувся частіше, і всяка робота робилася залюбки.

За традицією, містяни щотижня приходили до дерева щастя, щоби подякувати йому. Вони обіймали його шорсткий брунатний стовбур. Притуливши руку до кори, стояли годину, пригадуючи найприємніші події, що сталися з ними за сім днів. Подумки дякували дереву, просили в нього сили та щедрого врожаю щасливчиків на наступний тиждень. А ще під цим деревом люди дякували одне одному за допомогу, ділилися своїми радощами і тривогами, втішали й надихали одне одного. Сюди несли знайдені речі, і кожен міг знайти тут те, що загубив чи чого потребував. Дерево відчувало тепло людських рук і сердець. Воно

Читання та обговорення другого уривку з казки Наталі Бонь «Не в грошах щастя»

Запросіть дітей прочитати другий уривок самостійно мовчки.

Частина друга. Чарівне дерево

Чому мешканці міста були щасливими? Річ у тім, що на головному майдані росло чарівне дерево. Воно дарувало жителям гарний настрій, сили та крилаті кольорові мрії. Дерево квітувало в будь-яку пору року, і так само завжди на ньому дозрівали смачні плоди — щасливчики.

Щонеділі опівдні Хранитель дерева збирав щасливчиків, і кожний житель міста насолоджувався чарівним плодом.

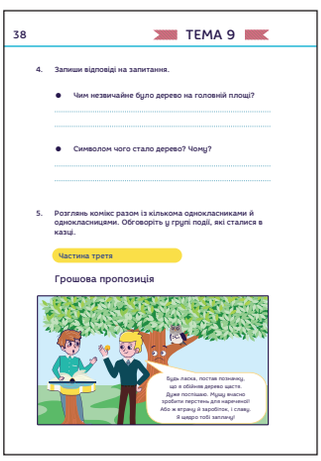
Інколи плодів бувало більше. У такі дні щастя сяяло над містом феєричним світлом. Навіть у похмуру погоду вдень крізь хмари променило сонце, а вночі — яскріли зорі. Тоді пісні лунали гучніше, і сміх чувся частіше, і всяка робота робилася залюбки.

За традицією, містяни щотижня приходили до дерева щастя, щоби подякувати йому. Вони обіймали його шорсткий брунатний стовбур. Притуливши руку до кори, стояли годину, пригадуючи найприємніші події, що сталися з ними за сім днів. Подумки

дякували дереву, просили в нього сили та щедрого врожаю щасливчиків на наступний тиждень. А ще під цим деревом люди дякували одне одному за допомогу, ділилися своїми радощами і тривогами, втішали й надихали одне одного. Сюди несли знайдені речі, і кожен міг знайти тут те, що загубив чи чого потребував. Дерево відчувало тепло людських рук та сердець. Воно ставало пишнішим, зеленішим, повнішим на бажане людьми щастя. На ньому миттю розквітали нові квіти.

Уже ніхто й не пам'ятав, звідки пішла така традиція — можливо, ще з часів заснування міста. Але всі погодилися її дотримуватись і домовилися, що це буде обов'язком кожного. За дотриманням традиції стежив Хранитель дерева, який ставив позначку про кожні відвідини в товстелезній книзі.

Так велося століттями, аж поки одного дня до Хранителя не прибіг заклопотаний майстер-ювелір…

38 ТЕМА 9

4. Запиши відповіді на запитання.

- Чим незвичайне було дерево на головній площі?
- Символом чого стало дерево? Чому?

5. Розглянь комікс разом із кількома однокласниками й однокласницями. Обговоріть у групі події, які сталися в казці.

Частина третя

Грошова пропозиція

Запитання для обговорення:

- Чим незвичайне було дерево на головному майдані?
- Хто і для кого збирав урожай щасливчиків?
- Як Хранитель дерева розподіляв плоди?
- Як люди дякували за доброту і справедливість
- Чому дерево було символом близькості, доброти, безпеки, щедрості?

Де є доброчесність, корупції немає 39

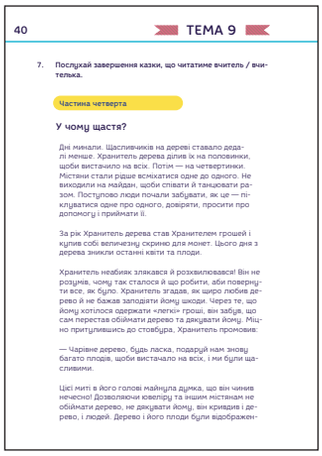
6. Напиши, які наслідки може мати ця ситуація для міста.

Читання та обговорення третього уривку з казки Наталі Бонь «Не в грошах щастя»

Частина третя. Не в грошах щастя

Запитання для обговорення:

- Які наслідки для Хранителя мають ці події?
- Що відбуватиметься з тими людьми, які приносили Хранителю гроші?
- Чи зміниться щось для мешканців, які продовжували сумлінно дотримуватися правил?
- Поміркуйте, що буде далі.

40 ТЕМА 9

7. Послухай завершення казки, що читатиме вчитель / вчителька.

Частина четверта

У чому щастя?

Дні минали. Щасливчиків на дереві ставало дедалі менше. Хранитель дерева ділив їх на половинки, щоби вистачило на всіх. Потім — на четвертинки. Містяни стали рідше всміхатися одне до одного. Не виходили на майдан, щоби співати й танцювати разом. Поступово люди почали забувати, як це — піклуватися одне про одного, довіряти, просити про допомогу і приймати її.

За рік Хранитель дерева став Хранителем грошей і купив собі величезну скриню для монет. Цього дня з дерева зникли останні квіти та плоди.

Хранитель неабияк злякався й розхвилювався! Він не розумів, чому так сталося й що робити, аби повернути все, як було. Хранитель згадав, як щиро любив дерево й не бажав заподіяти йому шкоди. Через те, що йому хотілося одержати «легкі» гроші, він забув, що сам перестав обіймати дерево та дякувати йому. Міцно притулившись до стовбура, Хранитель промовив:

— Чарівне дерево, будь ласка, подаруй нам знову багато плодів, щоби вистачало на всіх, і ми були щасливими.

Цієї миті в його голові майнула думка, що він чинив нечесно! Дозволяючи ювеліру та іншим містянам не обіймати дерево, не дякувати йому, він кривдив і дерево, і людей. Дерево і його плоди були відображен-

Читання та обговорення завершення казки Наталі Бонь «Не в грошах щастя»

Виразно прочитайте завершення казки учням.

Частина четверта. У чому щастя?

Дні минали. Щасливчиків на дереві ставало дедалі менше. Хранитель дерева ділив їх на половинки, щоби вистачило на всіх. Потім — на четвертинки. Містяни стали рідше всміхатися одне до одного. Не виходили на майдан, щоби співати й танцювати разом. Поступово люди почали забувати, як це — піклуватися одне про одного, довіряти, просити про допомогу і приймати її.

За рік Хранитель дерева став Хранителем грошей і купив собі величезну скриню для монет. Цього дня з дерева зникли останні квіти і плоди.

Хранитель неабияк злякався й розхвилювався! Він не розумів, чому так сталося й що робити, аби повернути все, як було. Хранитель згадав, як щиро любив дерево й не бажав заподіяти йому шкоди. Через те, що йому хотілося одержати «легкі» гроші, він забув, що сам перестав обіймати дерево та дякувати йому. Міцно притулившись до стовбура, Хранитель промовив:

— Чарівне дерево, будь ласка, подаруй нам знову багато плодів, щоби вистачало на всіх, і ми були щасливими.

Цієї миті в його голові майнула думка, що він чинив нечесно! Дозволяючи ювеліру та іншим містянам не обіймати дерево, не дякувати йому, він кривдив і дерево, і людей. Дерево і його плоди були відображенням доброти, чесності, єдності мешканців міста. Люди почали забувати, як це — жити разом, бути спільнотою. Тому і плодів меншало!

Де є доброчесність, корупції немає 41

нам доброти, чесності, єдності мешканців міста. Люди почали забувати, як це — жити разом, бути спільнотою. Тому і плодів меншало!

У розпачі Хранитель схопився за голову, сльози каяття полилися з його очей. Він обійняв дерево і просив-благав вибачення в нього і в усіх людей. Та до його ніг впали останні зів'ялі листочки. Дерево опустило свої віти, і по його брунатному стовбуру потекли два струмочки гіркого соку. Воно плакало.

Хранитель щодуху кинувся гукати всіх містян на майдан, під дерево, та вони байдуже проходили повз. Тоді він почав розносити монети кожному додому й повертати їх, аби лише люди знову з вдячністю приходили до дерева щастя. Містяни спочатку сердилися

У розпачі Хранитель схопився за голову, сльози каяття полилися з його очей. Він обійняв дерево і просив-благав вибачення в нього і в усіх людей. До його ніг впали останні зів'ялі листочки. Дерево опустило свої віти, і по його брунатному стовбуру

42 ТЕМА 9

на нього та помалу згадували своє щасливе життя й погоджувалися.

Першими прибігли діти, адже їм найбільше бракувало веселощів — вони так давно не грали разом! За дітьми почали підходити їхні батьки — обіймати дерево і просити в нього прощення. Вони дивилися одне одному в очі, і з них немов спадала пелена. Люди знову почали щиро спілкуватися, обійматися, розповідати про своє життя й розпитувати про життя інших.

Дерево почало оживати! Спочатку зазеленіло, а потім розквітла перша рожева квіточка. У місто повернулося щастя, разом із близькістю, радістю, чесністю й турботою. І дерево розквітало все пишніше. Коли з'явилися перші щасливчики, Хранитель дерева передав свою справу молодому наступникові. А сам подався в мандри світом — розповідати людям, у чому справжнє щастя.

8. **Домовся з однокласниками й однокласницями: розподіліть ролі та інсценізуйте кінцівку казки.**

потекли два струмочки гіркого соку. Воно плакало.

Хранитель гукав містян на майдан, під дерево, але вони байдуже проходили повз. Він почав повертати монети в кожну домівку, аби люди знову з вдячністю приходили до дерева щастя. Першими прибігли діти, адже їм найбільше бракувало веселощів — вони так давно не грали разом! За дітьми прийшли їхні батьки, щоб обняти дерево й попросити в нього пробачення. Люди знову стали щиро спілкуватися, обійматися, розповідати про своє життя й розпитувати про життя інших.

Дерево почало оживати! Спочатку зазеленіло, а потім розквітла перша рожева квіточка. У місто поверталося щастя, разом із близькістю, радістю, чесністю й турботою. І дерево розквітало все пишніше. Коли з'явилися перші щасливчики, Хранитель дерева передав свою справу молодому наступникові. А сам подався в мандри світом — розповідати людям, у чому справжнє щастя.

Обговорення змісту казки:

- Що ви відчуваєте, прочитавши казку? Чому?
- Чому дерево перестало приносити плоди?
- Хто з персонажів казки мав пильнувати за тим, щоби мешканці міста дотримувалися правила? Як називалася його посада?
- Чому Хранитель дерева дозволив деяким людям не дотримуватися правила?
- Як можна назвати оплату, що люди давали Хранителю дерева за недоброчесну послугу? Чи є для цього спеціальне слово? Знайдіть його в хмарі слів.

БАНК
ВІДСОТОК ДЕПОЗИТ
МОНЕТА ПОДЯКА
СХОВОК ОПЛАТА
ЩАСЛИВЧИК
ПОДАРУНОК
ГРОШІ СЮРПРИЗ
ХАБАР

- Як називається ситуація, коли люди сплачують гроші за те, що посадова особа (у казці — Хранитель дерева) не буде вимагати дотримання ними правил?

Якщо діти не називають слово «корупція», то це має зробити вчитель.

- До чого призвело те, що жителі перестали дотримуватися загальноприйнятих правил? Чому?
- Чи бувають подібні ситуації не в казковому, а в нашому житті? Чи відомі вам такі?
- Чому казка називається «Не в грошах щастя»?

Матеріали:
атрибути для театралізації, Путівник для учня част. 2 (№ 8, с.42).

Інсценування уривку казки

Об'єднайте дітей у групи, вони мають розподілити ролі й інсценувати четвертий уривок казки.

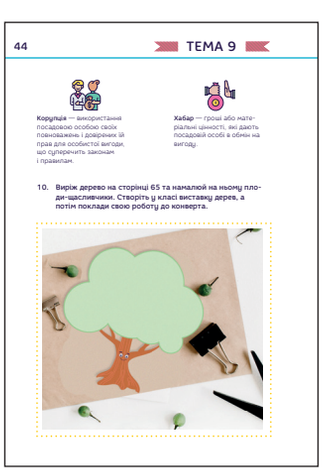
Запитання для інсценування:

- Що ви відчуваєте після того, як розіграли сценку? Чому?
- Що ви хотіли робити з того, що описано у казці, а що — ні?

III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (с.44, с.65), ножиці, фломастери, олівці.

44 ТЕМА 9

Корупція — використання посадовою особою своїх повноважень і довірених їй прав для особистої вигоди, що суперечить законам і правилам.

Хабар — гроші або матеріальні цінності, які дають посадовій особі в обмін на вигоду.

10. Виріж дерево на сторінці 65 та намалюй на ньому плоди-щасливчики. Створіть у класі виставку дерев, а потім поклади свою роботу до конверта.

Художньо-продуктивна діяльність «Дерево зі щасливчиками»

Запропонуйте дітям вирізати дерево на вкладці в Путівнику для учнів та намалювати на ньому плоди-щасливчики так, як вони їх уявляють (будь-яких форми, розміру, кольору, схожі на якісь предмети). Дерева можна розмістити в класі на виставці, а потім запропонуйте учнями покласти поробки в конверт.

ТЕМА 10

Доброчесність — мій вибір!

Цінності:

доброчесність, дотримання правил, людяність, відповідальність, проактивність, рівність, чесність, вирішення конфліктів, гідність, служіння.

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти (3–4 класи), визначені Державним стандартом початкової освіти:

- висловлює своє ставлення до усного повідомлення, обґрунтовує думки, спираючись на власний досвід, визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її [4 МОВ 1.5];
- висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди [4 МОВ 1.6];
- аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками [4 МОВ 4.1];
- поводиться етично, демонструючи сумлінність, справедливість, чесність, відповідальність тощо [4 СЗО 1.4];
- спілкується з урахуванням особливостей інших людей; пояснює, чому потрібно діяти справедливо [4 ГІО 6.3];
- визначає мету спільної роботи; планує послідовність дій групи для виконання завдання; погоджується на роль, яку здатний виконати найкраще [4 ГІО 7.2].

Цілі та очікувані результати вивчення теми здобувачами освіти:

- розуміє поняття «доброчесність», «доброчесна поведінка»;
- в оцінюванні та плануванні своєї поведінки спирається на знання, здобуті під час опанування курсу;
- обирає доброчесну поведінку в різних життєвих ситуаціях.

Методичний коментар до теми

На цьому занятті важливо підсумувати роботу з усього курсу. Радимо використати один із прийомів фасилітації — метод сфокусованої бесіди, який ще називають ОРІП. Абревіатуру ОРІП формують перші літери кожного з рівнів обговорення.

Рівні роботи за методом ОРІП

- **Об'єктивний.** Тут ми запитуємо й говоримо про факти, інформацію. Ключове запитання: «Що ми знаємо?».
- **Рефлексивний.** На цьому рівні важливо говорити про особисті реакції та емоції. Ключове запитання: «Що ми відчуваємо?».
- **Інтерпретативний.** Стосується глибшого змісту і значень. Ключове запитання: «Що це для нас означає?».
- **Прийняття рішення.** Плануємо майбутні кроки. Ключове запитання: «Що ми плануємо з цим робити?».

Пропонуємо опрацювати цю тему за один модуль (40 хвилин) або за два, провівши на завершення квест.

Словник ключових понять

Доброчесність — це вибір людини діяти гідно і правильно навіть тоді, коли ніхто не бачить.

Модуль І

І. Вступ

Тривалість: 5 хв.

Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 1, с.46 конверт).

Розгадування кросворда

Скажіть:

«Сьогодні останнє заняття курсу доброчесності. Ми пройшли чималий шлях: познайомилися з Інт'ОКом, змайстрували прапорець про дотримання правил, відчули силу свого серця, запустили «ракету відповідальності», ділилися «яблуками суперсил», бачили рівні можливості для всіх людей за допомогою «окулярів рівності», відчули себе краплею в океані гідних людей, разом розробляли волонтерський проєкт, дізналися, як корупція проникла у казкове місто».

Запросіть дітей об'єднатись у пари, показати одне одному поробки, які збереглися в їхніх конвертах, і виконати завдання в Путівнику для учня — розгадати кросворд.

Попросіть охочих прочитати відповіді. Згадайте, чому персонажа звати Інт'ОК (ця інформація є на с. 4 1-ої частини Путівника).

Орієнтири до кросворду

1. Створюючи окуляри, ми думали про … (рівність).
2. Майструючи ракету, ми обговорювали цінність … (відповідальність).
3. Ми одягали браслет зі словом … (чесність).
4. Щоби набути суперсили, кожен із вас мав з'їсти … (яблуко).
5. Кожен мав змогу сказати собі: «Я … (крапля) в океані змін».

II. Основна частина

Тривалість: 30 хв.

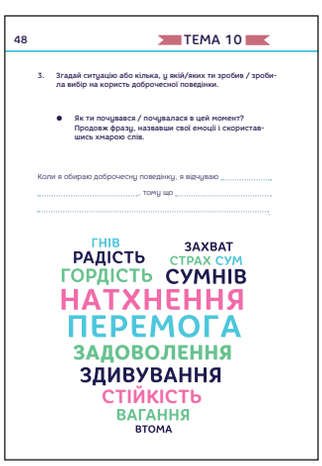
Матеріали:
Путівник для учня част. 2 (№ 2, № 3, № 4, № 5; с.47–50; с.67), кольорові олівці, ручки.

Під час цієї гри створіть веселу, жартівливу атмосферу.

Доброчесність — мій вибір! 47

2. Ти вже багато знаєш про людські цінності, зокрема про доброчесність. Прочитай вислови й познач ті, які описують доброчесну поведінку.

- Змагаюся чесно й не очікую, що мені віддадуть перевагу, бо я маю впливових родичів.
- Пропоную другові / подрузі списати виконане завдання, якщо він / вона не знає, як його зробити.
- Дотримуюся правил навіть тоді, коли ніхто не бачить.
- Можу вдати, що мені менше років, ніж є насправді, аби не сплачувати за квиток.
- Дружу не з тими, хто роздають цукерки чи ставлять лайки за мої відео, а з тими, з ким хочеться спілкуватися.
- Якщо я виступаю від імені спільноти, то дбаю насамперед про свої інтереси.
- Поводжуся гідно навіть тоді, коли негідна поведінка дає вигоду.

48 ТЕМА 10

3. Згадай ситуацію або кілька, у якій/яких ти зробив / зробила вибір на користь доброчесної поведінки.

- Як ти почувався / почувалася в цей момент? Продовж фразу, назвавши свої емоції і скориставшись жмарою слів.

Коли я обираю доброчесну поведінку, я відчуваю .....
..... тому що .....
.....

ГНІВ
РАДІСТЬ ЗАХВАТ
ГОРДІСТЬ СТРАХ СУМ СУМНІВ
НАТХНЕННЯ
ПЕРЕМОГА
ЗАДОВОЛЕННЯ
ЗДИВУВАННЯ
СТІЙКІСТЬ
ВАГАННЯ
ВТОМА

Метод сфокусованої бесіди ОРІП

1. Об'єктивний рівень: «Що я знаю?»

Вправа «Обери доброчесну поведінку»

Запропонуйте дітям виконати завдання 2 в Путівнику для учня, а потім попросіть охочих прочитати свої відповіді, які, на їхню думку, демонструють доброчесну поведінку.

Орієнтири:

- Змагаюся чесно й не очікую, що мені віддадуть перевагу, бо я маю впливових родичів. ☑
- Пропоную другові / подрузі списати виконане завдання, якщо він / вона не знає, як його зробити. ☒
- Дотримуюся правил навіть тоді, коли ніхто не бачить. ☑
- Можу вдати, що мені менше років, ніж є насправді, аби не сплачувати за квиток. ☒
- Дружу не з тими, хто роздають цукерки чи ставлять лайки за мої відео, а з тими, з ким хочеться спілкуватися. ☑
- Якщо я виступаю від імені спільноти, то дбаю насамперед про свої інтереси. ☒
- Поводжуся гідно навіть тоді, коли негідна поведінка дає вигоду. ☑

2. Рефлексивний рівень «Що я відчуваю?»

Вправа «Що я відчуваю, коли дію доброчесно?»

Запропонуйте дітям згадати ситуацію, у якій вони зробили доброчесний вибір, та свої емоції в цей час, а потім доповнити фразу й заповнити таблицю в Путівнику для учня.

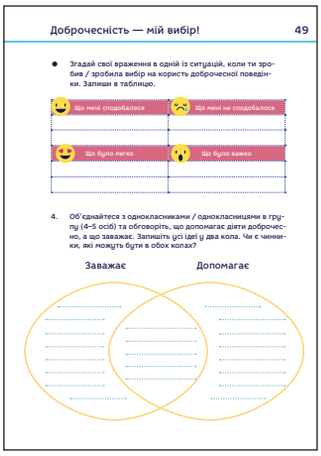
Запросіть охочих прочитати записане. Намагайтеся зробити так, щоби прозвучали якомога більше різних емоцій, не лише позитивних. Уточнюйте формулювання дітей, допомагаючи їм висловитися точніше.

3. Інтерпретаційний рівень «Що це для мене означає?»

Робота в групах «Діаграма Венна»

Запросіть дітей об'єднатись у групи (по 4–5 осіб) та обговорити, що допомагає кожному з них діяти доброчесно, а що заважає. Хай кожен запише всі ідеї групи у два кола у своєму Путівнику. Зверніть увагу, чи є чинники, які можуть бути в обох колах.

Запросіть групи поділитися їхніми висновками.

Доброчесність — мій вибір! 49

Згадай свої враження в одній із ситуацій, коли ти зробив / зробила вибір на користь доброчесної поведінки. Запиши в таблицю.

Що мені сподобалося	Що мені не сподобалося
Що було легко	Що було важко

4. Об'єднайтеся з однокласниками / однокласницями в групу (4–5 осіб) та обговоріть, що допомагає діяти доброчесно, а що заважає. Запишіть ці ідеї у два кола. Чи є чинники, які можуть бути в обох колах?

Заважає Допомагає

4. Ухвалення рішення «Що я маю робити далі?»

Рухлива гра «Так чи ні»

Запросіть дітей пограти в гру:

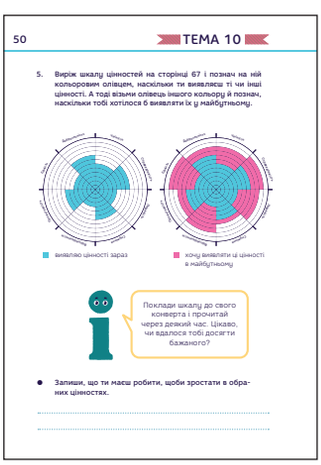
«Я називатиму дію. Якщо вона є доброчесною, людяною, справедливою, то підстрибніть. Якщо вона є негідною, то присядьте».

Перелік орієнтовних дій

(оберіть для гри 8–10 пунктів, найактуальніших саме для вашого колективу):

- Я провідую однокласників, які хворіють. ☑
- Я ділюся записаним домашнім завданням. ☑
- Я списую домашні завдання в однокласників. ☒
- Я розказую секрети друзів без їхнього дозволу. ☒
- Я прибираю за собою. ☑
- Я піднімаю сміття, яке кинув хтось інший. ☑
- Я можу не дотримуватися правил, коли в класі немає вчительки. ☒
- Я спонукаю членів родини сортувати сміття. ☑
- Я завжди можу вигадати, чим похвалитися. ☒
- Аби зі мною дружили, я пригощаю цукерками. ☒
- Я псую настрій іншим, коли почуваюся пригнічено. ☒
- Я поважаю гідність кожного. ☑
- Я обираю собі друзів за зовнішністю. ☒
- Я надаю допомогу тим, хто її потребують. ☑
- Я допомагаю лише своїй бабусі. ☒
- Я продаю виконане домашнє завдання. ☒
- Я підгодовую пташок взимку. ☑
- Я виконую лише ті проєкти, що приносять особисту вигоду. ☒

Якщо діти вагаються, допоможіть їм, надавши пояснення.

50 ТЕМА 10

Виріж шкалу цінностей на сторінці 67 і познач на ній кольоровим олівцем, наскільки ти виявляєш ті чи інші цінності. А тоді візьми олівець іншого кольору й познач, наскільки тобі хотілося б виявляти їх у майбутньому.

виявляю цінності зараз

хочу виявляти ці цінності в майбутньому

Поклади шкалу до свого конверта і прочитай через деякий час. Цікаво, чи вдалося тобі досягти бажаного?

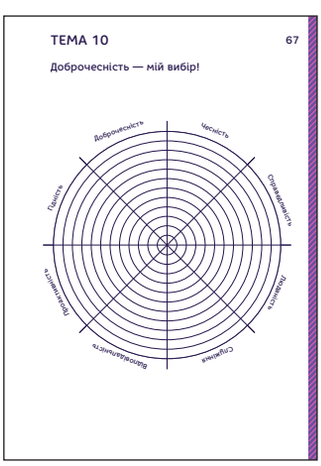
Запиши, що ти маєш робити, щоби зростати в обраних цінностях.

Вправа «Шкала моїх цінностей»

Запропонуйте дітям визначити на шкалі рівень, на якому, на їхню думку, вони реалізують зазначені цінності зараз, а також на якому вони хочуть виявляти їх у майбутньому. Відповідні позначки діти мають зробити різними кольорами.

Попросіть учнів записати, що саме вони робитимуть, аби зростати в обраних цінностях (3 дії).

Шкалу можна вирізати, скласти як записку самому собі на майбутнє і вкласти в конверт.

ТЕМА 10 67

Доброчесність — мій вибір!

Доброчесність
Чесність
Справедливість
Повага
Відповідальність
Гідність

III. Фінал

Тривалість: 5 хв.

Матеріали: мультимедійне обладнання, добірка фото з попередніх уроків.

Перегляд фотоспогадів

Увімкніть на ваш вибір пісню, що надихає, або улюблену мелодію класу.

На великому екрані продемонструйте дітям слайд-шоу фотографій або відео, зроблених під час занять курсу.

На завершення зробіть спільне фото класу.

Модуль ІІ

Квест «Мандрівка містом Доброчесності»

Під час квесту “Мандрівка містом Доброчесності” діти матимуть змогу в ігровій формі пригадати вивчене протягом курсу й отримати яскраві враження від фінального заняття.

Учасники:

5 команд (оптимальна кількість дітей у команді — 5–6),
5 чергових на зупинках, ведучий (учитель).

Ігровий сюжет

Діти в командах подорожують містом Доброчесності й допомагають зібрати сторінки «Книги законів», які розлетілися під час негоди. На кожній зупинці протягом 5 хвилин виконують завдання, яке їм дає черговий («хранитель закону»), та отримують аркуш з одним із законів, а також додаткові бонуси (фігурки Інт’ОКів). На завершення квесту всі команди збирають «Книгу законів» (Конституцію) свого міста Доброчесності, а Інт’ОКів «поселяють» на мапі.

Попередня підготовка

1. Оберіть місце для проведення квесту. Це може бути як на свіжому повітрі: на шкільному подвір’ї, на стадіоні, у парку, так і в приміщенні: у класній кімнаті, спортивній або актовій залі. Усі зупинки мають перебувати в полі зору дітей і вчителя. Можна розташувати зупинки й на всій території школи. Тоді треба подбати про те, щоби кожну команду супроводжував хтось із дорослих.
2. Оберіть ведучих, які даватимуть командам завдання на зупинках та зможуть тактовно контролювати якість виконання. Добре, якщо це будуть батьки або старшокласники. Можна обрати ведучих з-поміж учнів свого класу, залучивши охочих або провівши жеребкування (зокрема за допомогою електронного барабана https://wheelofnames.com/).
3. Проведіть інструктаж для ведучих. Поясніть їм їхні обов’язки:
   - привітно зустріти команду;
   - зафіксувати час початку роботи команди на локації за допомогою таймера;
   - дати завдання;
   - стежити за доброчесним виконанням завдання;
   - звірити відповіді команди із наданими зразками;
   - видати сторінку із законом та бонуси (фігурки Інт’ОКів);
   - вчасно відпустити команду до наступної локації.
4. Роздрукуйте та виріжте матеріали: (https://drive.google.com/drive/folders/1F43tQ1Z-Yz9bqVP7fhpHM-0tgDuxkvyK?usp=sharing)
   - мапу міста Доброчесності (додаток 1);
   - таблички для зупинок (додаток 2);
   - завдання для команд і зразки правильних відповідей (додаток 3);

- закони міста Доброчесності (додаток 4);
- фігурки Інт'ОКів — по 40–50 штук кожного різновиду (додаток 5);
- «Путівники подорожі» для кожної команди (додаток 6);
- квитки на різний транспорт (вони допоможуть об'єднати дітей у команди): автобус, пароплав, трамвай, тролейбус, метро (додаток 7).

5. Візьміть порожню "Книгу законів" (альбом), куди будете вклеювати закони, які зберуть учасники квесту, і клей-олівець.
6. Підготуйте 2 мотузки довжиною 10 метрів та пов'язку, щоби швидко зав'язувати очі (реквізит для зупинки «Проспект Лідерства»).
7. Доберіть аксесуари для команд (однакові бафи чи бейсболки, бейджі чи значки), а також елементи костюмів для ведучих.
8. Підготуйте призи, які отримають діти після квесту. Це можуть бути солодощі або значки, медальки, бейджики тощо (додаток 8).
9. Якщо ваші учні не знайомі з квестом як формою роботи, заздалегідь розкажіть їм, як відбуватиметься гра.

Підготовка в день квесту

1. Розмістіть таблички з назвами зупинок на вибраних локаціях.
2. Викладіть мотузками (або накресліть крейдою) лабіринт на зупинці «Проспект Лідерства». Дві мотузки довжиною 10 метрів потрібно викласти так, аби між ними утворилася стежинка шириною 25–30 см, що повертає в різні боки.
3. Розмістіть карту міста Доброчесності на старті та фініші (у класі на дошці).
4. Роздайте ведучим таймери, аркуші із законами для кожної команди, паперові фігурки Інт'ОКів, аркуші з правильними відповідями та потрібне приладдя. Попросіть їх зайняти місця на зупинках.
5. Підготуйте квитки на транспорт для всіх присутніх учасників (кількість гравців у командах має бути приблизно однаковою).

Усе готово! Можна починати!

Перебіг квесту

І. Вступ

Матеріали: квитки, карта міста Доброчесності

Об’єднання в команди

Зберіть учасників квесту біля карти, попросіть кожного взяти з собою ручку.

Скажіть:

«Ми з вами — мешканці міста Доброчесності. Поглянь-те, яке воно гарне, які тут є вулиці, площі, бульвари. Запрошую вас на екскурсію нашим містом. Для цього вручаю вам квитки на транспорт».

Роздайте дітям квитки й за потреби допоможіть об’єднатись у групи. Нехай кожна команда придумає собі назву та обере лідера.

Якщо маєте час, можна запропонувати командам утворити «живу скульптуру» — показати свій транспортний засіб. Також заохочуйте команди рухатися між локаціями уявним транспортом, імітуючи звуки та «техніку руху» цього виду транспорту.

Матеріали: порожня «Книга законів», путівники для команд

Якщо є змога забезпечити кожну команду смартфоном, запропонуйте дітям після виконання завдання на зупинці зняти відео про знайдений закон і надіслати в загальний чат.

Повідомлення ігрового завдання

Скажіть:

«Перш ніж вирушити на екскурсію містом Доброчесності, згадаймо його закони, записані в спеціальній книзі».

Візьміть «Книгу законів», розгорніть і покажіть дітям, що вона порожня.

Скажіть:

«Що ж це таке? Книга порожня! Невже це наслідки вчорашнього урагану, що пронісся містом? Схоже, сильний вітер повивирав із “Книги законів” сторінки й розніс їх по всіх усюдах. Добре, що в місті є хранителі законів, які допоможуть нам відновити втрачене. Ви вирушаєте в дорогу, щоби зібрати сторінки й відновити книгу. Кожна команда має відвідати зупинки в такій послідовності, як зазначено у ваших путівниках».

Роздайте путівники командам, простежте, щоби вони вписали в них свої назви.

Скажіть:

«Хранителі законів даватимуть вам завдання, якщо ви впораєтеся, то отримаєте закон. Також можна буде отримати бонуси за вдале виконання завдань. Коли ви відвідаєте всі зупинки, ми знову зустрінемося тут».

Спитайте в дітей, чи зрозуміли вони умови квесту, і дайте відповіді на всі їхні запитання, а потім оголосіть старт.

II. Основна частина

Проходження маршруту

Команди рухаються за своїми путівниками від зупинки до зупинки й виконують завдання.

Зупинка «Вулиця Людяності»

Матеріал:
картки до завдань, ручки, фігурки Інт'Оків, аркуші із законами

Ведучий на зупинці видає команді аркуш із завданням:

Розшифруйте та запишіть слова. Закресліть зайве слово.

	А	Б	В	Г	Д	Ж	К	Л
1	й	о	л	ь	б	н	м	в
2	д	у	я	а	е	г	ч	б
3	ю	в	с	і	т	и	ж	р

Турбота — Д-3, Б-2, Л-3, Д-1, Б-1, Д-3, Г-2

Милосердя — К-1, Ж-3, В-1, Б-1, В-3, Д-2, Л-3, А-2, В-2

Людяність — В-1, А-3, А-2, В-2, Ж-1, Г-3, В-3, Д-3, Г-1

Чуйність — К-2, Б-2, А-1, Ж-1, Г-3, В-3, Д-3, Г-1

~~Тривога~~ — Д-3, Л-3, Ж-3, Б-3, Б-1, Ж-2, Г-2

Служіння — В-3, В-1, Б-2, К-3, Г-3, Ж-1, Ж-1, В-2

Ведучий перевіряє виконання завдання:

Бонуси можна отримати за кожне розшифроване слово (максимум 6), а також, якщо завдання виконане до завершення часу (1 Інт'ОК за кожні 30 секунд часу, який не використали).

Зупинка «Бульвар Справедливості»

Матеріал:
картки до завдання,
аркуш, клей-олівець, фігурки Інт'Оків, аркуші із законами

Учитель заздалегідь бере дитячий журнал («Колосок»; «Джміль»; «Яблунька»; «Малятко»; «Пізнайко») або дитячу газету та обводить букви на кожній сторінці, щоб у результаті вийшло слово «Справедливість». Букви можуть бути обведені не за порядком, аби дітям було складніше.

Діти мають знайти ці букви й зафіксувати їх, щоб у них вийшло слово «Справедливість». Учні можуть або вирізати букви та приклеїти їх на папір А4, або писати їх на окремому папері А4 кольоровими ручками / фломастерами.

Далі цю гру можна продовжити Марафоном справедливості, коли діти стають у коло та короткими реченнями описують ситуації, коли вони вчинили щодо когось справедливо.

Бонуси отримують за швидкість та правильність складання слова «Справедливість»

Зупинка «Проспект Лідерства»

Матеріал:
лабіринт із мотузок,
пов'язка на очі, фігурки Інт'Оків, аркуші із законами

На підлозі з мотузок викладено лабіринт. Кожен член команди за порядком одягає на очі пов'язку та має пройти лабіринтом, не наступивши на мотузку. Команда може підказувати, як рухатися.

Бонуси отримують ті учасники, які жодного разу не наступили на мотузку.

Зупинка «Тупик Конфліктів»

Матеріал:
підвішені ключі, стіл, скриня із замком.

Варіант 1.

У класі / аудиторії заздалегідь підготувати 20 різних ключів, кілька мотків мотузки, скриньку із «секретним посланням» та справжній замок. Один із ключів має підходити до замка на скринці. Діти мають його знайти з-поміж усіх ключів, що будуть у класі.

Завдання учнівства: знайди ключ до розв'язання конфлікту. Їм треба знайти той ключ, який підходить до замка, та відкрити скриньку. У скриньці лежить таємна записка з написом «Я можу вирішувати конфлікти».

Скажіть учням:

«Для того, щоб отримати «секретне послання», вам необхідно відшукати ключ та відкрити скриньку. Ви маєте лише три спроби, щоби дібрати потрібний ключ. Якщо жоден із трьох вибраних вами ключів не підійде до замка скриньки — ви не дізнаєтесь, що написано в «секретному посланні»».

Бонуси отримують учасники, які швидко знайшли відповідний ключ до скриньки.

Зупинка «Майдан Гідності»

Матеріал:
ножиці, гаджети для пошуку інформації (за потреби)

Окремо повирізайте медіатексти та картинки. Розкладіть на гладкій поверхні вирізки так, аби картинки не збігалися з текстом.

Завдання для дітей: прочитати всі тексти та з'єднати картинки з ними. Бонуси отримають ті, хто першими прочитають усі тексти та правильно складуть картинки.

Наприкінці наголосіть на тому, що це тексти про людей, які своїм прикладом демонструють мужність та гідність.

III. Фінал

Матеріал:
«Книга законів», сторінки із законами, клей-олівець

Колективна робота «Книга законів»

Команди, які пройшли всі зупинки, збираються біля мапи. Сюди ж повертаються й ведучі.

Привітайте дітей із завершенням квесту. Спитайте, чи все добре вдалося. Вислухайте скарги й коментарі.

Подякуйте, що діти зібрали закони міста Доброчесності. Разом прочитайте їх і приклейте в «Книгу законів». Залиште цю збірку в класі й перечитайте за нагоди.

Матеріал:
мапа міста Доброчесності, фігурки Інт'Оків, двосторонній скотч, призи

Нагородження

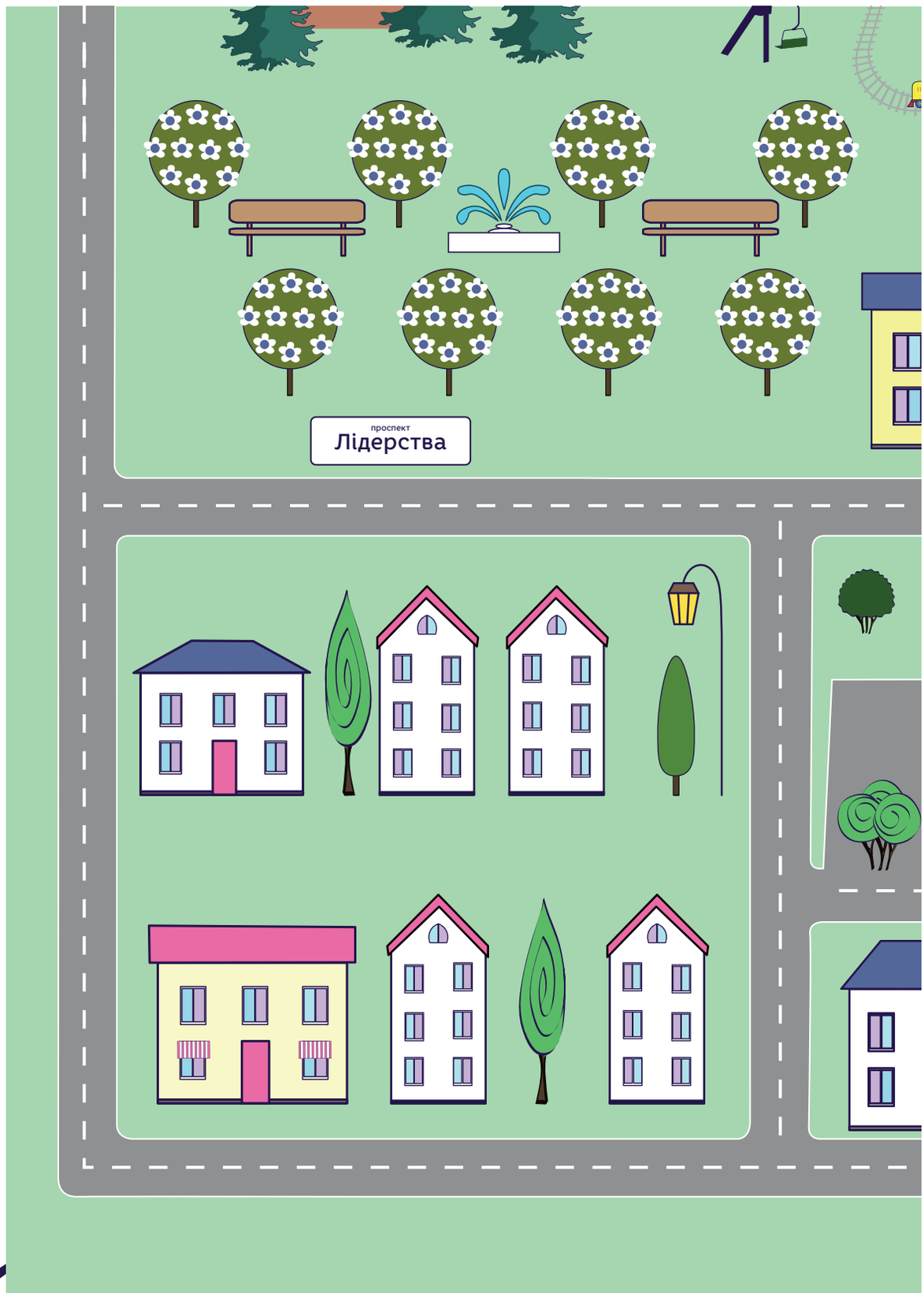
Полічіть отриманих кожною командою Інт'ОКів і запросіть дітей «поселити» їх у місті Доброчесності (приклеїти за допомогою двостороннього скотча до мапи або поряд із нею).

За можливості, нагородіть команди та «хранителів законів» призами.

Додаток 1.
Карта Міста Доброчесності

бульвар
Справедливості
FIRE STATION

проспект
Лідерства

BUS # 5
вулиця
Людяності

Додаток 2.
Таблички для зупинок

проспект

Лідерства

тупик

Конфліктів

бульвар

Справедливості

майдан

Гідності

Додаток 3.
Завдання на зупинці «Вулиця Людяності»

Розшифруйте та запишіть слова. Закресліть зайве слово

	А	Б	В	Г	Д	Ж	К	Л
1	й	о	л	ь	б	н	м	в
2	д	у	я	а	е	г	ч	б
3	ю	в	с	і	т	и	ж	р

Д-3, Б-2, Л-3, Д-1, Б-1, Д-3, Г-2 .....

К-1, Ж-3, В-1, Б-1, В-3, Д-2, Л-3, А-2, В-2 .....

В-1, А-3, А-2, В-2, Ж-1, Г-3, В-3, Д-3, Г-1 .....

К-2, Б-2, А-1, Ж-1, Г-3, В-3, Д-3, Г-1 .....

Д-3, Л-3, Ж-3, Б-3, Б-1, Ж-2, Г-2 .....

В-3, В-1, Б-2, К-3, Г-3, Ж-1, Ж-1, В-2 .....

Відповіді до завдання на зупинці «Вулиця Людяності»

Турбота
Милосердя
Людяність
Чуйність
Тривога (закреслене)
Служіння

Завдання на зупинці «Майдан Гідності»

Недільна школа в Києві, де вивчають кримськотатарську мову, почала навчальний рік

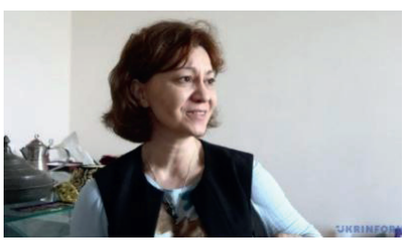

Фото: Укрінформ

У Києві кримськотатарська громадська організація «Алем» (Мир) розпочала новий навчальний рік у недільній школі з вивчення кримськотатарської мови, історії та культури. Про це кореспонденту Укрінформу повідомила голова правління «Алему» Есма Аджиєва. За її словами, студія «Фідан» стала своєрідним артхабом, який об'єднав зусилля викладачів, дітей та батьків для створення особливої атмосфери навчання в недільній школі. Крім уміння писати наукові роботи, дітям у межах навчання в школі дають основи комунікаційних навичок.

https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2807554-nedilna-skola-v-kievi-de-vivcaut-krimskotatarsku-movu-pocala-navcalnij-rik.html?fbclid=IwAR2JPeFpC3upezLW47n6kf-aofAvTLGCAw94xEbds_ZVoUYSFRYbVJ67A-Q

Коли рідна мова на межі зникнення. Як в Україні рятують кримськотатарську

Стан мови кримських татар пригнічує. Протягом десятиліть вона втрачає носіїв, мовний зв'язок між поколіннями щезає, окупація кримського півострова, коли частина сімей опинилися на материку, а частина залишилася на окупованій території, ще більш прискорила цей сумний процес. За даними ЮНЕСКО, кримськотатарська — одна з мов, які перебувають під серйозною загрозою зникнення.

Як і багато інших національних меншин, у збереженні своєї мови, самобутності й культури кримські татари бачать для себе основне завдання сучасності. У це завдання входять збереження кримськотатарської мови серед зрілого покоління й передача її молодим поколінням. Популяризація, створення широкомасштабних культурних проєктів кримськотатарською мовою: виробництво кіно, теле- і радіопрограм. Збереження й передача музичних традицій кримських татар, заохочення молодих співаків, написання віршів і пісень. Друк літературних творів, періодичних видань та підручників.

У 2018 році у Малій Академії Наук України відкрито секцію «Кримськотатарська гуманітаристика», яка дає змогу учням з усієї України готувати наукові роботи з історії та культури кримських татар, презентуючи свої результати на всеукраїнському конкурсі наукових робіт.

https://rubryka.com/article/save-krymskotatarska-mova/?fbclid=IwAR1AKx8eREz2FuyXIJYQ8eS4m1kpwFWjvIDX9_plBNt8cVLsYB7k1h3JFRc

Про тих, хто надихає...

Фото: Владислав Мусієнко

Це — дивовижна Соломія Мельник, акторка і співачка. На Майдані з перших днів. За цей час вона зробила багато: була волонтеркою, роздавала чай, каву, варила борщі й куліші. А також співала і грала в різних майдан-проєктах театру «Дах», гурту Dakh daughters і «Гогольфест».

К. Бердинських «Єлюди», 2014 р.

Я крапля в океані

Автор: Єгор Петров

27-річний Микита — із Дніпропетровська (тепер це місто називається Дніпро,— авт.), спеціаліст із digital-маркетингу. Приїхав до Києва для того, щоб отримати візу в Індію. Удень 21 листопада уряд призупинив підготовку до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Уже увечері Микита з друзями вийшли на Майдан.

Пізніше хлопці створили у Facebook сторінку «Страйк плакат». Два дизайнери намалювали 9 варіантів плакатів, які міг завантажити кожен і роздрукувати. А Микита просував цю сторінку в соціальних мережах.

Хлопці працюють над різними проєктами й хочуть створити громадську організацію. Микита ще в Києві. Дніпропетровськ зачекає (Індія — також).

К. Бердинських «Єлюди», 2014 р.

Мільйон ялинок, яблунь, пальм, олив, ліванських кедрів...

Фото: Укрінформ

Наше природне середовище останнім часом змінюється не в кращий бік: планета потерпає від забруднення повітря, зміни клімату, вимирають окремі види рослин і тварин, зникають зелені насадження. Ці проблеми нерозривно пов'язані з діяльністю людини.

Але вже зараз кожен може починати змінювати планету на краще. Нехай це будуть маленькі справи, але й вони можуть вилитися у великий стрибок для всього людства. Ось із цих міркувань засновники українського благодійного фонду «Озеленення України» вирішили ініціювати акцію «1 млн. дерев за 1 день у 100 країнах світу» в межах глобального екологічного проєкту «Greening of the Planet». Мета її — привернути увагу до проблем глобального потепління та відновлення екосистеми планети. Тож ініціатива стала не тільки всеукраїнською, а й міжнародною. Це ще один привід показати світові, що Україна не стоїть осторонь від глобальних викликів.

https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3225966-miljon-alinok-ablun-palm-oliv-livanskih-kedriv.html?fbclid=IwAR25s14yVMJp9iDRPvaHxmUiVjFWcFw9rH9GbhakIJeQnpPoQ0CTdCr9Jo0

Леся Литвинова, Голова благодійного фонду «Свої» 20 кисневих концентраторів розійшлися за першу добу

Фото: Facebook / Litvinova Lesya

Леся Литвинова — відома волонтерка, яка 6 років тому залишила кар'єру й займалася допомогою внутрішнім переселенцям, потім онкохворим, а з початком першої хвилі епідемії COVID-19 із головою занурилася в проблеми хворих пацієнтів. БФ «Свої» надає їм кисневі концентратори безплатно, але оскільки приладів мало, а претендують на них пацієнти з усієї країни, Леся приймає щодня шквал дзвінків, вислуховує сотні людських історій і працює в режимі практично 24/7.

https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3142130-lesa-litvinova-golova-blagodijnogo-fondu-svoi.html?fbclid=IwAR3S1FmQG6M0t2-z7UgN2-vaGf4Tv-6tpUgamL295TaHIjdG-g4ckk22gNc

Додаток 4.
Закони Міста Доброчесності

Закон 1

Чини доброчесно навіть тоді, коли тебе ніхто не бачить.

Закон 2

Вчися старанно.

Закон 3

Виконуй завдання самостійно.

Закон 4

Не бери чужого без дозволу.

Закон 5

Кажи правду.

Закон 6

Відповідай за власні рішення.

Закон 7

Чесно розповідай про свої вчинки.

Закон 8

Поважай інших.

Закон 9

Поважай себе.

Закон 10

Висловлюй свою думку спокійно.

Закон 11

Прислухайся до думок інших.

Закон 12

Повідомляй іншим, якщо вони чинять негідно.

Закон 13

Коли представляєш громаду, дій в її інтересах

Закон 14

Не намагайся отримати для себе покращені умови, використовуючи вплив знайомих чи рідних.

Закон 15

Стався до інших так, як хочеш, щоб ставилися до тебе.

Закон 16

Пам’ятай: усі ми — різні, але рівні у своїх правах.

Закон 17

Дій так, щоби ніхто не відчував приниження.

Закон 18

Доводь розпочату справу до кінця.

Закон 19

Роби нові спроби, навіть якщо щось не вдається.

Закон 20

Вирішуй конфлікти мирним шляхом.

Закон 21

Піклуйся про тих, хто поруч.

Закон 22

Виявляй увагу до тих, хто поруч.

Закон 23

Допомагай тим, хто звертаються по допомогу.

Закон 24

Пропонуй допомогу тим, хто цього потребують.

Закон 25

Перед тим як щось зробити, подумай про наслідки.

Закон 26

Дотримуйся правил навіть тоді, коли тебе ніхто не контролює.

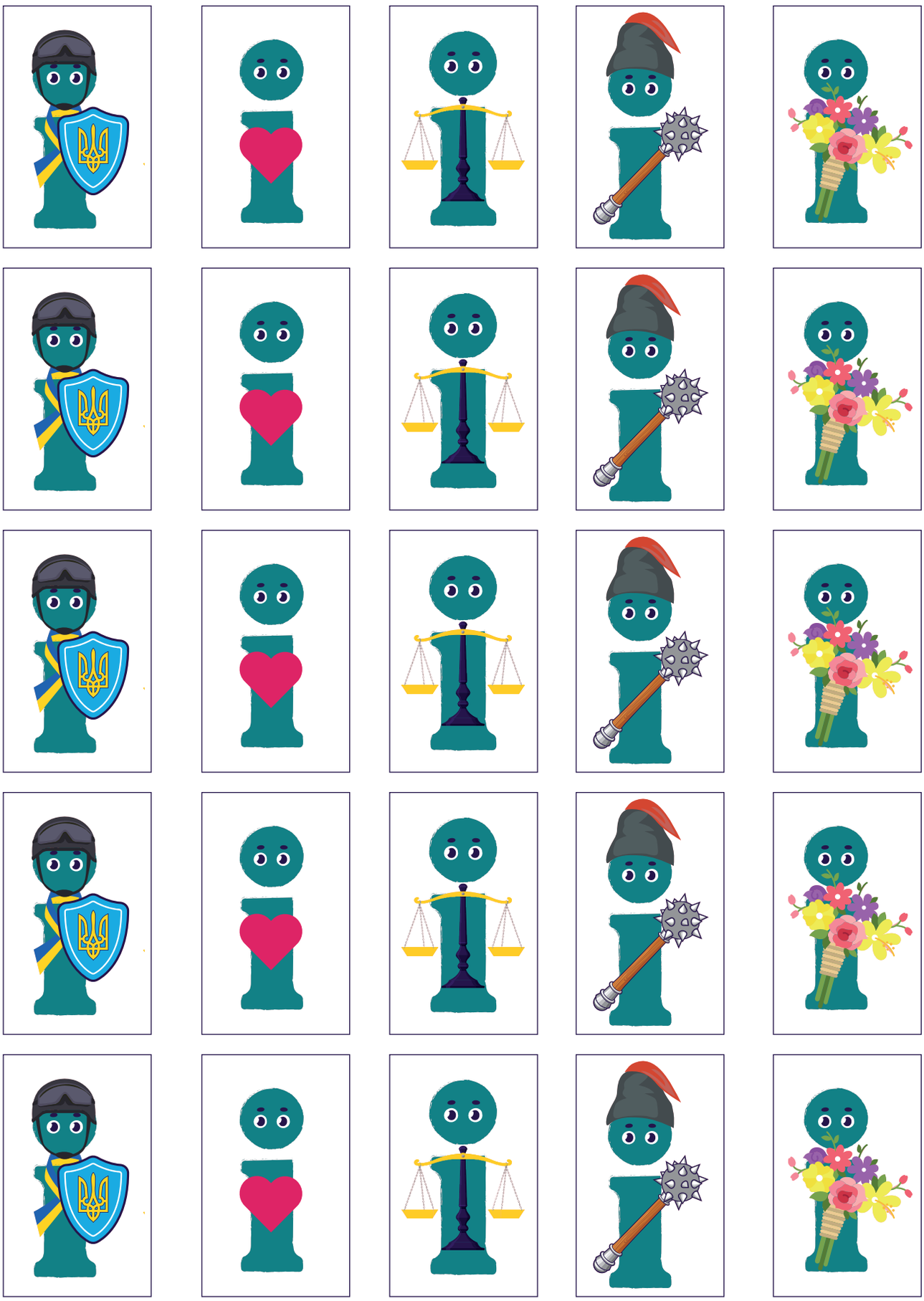
Закон 27

Поводься гідно.

Закон 28

Домовляйся з іншими про спільні правила.

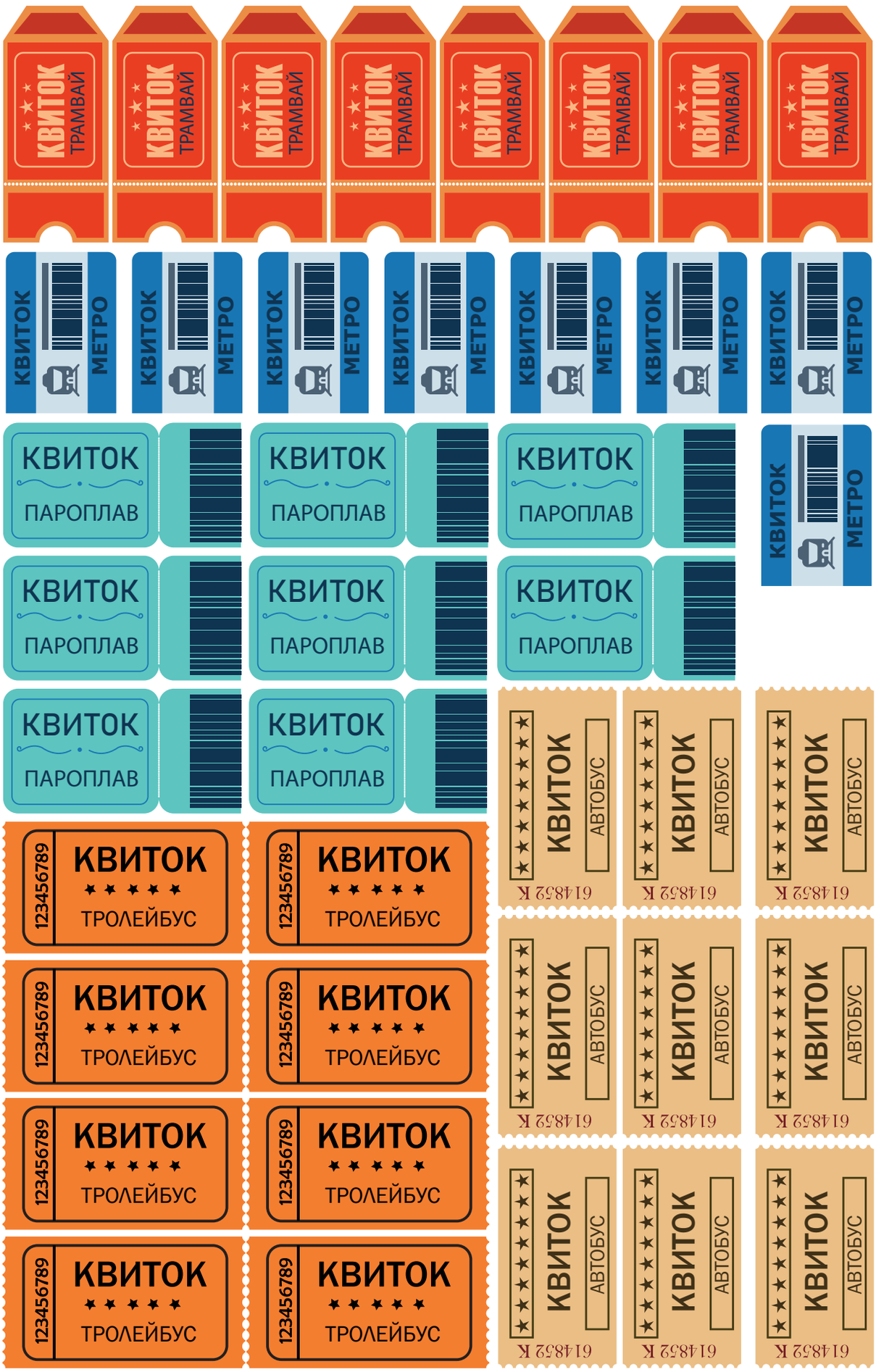
Додаток 5. Фігурки Інт’ОКів для бонусів

Додаток 6. Путівник подорожі

Команда 1 Назва команди _____	Команда 2 Назва команди _____	Команда 3 Назва команди _____	Команда 4 Назва команди _____	Команда 5 Назва команди _____
«Проспект Лідерства»	«Майдан Гідності»	«Вулиця Людяності»	«Бульвар Справедливості»	«Тупик Конфліктів»
«Тупик Конфліктів»	«Проспект Лідерства»	«Майдан Гідності»	«Вулиця Людяності»	«Бульвар Справедливості»
«Бульвар Справедливості»	«Тупик Конфліктів»	«Проспект Лідерства»	«Майдан Гідності»	«Вулиця Людяності»
«Вулиця Людяності»	«Бульвар Справедливості»	«Тупик Конфліктів»	«Проспект Лідерства»	«Майдан Гідності»
«Майдан Гідності»	Вулиця Людяності	«Бульвар Справедливості»	«Тупик Конфліктів»	«Проспект Лідерства»

Додаток 7. Квитки

Додаток 8. Призи

